SOSYALİST parti İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

AYLIK DERGİ
SAYI 2
ŞUBAT 1971

toplumsal bunalım, faşist özlemler ve demokratik mücadele

marx, engels ve sosyalist parti-I

türkiye'de işçi sınıfının gelişmesi

1960-1970 döneminde türkiye işçi sınıfı hareketleri

SOSYALİST
parti
İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ

Aylık Dergi *Sayı 2* *Şubat 1971*

Kurucular adına sahipleri : N. Atasoy, Ç. Anadol / Yazı işleri sorumlusu : Ç. Anadol / Yönetim yeri : 19. sokak, nr. 16, Bahçelievler, Ankara / Telefon: 13 13 44 / İstanbul bürosu: Peykhane cad., Sipahi han, kat 3, Sultanahmet, Abonesi : Yıllık 50, altı aylık 30 lira / Avrupa ve Ortadoğu için yıllık 75, altı aylık 45 lira / Öteki ülkeler için yıllık 125, altı aylık 70 lira / İlânlar : Tam sayfa 800 lira / Basıldığı yer : Eko Basımevi.

TOPLUMSAL BUNALIM, FAŞİST ÖZLEMLER VE DEMOKRATİK MÜCADELE

Türkiye, üretim güçlerinin gelişmesi ve mevcut gerici üretim ilişkilerini zorlaması, bu paralelde sınıf mücadelesinin keskinleşmesi, egemen sınıflar arasındaki ihtilafların derinleşmesi ve böyle bir durumda işçi sınıfı öncülüğündeki devrimci güçlerin iktidarı ele geçirecek güçte olmamaları ile ciddi bir bunalıma varmıştır. Sözkonusu bunalım, toplumun her kesiminde kendini göstermekle birlikte, temelde egemen sınıfların içine düştükleri açmazın bir sonucudur.

Bugünkü bunalımı daha yakından inceleyebilmek için, önce mevcut yapıyı Cumhuriyet'ten bu yana gelişimiyle kısaca tahlil etmek, egemen sınıfları bu süreç içinde gözlemek yerinde olacak.

Gerici Mülkiyet İlişkileri ve Çarpık Yapı

Türkiye'de bugün emperyalizm tarafından çarpıtılmış, azgelişmiş bir kapitalist yapı hakimdir. Şimdiki durumda, gelişmiş kapitalist sistemin sömürü mekanizması olan tekelci sömürü, kapitalizm öncesinden kalan unsurlarla ve bu arada ağırlıklı olarak tefeci-tüccar sömürüsüyle bir bileşim sağlamış durumdadır. Yapının çarpıklığının temeli budur.

Kurtuluş Savaşı'nın öncüsü küçük burjuvazi ve Anadolu ticaret burjuvazisi Cumhuriyet'in başlarında "millî" bir yol izlemeğe çalıştılar. Bir yandan büyük toprak sahiplerinin desteğini alırken, diğer yandan yabancı sermayenin elindeki araçları millileştirmeğe ve levanten burjuvazinin sömürü alanını kısmen devlet kapitalizmine, kısmen de azınlık olmayan Anadolu ticaret burjuvazisine devretmeğe çalıştılar. Böylelikle sonradan finans kapital haline dönüşecek olan özel teşebbüs, devlet kapitalizminin olanaklarından yararlanmak fırsatını bulurken, burjuvazi, müttefiki olan küçük burjuvazi ile mücadeleyi de elden bırakmıyor ve bu mücadele, o dönemde "devletçilik" (küçük burjuva tezi) ile liberalizm (burjuva tezi) şeklinde kendini gösteriyordu. Burjuvazinin temsilcisi önce liberal Fethi Okyar iken, sonradan Celal Bayar bu görevi üstleniyordu. "Devletçiliğin" savunucusu İsmet Paşa ise başlangıçta küçük burjuvaziyi temsil ediyordu. Sözkonusu çekişmeye rağmen "özel teşebbüs" Devlet kapitalizminden yararlanarak zamanla finans kapital örgütlenmesine geçti. Bunun en belirgin adımı İş Bankası'nın kurulmasıdır.

Devlet kapitalizminin koruyuculuğunda gelişen özel sermayenin tekelci sömürüye yönelmesi doğaldı. Nitekim öyle oldu. Gitgide güçlenen ve

tekelleşmeye yönelen sermaye, kapitalizm öncesinden kalma tefeci-tüccar zümre ile temel ittifakını kurdu; arkasını dayadığı uluslararası finans kapitalin yardımı ve devlet kapitalizminin himmeti ile etki alanını alabildiğine genişletti. Gene bu dönemde, gerek tarım kapitalistlerini gerekse mevcut feodaller, egemen sınıflar ittifakına dahildir. Zamanın iktidar partisi CHP'de finans kapitalin en güçlü kişisi Vehbi Koç'tan, bölge eşraflarına (yani tefeci-tüccara), kapitalist olsun, feodal olsun toprak sahiplerinden, bürokrat küçük burjuvalara kadar bütün egemen unsurların yeralmış olması, sözünü ettiğimiz ittifakın somut kanıtıdır.

İkinci Dünya Savaşı Sonrası ve Finans Kapital

İkinci Dünya Savaşı sırasında, savaşın açtığı dış ticaret ve iç vurgun-sömürü olanaklarını ziyadesiyle kullanan finans kapital, savaş sonrasında emperyalizmle iyice bütünleşme adımlarını atmış olarak yatırımlara girişerek gücünü arttırmış, Türkiye'yi iyiden iyiye emperyalist ülkelerin uydusu durumuna getirmiş, tefeci-tüccar ve büyük toprak sahipleriyle politik alanda örgütlenerek, 1950'de küçük burjuvazinin iktidar ortaklığına son vermiştir.

1945'den sonra emperyalizmin ve yerli burjuvazinin baskıları ile çok partili parlamenter düzen getiriliyor ve Türkiye'de sonradan oluşacak geniş bir politika esnafının türetilmesine başlanıyordu.

Öte yandan Truman Doktrini, Marshall Planı ile Türkiye burjuvazisi kendisini emperyalizmin iktisadi ve askeri "garantisi" altına alıyor, 1950'de Kore'ye asker göndererek sadakatini ispat ediyor, ve 1952'de Nato'ya giriyordu. Böylelikle emperyalizmin sömürü ve saldırı örgüsü Türkiye'de de iyice perçinleşmiş oluyordu.

Demokrat Parti Dönemi

Demokrat Parti dönemi İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişiminin normal bir sonucudur. 1950 sonrası yabancı sermayenin oluk oluk içeri aktığı, birbiri ardı sıra bankaların kurulup güçlendiği ve Türkiye çapında yaygınlaştığı, sanayi ve banka sermayesinin birleşerek tekelleştiği, devlet kapitalizminin güdükleştiği, Doğu'lu feodal toprak sahiplerinin Prusya modeli ile kapitalistleşme yolunu tuttuğu, bir dönemdir.

On yıllık iktidar partisi DP, finans kapitalin o zamanki baş politik temsilcisi Celal Bayar'ın, tarım kapitalistlerinin en büyüklerinden olan Menderes'in yönettiği, taban örgütünün tefeci-tüccardan kurulu olduğu, toprak ağalarının maddi ve fiili olarak destekledikleri sömürüden pay alıp zenginleşme umudundaki esnaf ve zanaatkârın maddi çıkar, imtiyaz ve politik kariyer aradığı bir partiydi.

CHP ise genellikle küçük burjuva bürokratların destekledikleri bir parti olmakla birlikte, bir kısım büyük burjuvayı, çeşitli burjuva unsurları, kapitalist toprak sahiplerinden bazılarını ve artık eski sömürüden pay alamayan "eşraf" kalıntılarını ve güçsüz düşen bir kısım toprak ağalarını da barındırmaktaydı. CHP muhalefetinin — bazı bürokrat küçük burjuva çıkarlarını savunmaktan ötede — herhangi bir iktisadi muhtevası olmadığı için mülk sahibi sınıflara mensup kimseler daha çok kişisel çıkar çatışmaları yüzünden ya da birtakım geleneksel bağlarla bu partide kalmışlardı.

Büyük burjuvazi o dönemde, bürokrat tabanın tepkisini azaltmak, iktidarın bürokratlar içinde prestij sağlamasına yardımcı olmak için, kendisine en yakın olan ün yapmış büyük bürokratları, (Genel Kurmay Başkanlarını, Kuvvet Komutanlarını, Genel Müdürleri), DP bünyesine alarak milletvekili yapardı.

Böylece DP döneminde de gelişmiş kapitalist sömürü sistemi, prekapitalist kalıntı olan tefeci-tüccar sömürü sistemi ile bileşimini sürdürüyor ve tefeci-tüccar zümreyi azgelişmiş, çarpık kapitalizmin bir unsuru halinde tutuyor, egemen güçler ittifakında toprak kapitalistleri ile feodaller de varlıklarını sürdürüyordu. Bu şekilde, emperyalizm Türkiye'deki kapitalist gelişimi bu çarpık yapı çerçevesinde tutarak hem kendi sömürüsünü devam ettiriyor, hem de Türkiye'deki stratejik askeri çıkarlarını koruyordu.

1957-60 Bunalımı ve 27 Mayıs

Türkiye 1956'dan sonra yeni bir bunalıma girdi. Çare olarak 1958 devalüasyonuna gidildi. Finans kapital tefeci-tüccarla olan sömürü ittifakını ihtilâf çıkmadan sürdürmek için, tefeci-tüccara birtakım mali avantajlar tanınayack ve ülkedeki politik örgütlenmesini pekiştirecek Vatan Cepheleri'ni açtı; bürokrat zümreye taviz olarak personel kanunu çıkardı. Ama bütün bu tedbirler yetersiz kaldığından, o zaman için toplumun nisbeten uyanık kesimi bürokrat küçük burjuvazinin aktif direnişi karşısında çaresiz kalarak, 27 Mayıs müdahalesine göz yumdu.

Milli Birlik Komitesi daha başlangıçtan itibaren Nato ve Cento'ya bağlı olduğunu söylüyor, kabinede finans kapitalin temsilcilerine yer veriyor, anti-feodal amaç gütmeksizin DP'nin destekçisi diye bildiği 55 ağayı Batıda iskâna mecbur tutuyor, ve hiç bir iktisadi reform vaadetmeksizin, birtakım üstyapı tedbirlerini getirerek çekileceğini söylüyordu.

Bu nedenle 27 Mayıs darbesini, bürokrat küçük burjuvazinin kendi çıkarlarını garanti altına almak için giriştiği bir hareket olarak kabul etmek yerinde olur.

1961 Anayasasına bazı solcu düşünürlerin çabaları ile ve onların yarattıkları entellektüel ortam sayesinde emekçilerin lehine maddeler konul-

makla birlikte, getirilen yenilikler başlangıçta küçük burjuvazinin çıkarlarını koruyucu nitelikteydi. (Anayasa mahkemesi, Senato sistemi, kontenjan senatörleri, tabii senatörler, Milli Güvenlik Kurulu vb. gibi). Gene bu arada basın ve söz özgürlüğü, radyo ve üniversite özerkliği gibi kurumlar, ileri burjuva demokrasilerinden esinlenilerek getirilmişti. Öte yandan bürokrat küçük burjuvazi, partilerin Ocak-Bucak teşkilâtları halinde örgütlenmesine engel olarak, tefeci-tüccarın siyasi örgütlenmesini ve dolayısiyle imtiyaz sağlamasını kısıtlamak istiyordu.

Egemen güçler bürokrat küçük burjuvaların tepkisini çekmemek için bir dönem CHP'yi iktidarda — ama kesinlikle kendi güdümlerinde — tuttular. Fakat partideki bazı unsurların sola açılması, Kıbrıs dolayısiyle küçük burjuva milliyetçiliğinin canlanması, ülkede "istikrarın" pekişmiş olması gibi nedenlerle, CHP iktidardan uzaklaştırıldı. Temsilcisi Ürgüplü'nün kısa bir başbakanlık döneminden sonra, finans kapital bütün bu süreç boyunca biçimlendirip güçlendirdiği A.P.'yi politik örgüt olarak iktidara getirdi.

Egemen sınıfların gerici AP tarafından temsil edilen politik iktidarları 1965 sonrasında bir süre için bütünselliğini koruyabilmişse de, bugünkü genel bunalım ve egemen sınıfların çıkmazı ile birlikte bölünmelere uğramış, gücünü yitirmiş ve kargaşalık içinde yuvarlanmağa başlamıştır.

1947-50 ve 1957-60 Bunalımları Nasıl Giderildi

Günümüz bunalımına geçmeden önce geçmişteki son iki bunalımın nasıl geçiştirildiğine bakmamız yerinde olacaktır.

1946 sonrasında Türkiye'nin girdiği bunalım 7 Eylül 1947 devalüasyonunu getirmişti. Fakat bunalımın giderilme yolu olarak başvurulan asıl çare, ülkeye daha çok yabancı sermaye ithali oldu. Bu yabancı sermayenin yeni üretim alanları açtığını ve sermayenin tekelleşmesine hafif sanayinin gelişmesine yardımcı olan, ama öbür yandan kapitalist gelişimi çarpıtan, frenleyen, kontrol eden bir niteliğe sahip bulunduğunu bilmemiz gerekir. Kriz, ülkeye daha çok yabancı sermaye akıtmakla, ama emperyalizme tamamen teslim olmakla bir süre için atlatılabilmişse de, 1956'da yeniden sıkışma başlamış, 1957'de bunalıma girilmiş ve 5 Ağustos 1958 devalüasyonu ile çözüm aranmasına çalışılmıştır.

1957-60 bunalımı, alınan bütün tedbirlere rağmen, giderilememiştir. Bunun nedeni olarak, iktidardaki DP kadrosunun politik amaçlarla hayli müsrif davranması, büyük yolsuzluklara göz yumması, plânsız, programsız gidişi, kendisini desteklemeyen bürokratların kabarık bulunması, teknokrat kadronun yetersiz kalması gibi faktörler gösterilebilir.

Bütün çabalara rağmen 1957-60 bunalımının giderilememesi koyu an-

ti-komünist Menderes'in 1960 temmuzunda Sovyetler Birliğine gitme hazırlığına bile yol açtı.

1960'dan sonra nisbî bir "istikrarın" sağlanmasını neye bağlayabiliriz? Herşeyden önce daha yetenekli bir bürokrat kadro işbaşına gelmişti. Plânlı ekonomi uygulanmağa ve sistemli olarak sermaye temerküzüne, montajcılık biçiminde de olsa sanayileşmeye gidildi. Ama en önemlisi, 1947 bunalımını geçiştiren çareye 1960'dan sonra da başvurularak sermaye ithali yoluyla "ferahlama" çarelerinin aranmasıdır. Birkez daha finans kapital emperyalizmle olan bağlarını sıkılaştırıyor, işbirliğini arttırıyor ve çarpık kapitalist gelişimi ileri bir fazda sürdürmeğe çalışıyordu.

Ayrıca yurt dışına işçi ihracı ve bunun sağladığı kısmi avantajların, savaş sonrasındaki sıkıntıyı atlatan batı ülkelerinin tüketimlerini arttırmaları bu gelişimden Türkiye'nin de yararlanması gibi yan faktörler de 1960 sonrası "istikrarında" rol oynamıştır.

Ne var ki, çarpık yapıyı ve gerici mülkiyet ilişkilerini suni kan verme işlemleriyle sürdürmek mümkün olamamış, ülke ekonomisi yeni bir bunalıma sürüklenmiştir. Sınıf mücadelesi de Türkiye için görülmemiş boyutlara ulaşmıştır.

1960 Sonrasında Gelişen Sınıf Mücadelesi

1960 sonrasının devrimciler için asıl önemli yanı sosyalist ve sol düşüncenin kitlelere ulaşmaya başlamasıdır. Devrimci düşüncenin yayılması, emekçi sınıfların — kısmi de olsa — bilinçlenmesine, örgütlenmesine ve sol akımın güçlenmesine yol açmış, devrimci mücadele gelişmiş, buna bağlı olarak sınıf mücadelesi, devrimci kitle eylemleri çoğalmış, aktif devrimci mücadele biçimleri kitleler içinde yayılmıştır.

Özellikle 1970 yılında büyük boyutlara ulaşan işçi hareketleri, devrimci köylü eylemleri, bürokrat-teknokrat direnişleri zaten devam edegelen gençlik mücadelesi karşısında egemen güçler iyice telâşa kapılmışlardır.

Bütün bunlar Türkiye'nin içinde olduğu çarpık yapının sonucudur. Çağımız için zaten gerici bir sistem olan kapitalizm, üstelik emperyalizmin güdümünde çarptırılınca gerici mülkiyet ilişkileri korunmağa çalışılınca, bugünkü bunalım doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Özetle, gelişmiş kapitalist sistemin egemen unsuru olan tekelci sermaye, kapitalizm öncesinden kalma tefeci-tüccar "sermayesi" ile işbirliği etmiştir, bir başka deyimle tekelci kapitalizm, aslında tasfiye etmek zorunda olduğu tefeci-tüccar zümreyi kendisine ortak edinmiş, onu azgelişmiş çarpık bir kapitalizmin unsuru haline getirmiştir, böylelikle tekelci kapitalizm ile pre-kapitalizmden oluşan zoraki bir bileşimin egemen kılındığı, çarpık bir kapitalist yapı ortaya çıkmıştır. Bu çarpık ve girift yapının emper-

yalizmin güdümünde olduğunu ve emperyalist sömürüye açık bulunduğunu da gözönüne alırsak, kargaşa kendisini tam anlamıyla ortaya koyar. Kendi ağır sanayisine sahip bulunmayan ama sahip olduğu kadarıyla sanayisini merkezleştirmiş, sermayesini tekelleştirmiş bir finans kapital, ve bu kapitalist yapıya ters düşen, sermaye birikiminin artmasına yardımcı olmayan, ama gene de finans kapitalin gölgesinde onunla işbirliği etmeğe çalışan, ülke çapında yaygınlaşmış tefeci-tüccar, gene bu zümre içinde sayabileceğimiz asalak simsar ve emlâkçılar, aracılar, komisyoncular, finans kapitalle ortaklık halindeki tarım kapitalistleri ve feodal gelenekleri sürdürmekle birlikte, teknolojik gelişim sayesinde kapitalistleşmekte olan feodal kalıntılar, kabarık bir bürokrat zümre, özel mülkiyet anarşisi içinde sermaye edinmeğe çalışan ve emperyalist çağın getirdiği geri ülke tüketim ekonomisinden yararlanmağa uğraşan kalabalık bir esnaf ve zanaatkâr kitle, ve bütün bu çarpık yapının, özel mülkiyet anarşisinin ve tüm girift sistemin arkasındaki EMPERYALİZM...

Ticaret ve sanayi sermayesini birleştirip tekelleştirebilmiş, büyük bankalarını kurmuş ama hâlâ tefeci tüccarı tasfiye edememiş bir burjuvazi... Ordusunu emperyalizmin emrine terkedecek kadar âciz, yani hiçbir metropole kafa tutamayacak herhangi bir çıkar çatışmasında peşinen yenilgiyi kabul edecek kadar çaresiz bir finans kapital...

Egemen Güçlerin Açmazı

Gelişen sınıf mücadelesi son yıllarda egemen sınıfları ve bu çarpık yapıyı iyice zorlamağa başlamış, sermayenin daha da tekelleşmesi ile egemen sınıflar arasında çelişkiler derinleşmiştir. Daha hızlı tekelleşme ve küçük sermayeyi tasfiye etme yolundaki finans kapital ile sömürüden eski payı alamayan küçük sermayeli burjuvazi ve tefeci-tüccar arasında ihtilaf iyice yüzeye çıkmıştır.

İlk kez, iki yıl önce, Odalar Birliği seçimlerinde oy çoğunluğuna sahip olduğu halde yönetim kendisine verilmeyen Anadolu tüccarı, AP içinde mücadele yolunu tutmuş, ertesi yıl (1970) büyük burjuvazinin baskısıyla Odalar Birliği seçimini birkez daha kaybetmesine rağmen, siyasî mücadelesini sürdürmüş Demokratik Parti'yi kurabilmiştir. DP şimdilik tefeci-tüccarın, bir kısım gelişmemiş tarım burjuvasının partisi görünümündedir.

Emperyalizmin ülkemizdeki baş ortağı yerli finans kapital, diğer egemen güçlerle birlikte küçümsenmeyecek bir iktisadi ve siyasi çıkmaz içindedir. Bir yandan ortaklarıyla olan çelişkinin derinleşmesi, ve sömürüden daha fazla pay vermeyecek duruma gelmesi, tüm "sakıncaları" bile göze alıp başta Sovyet Rusya olmak üzere pek çok sosyalist ülke ile yakın iktisadi ilişkilere girmesi, hatta Komünist Çin'i tanıma zamanının geldiğini

bile belirtmesi; öte yandan emekçi sınıfların ve ara tabakaların kitle mücadelesinin yeni boyutlara ulaşması, politik bakımdan ortaya çıkan güçlükler finans kapitalin çıkmazda olduğunu gösteren kanıtlardır.

Finans Kapitalin Başvurduğu Çare; Kapalı Faşizmden Açık Faşizme

Bir yandan emekçi sınıfların ve ara tabakaların mücadelesinin gelişmesi, sınıf mücadelesinin egemen sınıfları iyice sıkıştırması, öte yandan egemen sınıfların kendi iç tepişmeleri hakim finans kapitali açık faşist tedbirlere yöneltmiştir.

Yıllardır süregelen parlamenter burjuva diktatörlüğünün zaten kısıtlı olan demokratik olanakları büsbütün kısıtlanmak istenmetkedir. Böylelikle faşist burjuva diktatörlüğüne doğru adımlar atılmaktadır. Emperyalizmin uzantısı olan yerli tekelci burjuvazi bugüne dek sürdüregeldiği parlamentoculuğun, emekçi sınıfları artık kandıramadığını görmüştür. Kitleler asıl mücadelenin parlamento dışında olduğunu nihayet öğrenmişler ve devrimci eylemlerini daha bir inatla sürdürmeğe girişmişlerdir. Parlamentonun "burjuva prestiji" sıfıra inmiştir. Uzun yıllar, kitlelerin mücadelesini parlamento içine kanalize etmeğe çalışan egemen güçler ve onların uzantıları derin bir şaşkınlık içinde yeni çareler peşindedirler. Kitlelerin mücadelesini parlamenter yolla durdurmanın mümkün olmadığını ama şimdiki parlamenter düzenin ve mevcut anayasanın "parlamento dışındaki" devrimci mücadeleye de imkân verdiğini gören egemen güçler ve onların arkasındaki emperyalizm, örtülü faşizmden açık faşizme doğru yönelme çabalarına girişmiştir.

Gelişen sınıf mücadelesi karşısında bütün burjuva partileri bir blok halinde birleşmişler, sahte burjuva muhalefeti bir kez daha kendisini göstermiştir. Buna rağmen finans kapitalin faşist burjuva diktatörlüğünü kurması kolay değildir. Bu noktaya geçmeden önce burjuva diktatoryasının çeşitli biçimlerini kısaca hatırlamakta fayda vardır.

İleri Burjuva Demokrasisi

Emekçi sınıfların ideolojik ve politik çalışmalarının yapılabildiği bir burjuva demokratik düzenidir. Ama burjuva demokrasisinin en ileri biçimi dahi sınıf mücadelesini engelleyici, kısıtlayıcı tedbirleri içerir, kendi diktatörlüğünü koruyacak güçlü bir gizli polis servisi, aktif kitle eylemlerini sindirecek yaygın ve teçhizatlı bir polis kuvveti ve donanmış bir sınıf mücadelesini bastıracak ordusu vardır. En ileri burjuva demokrasisi bile gerçekte "diktatörlüktür", uygulanan diktatörlük işçi sınıfı ve diğer emekçilere karşıdır; şu farkla ki, elde edilmiş bir takım demokratik haklar vardır ve burjuvazi fazla tehlike görmediği sürece bu hakları sürdürür.

Batı ülkelerini bu tür demokrasilere örnek gösterebiliriz; ama unutmayalım ki bu ülkelerdeki tekelci burjuvazi bile son yıllarda anti-demokratik tutuma girmiştir. Başta Amerika, Fransa, İngiltere ve Almanya olmak üzere batı ülkeleri "polis devleti" niteliklerini gitgide arttırmaktadırlar.

Kısıtlı Burjuva Demokrasisi

Daha çok, kısmen gelişmiş bir kapitalist yapı içinde bulunan, emperyalist blokun uydusu durumunda olan bazı ülkelerde, örneğin Türkiye'de işçi sınıfı ideolojisi ve eylemleri sınırlandırılmış olmasına rağmen kısıtlı da olsa bazı demokratik haklar vardır. Böyle ülkelerde sosyal demokrasi rahatça çalışabildiği gibi işçi sınıfı devrimcileri de mevcut yasaları zorlayarak faaliyet gösterme olanağı bulabilirler.

Faşist Burjuva Diktatörlüğü

Proleter ideolojisinin ve proleter devrimcilerinin kesinlikle susturulduğu, reformist burjuva ve küçük burjuva görüş ve eylemlerinin önlendiği, hatta liberal burjuvaların bile baskı altına alındığı diktatörlük türüdür. Böyle bir düzende hemen hiçbir demokratik hak varolmadığı gibi, egemen sınıfların zulmü ve istibdadı uç noktaya varır.

Türkiye'de ileri bir burjuva demokrasisi hiç bir zaman sözkonusu olmamıştır. CHP dönemindeki faşist diktatörlüğün sınırları DP döneminde parlamentonun ön plânda tutulduğu faşist diktatörlüğe dönüşmüş, değil işçi sınıfı devrimcileri, küçük burjuva devrimcilerine bile soluk aldırılmamıştır. Türkiye'de burjuva demokrasisinden ancak 1961'den sonra söz edilebilir. Sosyalist ve sol aydınların mücadeleleri sonucunda yukarıda ikinci kategoride saydığımız türden bir burjuva demokrasisine varılmıştır. Kısıtlı da olsa birtakım demokratik haklar vardır, ve bu demokratik hakların bir kısmı gerek emekçi sınıflar gerekse küçük burjuvazi tarafından benimsenmiştir.

Öte yandan Türkiye'de yıllardır süregelen parlamentoculuk, bir yığın politika esnafını, profesyonel politikacıyı ortaya çıkarmıştır. Güçleri olmayan birtakım küçük partiler de birkaç şöhretli politikacı etrafında tutunabilmektedirler. Bu kişilerin parlamentodan vazgeçmemek için direnmeleri beklenebilir.

Küçük burjuvazinin bürokrat kesiminin desteklediği ve geleneksel olarak birkısım köylü sempatizan kitlesine sahip olan CHP de, üniformalı bir faşizme karşı çıkmaktadır.

Ayrıca üniformalı faşizmin getirilmesine sosyal demokrat aydınlardan, liberal aydınlara, ilerici kuruluşlara kadar, karşı çıkacak geniş bir entellektüel kesim vardır.

Bu nedenle Türkiye'de askeri bir cunta yönetimini kolay kolay kuramayacağını anlayan finans kapital birtakım anti-demokratik baskı tedbirlerini geçirterek parlamentolu bir faşizmi kurabilmek için özellikle son yıllarda artan, yoğun çabalara girişmiştir. Devrimci gençliğe silâhlı faşist güruhları saldırtarak olaylar çıkarmak ve bu olayları kamu oyuna "aşırı sağ ile aşırı solun çatışması" şeklinde gösterip, toplumsal bunalımdan solcuları sorumlu tutmak, sosyalistleri ilerici kamp içinde yalnız bırakmak, çeşitli provokasyonlar yaparak sosyalistleri emekçi kitleler ve şehir küçük burjuvazisi gözünde yıpratmak yöntemini seçmiştir.

Böylelikle bir yandan devrimci avını gerçekleştirip, devrimcileri sindirmeğe ya da onları üniversite sınırlarında tutmağa, kitlelerden tecrit etmeğe çalışırken, öte yandan şehir küçük burjuvazisinin ilerici kesimi içinde de yalnız bırakmak gibi sinsice bir plân yıllardır uygulanmaktadır.

İtiraf etmek gerekir ki sosyalist kamp içindeki bölünmeler ve çeşitli yanlış tutumlar nedeniyle bu plân *kısmen* hedefine ulaşmıştır. Ayrıca bizim ilerici küçük burjuvazinin pasif tavrının da bunda rolü vardır.

Parlamenter Rejimi Korumak İçin Verilen Anti-Demokratik Tavizler

Şehir küçük burjuvazisinin önemli bir kesimini temsil eden CHP, burjuva demokrasisini "parlamentodan ibaret" saydığından, parlamentoyu korumak için anti-demokratik gelişime göz yummuş, tabanını pasifleştirmiştir.

Böylelikle bütün burjuva partileri sosyalistlere karşı baskı tedbirleri lehine anti-demokratik bir blok halinde birleşmişlerdir. Amaç ne pahasına olursa olsun parlamentoyu korumak, politika esnaflığını sürdürmektir.

C.H.P.'nin Tutumu

Özellikle yer yer ilerici sloganlar sarfeden CHP, sadece üniformalı faşizme karşı çıkarken, baskı tedbirleri karşısında uzlaşmacı bir tutum izlemektedir. CHP, gelişen sınıf mücadelesi karşısında yıllardır çeşitli yalpalamalar içindedir. Bir kısım CHP'lilerin savunduğu sosyal demokrasi çizgisi gerçekte faşizme karşı sosyalistlerin yanında önemli bir mücadele vermek zorundadır. CHP tabanının ve bir kısım yöneticilerinin ilerici yolda olmalarına rağmen, tüm muhalefetlerini Demirel'in başbakanlığına yöneltmeleri, faşist baskı tedbirlerine rıza göstermeleri bu çizgiye ters düşen bir davranıştır. Şu anda tutucu kanadın liderliğini yapan İsmet paşanın gerici ağırlığı hakim gelmiştir.

CHP'nin şimdilik sürdürmekte olduğu tutucu çizgisine rağmen içinde reformist ve ilerici unsurları barındırdığına zaman zaman şahit olduğumuzdan, şartların keskinleşmesi ile bu unsurların açık tutum almaları-

nı muhtemel görüyoruz. Ayrıca, sosyalistler, kendi bağımsızlıklarından asla taviz vermeksizin yanlarına alabılecekleri tüm müteredddit unsurlar üzerinde sabırla, ısrarla etki yaratmağa çalışırlar, hemen düşmanlaşmaya girip karşıya itmek yerine sorunları, ve müttefik olabileceklere düşen görevleri daha netlikle ortaya koyarlar. CHP'deki müteredddit unsurlara karşı tavrımız bu olmalıdır.

Tekrar belirtmek gerekir ki; bugünkü durumda, finans kapital her şeyden önce baskı tedbirlerini küçük burjuva katlara haklı gösterecek ortamı hazırlayarak faşist kanunları parlamentodan geçirmek, bu kanunların işlerliğini sağlamak için yeni tertipler ve çabalar içindedir. Böyle bir durumu gerçekleştirdiği takdirde ister A.P. iktidarını devam ettirsin, ister bir koalisyona gitsin, onun için fazla önemli değildir; yeter ki baskı tedbirlerini uygulayabilecek bir ortamı yaratabilsin. Öyle anlaşılıyor ki, tekelci sermaye şimdilik Demirel'in başkanlığındaki bir A.P. iktidarını — yeni bir alternatifin koşullarını hazırlayıncaya dek — devam ettirmek, Demirel'in tasfiyesini bir sonraki döneme, en azından bütçe sonrasına ertelemek istemektedir. Bütün yıpranmışlığına rağmen Demirel'in parti örgütü tarafından destekleniyor olması, burjuva partilerinin üzerinde anlaştıkları bir formül ve kadronun hazırlanamamış bulunması bunun başlıca nedenlerini teşkil etmektedir. Öte yandan finans kapital Demirel iktidarının kalıcı olmayacağını da bilmektedir. Ne var ki, hemen bir koalisyona gitmek çeşitli güçlükler doğuracağından politika esnafı birtakım pazarlıklar ileri süreceğinden, bu şimdilik ertelenen bir çaredir. Ayrıca, Demirel'i iktidardan ayırmadan önce baskı tedbirlerini geçirtmek, sorumluluğu (!) zaten yıpranmış bir kadroya yüklemek baskıların yerleşmesine gayret etmek, yeni bir formül ve kadro getirerek "yıpranmamış" (!) bir politik iktidara bir süre daha oyalayıcı fonksiyon yüklemek, egemen güçler için makul bir yoldur. Bununla birlikte, başta CHP olmak üzere "muhalefet" politikacıları ve onların örgütleri, tarafları, Demirel'siz bir iktidar istediklerinden finans kapital bu faktörü de göze almak zorundadır. Ocak ayı başında Çankaya'da yapılan görüşmelerin sonuç vermemesi bu nokta üzerinde düğümlenmekteydi.

Eğer finans kapital etkili bir demokratik direniş karşısında baskı kanunlarını geçirtemezse, ya da politik pazarlıklar bu kanunları geciktirirse, kanunlar Anayasa Mahkemesi'nden dönerse, veya en önemlisi kanunlar pratikte işlemez hâle gelince o zaman başka çareler aramağa yönelip; muhtemelen sıkıyönetimi bir süre deneme yoluna gidip bir "hazırlık" dönemine girebilir.

Bu yol da bir sonuç vermezse, Milli Güvenlik Kurulu'na olağanüstü yetkiler vermek, o da olmazsa son çare olarak askeri bir cunta yönetimine başvurmak gibi formüller geleceğin hesapları arasındadır.

Tekelci burjuvazinin hemen bir cunta tedbirine geçmesi ihtimali şim-

dilik zayıf görünmektedir. Bunun birkısım nedenlerini yukarıda saymıştık, özetle vurgularsak:

— Böyle bir yöntemin objektif koşulları hazır değildir; küçük burjuvazinin desteği alınmamıştır.

— Cunta formülüne karşı demokratik bir direniş ortaya çıkacak ve kısa zamanda, önce tüm aydın kesimine, arkasından işçi sınıfına ve giderek diğer emekçi kitlelere yayılacaktır.

— Politika esnafı bu formüle karşı çıkmaktadır, bu arada küçük burjuvazi ve bir kısım seçmen kitlesi üzerinde etkisi olan CHP de, parlamenter faşizme razı olmasına karşılık, Cuntayı istememektedir.

— Böyle bir durum zamanla kitlesel huzursuzluğu gitgide arttıracak, finans kapitalin getireceği yönetim "yalnız" kalacak, aydın katlarından başlayan tepkiler — tüm baskılara rağmen — gitgide emekçi kitlelere yayılacak, asker bürokratlar içinde bölünmeler başgösterecek, disiplinsizlik artabilecek, ordu içinden bile muhtemel sol tepkiler yükselebilecek, cuntalar birbirini izleyebilecek ve ülke daha büyük bir kaosa sürüklenebilecektir.

— Hepsinden önemlisi, bir askeri yönetimin başlangıcında piyasa duracak ve huzursuzluğun devam ettiği ölçüde bu durgunluk sürecek, ekonomide canlılık görülmeyecektir.

— Zaten uluslararası tekelci kapitalizm içinde güçsüz bir konumu olan Türkiye finans kapitali, böyle büyük ekonomik bâdirelerden etkileneceğini bilmekte ve, bu durumda egemen sınıflar arasındaki "sömürü paylaşma" savaşının kızışacağını görmektedir.

Bütün bu saydığımız nedenlerden ötürü askeri faşist diktatörlük finans kapitalin en son başvuracağı bir yol gibi gözükmektedir. Ama hiç bir zaman unutmayalım ki, emekçilerin gelişen sınıf mücadelesi karşısında sıkışan ve ayrıca kendi ortaklarıyla da mücadele etmek zorunda kalan finans kapital için son alternatif de olsa askeri faşist diktatörlük gündemdedir. Böylesine karmaşık bir ortamda ve kaygan zeminde her türlü formül ve oyun plânlanabilir ve gerçekleştirmek istenebilir. Bu *önemli* noktayı bir an olsun unutmamamız gerekir.

Emperyalizm ve yerli ortakları bütün alternatifleri el altında bulundurmak için azami çaba göstermekte, çok yanlı bir plânı alçakça uygulamaktadırlar. Başvuracakları formül ne olursa olsun şurası açıktır ki, halk düşmanları *faşizmin hazırlığı içindedirler*. Getirilen faşist kanun tasarıları atılan birinci adımdır.

Faşizm, kendisi gelmeden önce, gelişini haklı gösterecek ortamı hazırlar ve kitleleri aldatacak, hatta küçük burjuva ilericilerini tarafsızlaştırıp, pasifleştirecek bahaneleri yaratır. Bunlar günümüzde, *"kardeş kavgasına son"*, "anarşiye paydos", *"devletin bütünlüğü elden gidiyor"*, "otorite eksikliği var", *"komünizm tehlikesi son hadde vardı"*, vb. şeklinde kendini göstermeğe başlamıştır. Provokasyonlar, tertipler bu sloganları

daha etkili hale getirir.

Faşizm Yoğunlaşıyor

Türkiye'de faşizmin geliştirilmekte olduğunun belli başlı kanıtlarını şöyle özetleyebiliriz:

— Geçen yıl tezgâhlanan ve işçi sınıfının sendikal özgürlüğünü kısıtlayan kanun tadilleri, ve 15-16 Haziran Büyük Proleter Direnişi sonucunda, üç aylık sıkıyönetim gelişen faşizmin belirgin habercisi olmuştur.

— Daha sonra fabrikalardan kitle halinde işçi çıkartma, İstanbul'a yerleştirilen komando tugayı,

— Gene 1970 yılında iyice yaygınlaştırılan öğretmen kıyımı,

— Sonbahardan itibaren devrimci gençliğe karşı başlatılan faşist güruh saldırıları,

— Aralık ayında üç devrimci militanın ardarda öldürülmesi, birçok devrimcinin yaralanması, çok sayıda tutuklama,

— 1970 yılında Doğu halkına yapılan insanlık dışı baskılar-zulüm ve işkenceler,

— Devrimci örgütlerin, yayın merkezlerinin hatta TİP'in sık sık polis tarafından baskına uğraması,

— Polisin üniversite özerkliğini hiçe sayarak sık sık üniversitelere girmeğe başlaması, ve bu arada bazı üniversitelerde kurulan ve kurulmağa çalışılan özel veya resmi "güvenlik" (!) kuvvetleri,

— Basının genel olarak iyice sağa kayması,

— TRT, Anayasa Mahkemesi, Danıştay gibi kurumlara baskıların artması,

— Haberleşme gizliliğini tamamen yokeden çabaların yoğunlaşması, sivil polis baskısının devrimciler üzerinde arttırılması,

— Devrimci gençliğe karşı yapılan tahrikçi baskılar,

— Silâhsızlanma yaygaraları kopartarak devrimci gençliği kamu oyunda "suçlu" gösterme çabaları,

— Yeni bütçeye konulan on binlerce kişilik yeni polis ve inzibat kadroları, sayıları arttırılan komando birlikleri,

Baskı Tedbirleri

— Bütün bu ortamın yarattığı hava içinde getirilmek istenen faşist baskı tedbirleri

— Üniversite özerkliğini tamamen yokeden, polis copu altında öğretim yapmağı öngören, en özgür kurumlar olan üniversitelerde fikir özgürlüğünü, tamamen kısıtlayan, devrimci öğrenci örgütlenmesini yokeden Nazi Almanyasında bile üniversitelerde uygulanmağa cesaret edilemeyen en

faşist yolları içeren faşist üniversite kanunu ve bunun yanısıra öğretim kadrosuna sus payı olarak hazırlanan yüksek ücretleri havi reform ve personel tasarıları

— Dernek kurma, dernek halinde faaliyet gösterme gibi en doğal demokratik hakları tamamen yokeden kanun tasarıları

— Gösteri ve yürüyüş özgürlüğünü tümüyle kısıtlayan ilgili kanun tadil tasarısı

— İkide bir getirilen TRT kanun tadil tasarısı. Egemen çevreler daha ileri baskı tedbirlerini de getirmek hevesindedirler.

Emperyalizm ve Yerli Finans Kapitalin Göstermelik Reformları

Uygulayacakları politik formül ne olursa olsun, emperyalizm ve onun Türkiye'deki baş ortağı yerli finans kapital birtakım reformları (!) vaadetmek zorundadır. Sunay'ın yeniyıl mesajı böyle göstermelik reform vaadleriyle doludur. Şehir küçük burjuva katlarına sözverilen birtakım reformlar dışında, şimdiki hükûmetin hazırlamış olduğu "geçiştirme" bir tarım ve toprak reformu tasarısı vardır.

Getirilen tarım ve toprak reformu tasarısı gerçek bir reform olmaktan çok uzaktır. Genellikle hazinenin elindeki toprağı köylüye dağıtmak esas alınmıştır. Bu toprağın nasıl ve kimlere dağıtılacağı belli değilse de, egemen sınıfların iktidardaki partisinin, ya da kadrosunun sempatizanlarına ayrıcalık tanınacağı açıktır. Dağıtımda seçilecek bölgelerde de aynı amacın güdüleceği bellidir. Toprakların gerçekten de herhangi bir parti ve kadronun çıkarını gözetmeksizin yoksul köylüye dağıtılacağını bir an için düşünsek bile, yoksul köylüyü geçici bir dönem için rahatlatacak bu dağıtım, gerçekte gene tefeci-tüccarın ve en sonunda toprak kapitalistlerinin işine yarayacaktır. Üründen eline bir miktar para geçen yeni topraklanmış köylü bunu harcayarak tüccara aktaracak, sonra tefeciye borçlanıp toprağını tarım kapitalistine kaptıracaktır: Böylelikle finans kapital bir yandan kendi ortaklarıyla olan çelişkisini bazı bölgelerde kısmen hafifletecek bir yolu denerken, kendi yönetimindeki parti ya da siyasî kadronun bazı emekçiler gözünde prestij kazanmasını sağlayacaktır. Finans kapitalin sözde toprak reformunu — diğer göstermelik reformlarla birlikte — yeni bir politik kadrosuna yaptırması tahmin edilebilir.

Faşizmin Tırmanma Politikasına Karşı Demokratik Güçbirliği

Anlattığımız koşullar içinde sosyalistlerin ilk görevleri devrimci dayanışmayı kurmak, soldaki bütün unsurlarla güçbirliğine gitmek, faşizme karşı çıkacak *tüm demokratik güçleri,* reformist burjuva ve küçük burjuva unsurları, anti-faşist blokta birleştirmek, egemen sınıfların iç çelişkilerin-

den mümkün olduğunca yararlanma yoluna gitmek, nötralize edilebilecek güçleri tarafsızlaştırmak için çalışmaktır.

Demokratik bloku kurma çabalarında başlıca ağırlık, anti-faşist mücadeliyi mümkün olabilen en geniş işçi ve emekçi yığınlarına yaymak, kitleleri faşizme karşı uyanık ve hazırlıklı tutmak, finans kapitalin faşist diktatörlüğüne karşı en etkili ve yaygın mücadeleyi açmak, DİSK ve diğer ilerici sendikaların anti-faşist blokta aktif bir unsur haline gelmesini sağlamak, yaygın ve yoğun kampanyalarla faşizmin zulmünü tarihten ve günümüzden canlı örneklerle geniş emekçi kitlelere anlatmak, mücadele yollarını göstermek şeklinde belirmektedir.

Faşizmin Anayasa Mahkemesi, Danıştay, TRT, Üniversiteler vb. gibi demokratik kurumları adım adım ele geçirme sistemine karşı, tüm demokratik güçleri uyanık tutmak, yoğun bir şekilde faşizmin sinsi plânlarını ve niteliğini teşhir ederken, somut hedefler olarak çıkartılmak istenen faşist baskı tedbirlerine, üniversiteler tasarısına, cemiyetler ve gösteri-yürüyüşleri kanun tadillerine karşı koymak, alınabilecek anti-demokratik tedbirleri işlemez hale getirmek, faşizmin arkasındaki güçleri ve bugünkü bunalımın gerçek nedenlerini, sorumlularını bütün açıklığıyla gözler önüne sermek, anayasal hakların devrimci doğrultuda kullanılması için en etkili mücadeleyi başlatmak, sinsice gelişmekte olan faşizmi durdurup geriletmek için tüm olanakları kullanmak zorunludur.

Bunalımın Geçici Çözüm Yolu

Böyle bunalım dönemleri, devrimci mücadelenin yükselme aşamasına girmesi için uygun olanaklardır. Ama keskinleşen sınıf hareketlerine rağmen, Türkiye'de emekçi kitlelere iktidar yolunu açacak şiddetli mücadeleyi başlatacak objektif koşulları henüz yaratmamıştır. Her şeyden önce, devrimci mücadeleyi yönetecek *proleter partisi* bulunmamaktadır. Hep biliyoruz ki devrimci mücadele, marksist-leninist bir partinin öncülüğünde yürütülmeden başarıya ulaşamaz. Böyle bir parti olmadığından devrimci sınıf ve tabakalar da dağınık ve örgütsüzdürler. İşçi sınıfı ve müttefikleri şu anda iktidarı alacak türden bir mücadelenin şartlarına sahip değildirler.

Şu halde, işçi sınıfının ağırlığındaki bir iktidar bugün için egemen sınıfların kısa vadede alternatifi değildir. Şu halde bir yandan anti-faşist mücadeleyi sürdürürken öte yandan tüm çalışmalarımızı proleter partisini teşkil etme doğrultusunda bütünleştirmek zorunludur.

Sosyalistler, küçük burjuva devrimcileri ve ilericileriyle yaptıkları ortak çalışmalarda faşizmi geriletecek kollektif çalışmaların düzenlenmesine ve bu çalışmaların en geniş emekçi kitlelere ulaşmasına öncülük ederken, *geçici* çözüm yolunun başta toprak ve tarım reformu olmak üzere bir-

takım dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlamak, işçi sınıfı için genel grev hakkı ve daha ileri demokratik olanakları elde etmeği amaçlamak, üretim güçlerinin gelişim hızını yavaşlatmayacak birtakım gerçek atılımların yerine getirilmesini sağlamak için mücadele etmelidirler. Şüphesiz ki böyle reformları egemen sınıfların yapacağını umamayız; ama burjuva demokratik devriminin daha ileri götürülmesi için mücadele vermek, emperyalizm ve yerli finans kapitalden tavizler koparak toplumun devrime yönelmesini kolaylaştıracak şartların gerçekleştirilmesini sağlamak gerekir. Yanlış bir şartlanma olarak, şimdiden ihtiyaç duyulan bütün reformların ancak devrimin nihai askeri ve siyasi zaferinden sonra yerine getirileceğini düşünenler vardır. Oysa, biliyoruz ki, işçi sınıfı iktidar için mücadele ederken, özellikle böyle bunalım noktalarında egemen sınıflardan yeni tavizler alabilir ve burjuva devriminin daha ileri götürülmesinde etkili rol oynayabilir. Ve mücadele içinde öncülük böyle fiili başarılarla pekişir.

Faşist İstibdada Karşı Koyacağız

Tüm siyasal dalgalanmalar, ihtimaller, plânlar ne çerçevede olursa olsun, hepsinin odaklaştığı nokta Türkiye'de uluslararası ve yerli sermayenin baskıları arttırmak peşinde olduğudur.

Baskıların arttırılmasına, faşizmin geliştirilmesine karşı, egemen güçlerin başındaki emperyalizmin ve yerli tekelci burjuvazinin zorbalığına karşı, tüm sosyalist güçler, ilerici aydınlar, demokratik ve liberal unsurlar gerçekçi sürekli güçbirliğini kurmalı, anti-faşist eylemi tüm işçi ve köylü kitlelerine, şehir küçük burjuva katlarına yaymalıyız. Çıkarları emperyalizm ve yerli finans kapitalle ve onların destekçileriyle çelişen, ayrılan tüm güçleri faşist teröre karşı çıkabilecek şekilde uyarmalı, anti-faşist çalışmalara kazanmalıyız.

Nitekim tüm sosyalist ve ilerici kamp durumun farkına varmış çeşitli uyarı, çağrı ve eylemlere başlamıştır.

Anti-Faşist Güçbirliği'nde Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Noktalar

Demokratik blokun oluşturulması ve anti-faşist etkinliğin en geniş kitlelere ulaştırılması çabalarında hatalı ve sekter tutumlardan kaçınmak, öncülük iddiaları ile güçbirliğini zayıf düşürmemek gerekir. Sosyalist gruplar kendi ideolojik sloganlarını ortamın şartlarına göre ayarlamalı, ve asgari bir ortak çizgi ve sloganlar dizisi oluşturmağa çalışmalıdırlar. Ayrıca Demokratik Blok'un sadece proleter ideolojisine sahip olanlar arasında değil aynı zamanda ideolojisi proleter olmayan örgüt ve unsurları, tüm devrimci-ilerici güçleri içerdiği gibi, çıkarları faşizmin arkasındaki

asıl güç olan emperyalizm ve yerli finans kapitalle çelişen küçük işverenleri bile — mümkünse — ilerideki dönemlerde kapsamına alması gerekir. Bunu başaramamak ayrı bir şeydir. Faşizmi tezgâhlamak isteyen en kuvvetli güçlere karşı mümkün olabilen en geniş safları toplamak ve bunun için çaba göstermek görevimizdir.

Bu paralelde sol sekter tutumlardan uzak durmak gerekır. Örneğin, anti-kapitalist sloganlar kullanarak anti-faşist çabalar başlatılmaz. Demokratik güçbirliğini kurmağa çalışırken anti-faşist çağrı bildirisine sosyalist devrim şiarını koymak son derece yanlış bir tutumdur. Sosyalist Devrim sloganları, sosyalist devrimin koşulları oluştuğu zaman atılır.

Anti-faşist çabalar bir grubun kendi propagandasını yapmak için başlatılmamalı, mesele kampanyacılık zihniyeti ile ele alınmamalıdır.

Sosyalist gruplar kendi politik çalışmalarında emekçi kitlelere bilimsel sosyalist bilinç vermeğe çalışırlar, bunun yanısıra kendi ideolojik görüşlerini yansıtırlar. Hatta faşizmi anlatırken arkasındaki güç olarak neyi görüyorlarsa, onu söylerler. Ama en geniş safları toplamanın zorunlu olduğu bir güçbirliğine girerken, oportünizme kaçmaksızın, fakat sekter tavır içine de girmeksizin ortak çizgiyi tesbit edecek bir yol izlerler. "Ben giderim, gelen gelir" anlayışı sadece kampanyacılık zihniyetidir ve gerçek bir demokratik blok kurmayı engeller, böyle bir tutum girişilecek daha olumlu çabaları bile güçleştirir.

İşi kampanyacılıkla geçiştirmemek, demokratik güçbirliğinin sapasağlam temellerini atabilmek ve bunu kitlelere maletmek için önümüzdeki dönemde yanlışlıklarımızdan arınmalı, olumlu ve yapıcı çabalar göstermeliyiz.

Faşizmi Halkımızın Gücü Ezecektir

Gelişen faşizme karşı tüm devrimci-ilerici aydınları, liberal unsurları bir kampta toplayıp, demokratik güçbirliğini anti-faşist birlik halinde başta işçi sınıfı olmak üzere en geniş emekçi kitlelere ulaştırmak ve faşizmi halkımızın direniş ve mücadele gücüyle geriletmek için var gücümüzle çalışacağız. Aydın katlardaki çalışmalar faşizmi nisbeten geriletebilirse de, asıl mücadeleyi emekçi halkımız verecektir. Ancak kitlelerin hızla gelişen aktif mücadelesi sonucunda faşizm gerileyebilir ve yıkılabilir.

Bu noktayı da asla gözden çıkarmadan, tüm çabalarımızı devrimci dayanışmayı ve demokratik güçbirliğini kurmağa, geliştirmeğe ve emekçi kitlelere yaymağa yoğunlaştırmalıyız. Anti-faşist çabalara girişecek küçük burjuva ilericilerinin, demokratların kaypak ve kararsız tutumları zaman zaman ortaya çıkabilir, böyle durumlarda düşmanca tavır takınmadan, sabırla, eleştiriyle sorunları çözmeğe çalışmak esastır. Sekter tutumlar, sosyalistlerin başarısının kısıtlanmasına yol açar.

Sosyalistler arasında ise, anti-faşist direnişte, kaypaklığa-korkaklığa, yılgınlığa ve oportünizme asla yer yoktur.

Bir an olsun yılgınlığa, çekingenliğe ve kararsızlığa kapılmaksızın, Türkiye çapında anti-faşist mücadeleyi güçlendirmek, ve emekçi halkımızın aktif direnişini sağlamak için var gücümüzle, fedakârca çalışalım.

DEVRİMCİ İŞÇİ HAREKETİ SARI TÜRK-İŞ'İ SARSIYOR

Türkiye'de son yıllarda hızla gelişen işçi mücadelesi Amerikan tipi gangster sendikacılığın "güçlü" örgütü sarı Türk-İş'i içeriden ve dışarıdan sarsmağa ve onu kaçınılmaz çöküşüne doğru sürüklemeğe başlamıştır.

Türk-İş'in gitgide güçsüzleştiği ve yokolmağa yöneldiğini gören tekelci burjuvazi, 1970 yılında 274 ve 275 sayılı Sendikalar Kanunuyla ilgili tadil tasarılarını TBMM'ne sevketmişti. Bu faşist kanunla DİSK'in gelişmesi engellenmekte, sendikal özgürlükler büyük ölçüde kısıtlanmaktaydı.Toplu sözleşme hakkını, sayıca daha fazla üyeye sahip olan Türk-İş'e vermek için, tasarı güdümlü maddeleri içermekteydi.

Ne var ki, "işverenler", işçi sınıfının ekonomik bilincinin hayli gelişmiş olduğunu hesaplayamamışlardı. Sözkonusu kanun tadilleri önce İstanbul, Kocaeli ve Sakarya bölgesindeki işçilerin sert ve bilinçli tepkileriyle karşılaştı. Bu tepki 15-16 Haziran Büyük Proleter Direnişi ile sonuçlandı. Büyük direnişi izleyen sıkıyönetim döneminin baskısı, patronların bu fırsattan istifade ederek kitle halinde işçi çıkartmaları, militan işçilere yapılan işkenceler, sarı sendikalar lehine işçilere işveren tarafından yapılan teşvik ve tehditler işçilerin daha ileri bilince ulaşmalarına ve uzlaşmaz çelişkide oldukları düşmanlarını daha yakından tanımalarına yardımcı oldu.

Sıkıyönetim boyunca da çeşitli mücadele biçimleriyle devam eden işçi hareketleri, sonbaharla birlikte gene artmağa başladı.

Bu arada sözkonusu faşist kanun tadilleri parlamentodan geçmiş yürürlüğe girmiş olmasına rağmen burjuvazinin işine yaramamıştı. Tersine, silâh geri tepmiş, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi büsbütün hızlanmıştı. Türkiye'nin dört bir köşesindeki işçiler binler, onbinler Türk-İş'den ayrılmak istiyor veya ayrılıyordu. Kasım ayında Adana'daki onbini aşkın tekstil işçisi DİSK'e geçmek için devrimci mücadeleye giriyor, 4000 Erdemir işçisi gene DİSK'e yazılıyor ve Türk-İş'in sarı kimliği büyük işçi kitleleri önünde açığa çıkıyordu.

Türk-İş'e bağlı işçilerin büyük hoşnutsuzluğu her yerde kendini daha belirgin olarak göstermeğe başladı. Gene bu arada Pet-Kim işçilerinin sendika yönetimine yaptığı baskılar Türk-İş'deki kaynaşmanın kanıtlarından biriydi. Bir kısım Türk-İş yöneticileri kuru sıkı eylem vaatleri savuruyorlar ama uygulamaya geçmediklerinden işçilerin gözünde büsbütün deşifre oluyorlardı.

Böylece ne anti-komünizm yaygaraları, ne "partiler üstü politika"

yutturmacaları, ne de Türk-İş'e konulan provakasyon bombaları bir sonuç vermedi ve Ocak ayı ortalarında toplanan Türk-İş yönetim kurulunda fırtına kopuverdi. Yönetim kurulundan dört üye, Türk-İş'in sarı niteliğini itiraf ediyorlar, dinamizmin gerekli olduğunu belirtiyorlar ve politik çizgi olarak "demokratik sol'u" öneriyorlardı. Gene bu toplantıda Türk-İş'in ünlü genel sekreteri Tunç'un, yönetim kurulu üyelerinden A.P. milletvekili ve Çimse-İş başkanı Hasan Türkay'ın işverenle anlaşarak işçileri sattığına dair elinde belge bulunduğunu belirtmesi, diğer üyelerin bu konuda tartışma açılmasını engellemeleri, yönetim kurulundan CHP milletvekili ve Ges-İş başkanı Soğukpınar'ın bu durum karşısında yönetimden istifa etmesi, sonra istifasını geri alması Türk-İş'in üst kademelerindeki paniğin somut örnekleridir.

İşçilerin ekonomik ve demokratik mücadelesinin gitgide hızlanması ve bunun yanısıra bilimsel sosyalist bilincin işçi sınıfına verilmesi çabalarının dağınık bir biçimde de olsa — yoğunlaşması sonucunda, ve işçi sınıfının genel yönelimi ve işçilerin tabandan gelen baskıları ile çökmekte olan örgütü kurtarmak için bir kısım Türk-İş yöneticileri sola açılmak gereğini hissetmişlerdir.

"Demokratik sol", sarı sendikacılığın takınmağa mecbur kaldığı yeni bir maskedir. İşçilerin devrimci mücadelesini pasifize etmek, onları sendikal ve parlamenter vaatlerle oyalamak amacını gütmektedir.

Türk-İş yönetim kurulu toplantısı yuvarlak bir bildiriyle sonuçlanmış ve genel sekreter Tunç bile, Türk-İş içindeki "ikbalperestlere" karşı mücadele edeceğini ilân etmiştir.

Dört büyük sendika yöneticisinin başlatmak istediği mücadele sosyalistler için iki yanlı bir anlam ifade etmektedir.

Bir yandan, bu kişilerin iyice gerici Türk-İş yöneticilerine karşı vermekte oldukları mücadeleyi olumlamak, aradaki çelişkinin derinleşmesi, çekişmenin geri dönülmez boyutlara ulaşması için imkânları kullanmak gerekir. Öte yandan, "demokratik sol" gibi sosyal demokrat görüşlerin işçi sınıfına sızmasını önlemek için işçi kitleleri içinde bilimsel sosyalist çalışmaları hızlandırmak, zorunludur. Türk-İş içindeki sola açılmağa dönük kanadın yaratacağı etkiyi değerlendirerek bilimsel sosyalist sınıf bilincinin daha geniş işçi kitlelerine yayılmasına yardımcı olunmalıdır.

"Demokratik sosyalizm" şüphesiz ki işveren solculuğunun bir biçimidir. Buna rağmen, Türk-İş içindeki sola dönük kanadın önümüzdeki dönemde daha sert bir mücadeleye girişeceği anlaşılmaktadır. Bu durum her şeyden önce Türk-İş'e bağlı işçi kitleleri arasında yeni bir kaynaşmaya, hatta şaşkınlığa yol açacak, Türk-İş yöneticilerinin kirli çamaşırları — Hasan Türkay örneğinde olduğu gibi — birer birer ortaya dökülecek, sarı sendikacılar henüz uyanmamış işçi kitleleri gözünde tüm satılmış nitelikleriyle teşhir olacaklardır. Mücadelenin zamanla varacağı nokta, muhteme-

len, "demokratik sol" yanlısı kanadın, en gerici sendikacıların "işçiye ihanet eden satılmış sendikacılar" olduklarını belirtmeleri, buna karşılık, kendilerinin ise "komünistlik, aşırı solculukla" nitelenmeleri olacaktır. Bütün bunlar bir yandan işçi sınıfının ekonomik bilincinin gelişmesine yardımcı olacağı gibi, politik bilincin ulaştırılması için varolan olanakların genişlemesine, de yol açabilecektir.

Ayrıca, Türk-İş'deki gelişmelerin DİSK'i de olumlu doğrultuda etkilemesini, daha ileri bir çizgiye itmesini ve proleter sosyalizminin DİSK'de daha geniş olanaklar bulmasını beklemek yanlış olmaz.

"Demokratik sol" sloganlarının yayılacağı, Aybar revizyonizminin işçi sınıfı içinde yeni politik çabalar gösterme peşinde olacağı bir dönemde, devrimci sosyalistlerin uyanık bulunmaları, her türlü revizyonist, oportünist ve sosyal demokrat görüşün işçi sınıfına iletilmesini engellemek için çabalarını derinleştirmeleri zorunludur.

Her türlü işçi aristokrasisine ve onun her kılıktaki burjuva ve küçük burjuva solculuğuna karşı işçi sınıfını, bilimsel sosyalist doğrultuda bilinçlendirmek başlıca görevimizdir. Bu paralelde bir yandan Türk-İş'deki mücadelenin yaratacağı yeni olanaklardan yararlanırken, öte yandan bunun getireceği burjuva solu düşüncelerine ve zaten varolan burjuva sosyalizmine, revizyonizme, ve oportünizme karşı amansızca mücadele etmek, işçi sınıfı içindeki çabalarımızı yoğunlaştırmak, bu çabaları tüm politik çalışmalarımızın bütünlüğü içinde, ele almak, yani devrimin öncüsü olacak *proleter partisi*'ni yaratma çalışmaları doğrultusunda odaklaştırmak günümüzün öncül görevidir.

"DEMOKRATİK ÜNİVERSİTE" MÜCADELESİ GELİŞİYOR

1971 Ocak ayı içinde, en çok tartışılan konu "Üniversiteler ve Gençlik" sorunu oldu. Sorun'un tartışması, hükümetin hazırlamış olduğu "Üniversiteler arası Ortak İlkeler" ve "Yüksek Öğretim Kurumlarında Çalışma Güveni ve Özgürlüğü Hakkında Kanun" adlı iki tasarı çerçevesinde yapıldı. Özellikle ikinci kanun tasarısının Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu sosyo- ekonomik ortama hiç uymaması, Franko'nun İspanyası dahil hiç bir ülkenin Üniversite kanunlarında yer almayan maddeleri bulundurması boşuna değildir.

Ülkenin çok önemli ekonomik ve sosyal sorunlarını, egemen sınıfların bu sorunlar karşısında çaresiz kaldıklarını gözlerden saklamak, dikkatleri başka yönlere çekmek isteyen iktidar, üniversiteleri hedef olarak seçmiştir.

Üniversitelerdeki huzursuzluk ve gençlik olayları, sosyo-ekonomik buhranın sonucu olarak değil de; toplumun tüm katlarını kaplamış olan huzursuzluğun *nedeni* olarak gösterilmek istenmektedir. Öte yandan, çeşitli provokasyonlarla, getirilmek istenen faşist terör kanunlarına ve faşist rejime ortam hazırlanmaktadır. İşte Üniversitelerle ilgili kanun tasarılarının, — hem de bu şekliyle — tam bu ortamda ortaya çıkarılması, bir yandan dikkatleri Üniversitelere çekmek, öte yandan da Üniversiteler ve gençlik arasında yeni bir provokasyona başvurmaktır.

Oysa, evdeki hesap çarşıya uymamış, hemen hemen bütün Türkiye Üniversiteleri tasarıların karşısına çıkmışlar, forumlar toplanmış, bildiriler yayımlanmış ve öğretim üyeleri, yardımcıları ve öğrenciler, hep birlikte bu faşist kanunlara karşı direneceklerini bildirmişlerdir. Huzursuzluğu giderme(!) amacıyla getirilmek istenen tedbirlerin aşırılığı, faşist niteliği, huzursuzluktan şikâyetçi olan ve tedbir alınmasını isteyen pek çok kişiyi bile kanunların karşısına geçirmiştir.

Çeşitli derneklerin, Fakülte ve Üniversitelerin yayınladıkları bildirilerde, kanun tasarılarının faşizme hazırlık olduğu, devrimci gençliği sindirmek amacı taşıdığı, Üniversite özerkliğini ve bilim özgürlüğünü kısıtladığı, ülkenin sorunlarına çözüm getiremiyecek bir iktidarın çaresizliğini ifade ettiği ortaya konmuş, bu faşist kanunlara karşı ortak mücadeleye hazır bulunulduğu açıklanmıştır.

Tasarıların yarattığı tepkiler, egemen güçlerin, bu faşist kanunu geçirebilecek ortamı hazırlamak üzere Üniversitelerde olaylar çıkarmaya, provokasyonlar yapmaya hız vermelerine yol açmıştır.

Meclis'e sevkedilmek üzere, Millî Eğitim Bakanı tarafından Başbakan'a verilen iki tasarı, farklı görünümlerine rağmen birbirlerini bütünler niteliktedir. "Üniversiteler arası ortak ilkeler kanunu" dikkatle incelendiği zaman, mevcut duruma hiçbir yenilik getirmediği ancak görünüşte "taviz" niteliğinde bazı hükümleri bulundurduğu ortaya çıkmaktadır. Asistan ve öğrencilerin "danışman" olarak Üniversite organlarına katılması, Üniversite mensuplarının askerliklerini Üniversitelerde yapmaları, Doçentlik süresinin iki yıla inmesi, hiç bir zaman işlemiyecek ve kanunlaşmıyacak olan tam gün çalışma, vaad edilen ücret artışları bunlardan bazılarıdır.

Bu vaad veya "taviz"ler, ikinci kanun tasarısını, yani "Çalışma Güveni ve Özgürlüğü Hakkında Kanun"u örtmek ve kabulünü kolaylaştırmak üzere diğer tasarıyla birlikte getirilmektedir. "Yüksek Öğretim Kurumlarında Çalışma Güveni ve Özgürlüğü hakkında kanun" gerçek bir faşist terör kanunudur. Tasarının özü, ilerici-devrimci öğrenci kitlelerini ve öğrenci hareketlerini sindirmek herşeye rağmen en özerk ve demokratik kurumlardan biri olan Üniversitelerin bu niteliğini ortadan kaldırmak şeklinde özetlenebilir.

Tasarıya göre :

— "Üniversite, akademi ve diğer öğretim kurumlarında yeteri kadar devlet polisi görevlendirilecektir. Kurumca yazılı talimat alan gücün şefi olan polisin sorumluluğu altında, resmî kıyafetle ve silâhlı olarak polis görev yapacaktır. Bu güce, öğretim üye ve yardımcılarına ilişkin herhangi bir görev verilmeyecektir. Gereğinde kurumun dışında polis kuvvetlerinden de yardım istenecektir."

— "Güvenlik gücüne mukavemet, görevi güçleştirici davranış ve hakaret etme genel hükümlerin yanısıra bu kanunun disiplin suçlarından sayılacaktır."

— "Kurum öğretim üyelerinin yetkili organların izni olmadan bildiri yayınlamaları, beyanat vermeleri, matbua satma ve dağıtmaları suç olacaktır."

— "Bu gibi olayları tetkik için yetkili rektör ve başkan, beş kişilik bir komisyonu seçip görevlendirecektir. Bu görevi kabul ve ifadan istinkâf eden öğretim üyeleri esas görevlerinden de istifa etmiş sayılacaklardır."

— "Kurumlarda, öğrenci temsilciliğinden başka dernek, kuruluş ve topluluklar faaliyet gösteremiyeceklerdir. Sadece bir başkan, 10 asil 5 yedek üyeden kurulu öğrenci temsilciliği bulunacaktır. Öğrencilerin % 80'-inin katılmasıyla yapılacak seçimde kullanılacak oy pusulaları elle yazılacaktır.Ceza alanlar, iki yıl sınıfta kalanlar seçilemeyecek ve seçim Yüksek Hakimler kurulunca görevlendirilen bir yargıcın huzurunda, noterin önünde, polisin gözetimi altında, kurum binası içinde iki yılda bir ya-

pılacaktır."

— "Öğrenci temsilciliğinin program ve bütçesi yetkili organca incelenip onaylandıktan sonra, yürürlüğe girecek ve devamlı denetim altında olacaktır."

Görüldüğü gibi, kanunun bu maddeleri tam anlamıyla bir "provokasyon" niteliği taşımaktadır. Kanunun Meclis'den geçme, geçse bile uygulanma olanağının bulunmadığını, egemen güçler de çok iyi bilmektedirler.

Çalışma huzur ve özgürlüğünün getirilmesi için hazırlandığı iddia edilen bu kanunun Üniversiteleri çok daha şiddetli ve çözümsüz bir huzursuzluğa sevkedeceği, olayların, çatışmaların artacağı ortadadır. Öğrenciler adeta polis kuvvetlerine karşı kışkırtılmakta, öğretim üyeleri kuklalar haline getirilmek istenmekte, öğretim kadrosu ile öğrenciler karşı karşıya getirilmekte ve bilinçli bir şekilde Üniversitelerin yıkılışı hazırlanmaktadır. Üniversite özerkliğinin kaldırılması için gerekli bir ortam ancak böyle bir kanunla sağlanabilir.

Ne var ki Üniversitelerin tepkisi iyi hesap edilmemiş, şiddeti iyi ölçülmemiştir. Son günlerdeki gelişmelerin de gösterdiği gibi, Üniversiteler, kanuna karşı ağız birliği etmiş durumdadırlar. Ortak mücadeleye kararlıdırlar. Üniversitelerde bu mücadelenin biçimlerini saptayacak komiteler kurulmakta ve ortak bir eylem hazırlanmaktadır. Faşizm provası daha ilk adımında iflas edecek, çıkmaza düşecek, dirençle karşılaşacak ve faşizm karşısında çeşitli provokasyonlarla bölünmek istenen öğretim kadrosu ve öğrenciler bütünleşecekler, ortak bir cephe kuracaklardır.

Faşizme karşı ilk direniş, ilk cephe, faşizm provasının yapılmak istendiği ilk sahne olan Üniversiteden başlamıştır.

Üniversitelerde faşizme karşı devrimci dayanışmayı yaratmak ve bütün demokratik güçlerin faşizme karşı ortak mücadelesine Üniversiteleri etkin bir güç olarak katmak görevimizdir.

MARX, ENGELS VE SOSYALİST PARTİ - I

"İNSANLIK ÇÖZEMEYECEĞİ SORUNLARI ORTAYA ATMAZ"

Bilindiği gibi, bilimsel sosyalist düşünce ve eylem, dünya işçi sınıfının ve işçi hareketlerinin belli bir olgunluk döneminin ürünüdür. Marksizmin temellerinin 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra atılmaya başlanması bir raslantı değildir. İşçi sınıfının hayalci sosyalizmin etkisinden kurtarılması ve politik iktidar için savaşa yöneltilmesi, ancak kapitalizmin ileri bir gelişmişlik seviyesine ulaşmasıyla başlıyabilmiştir.

Bilimsel sosyalist düşünce ve eylemin tümü için doğru olan bu gözlem, parti *teori ve pratiği* için özellikle geçerlidir. Parti teori ve pratiği, sosyal gelişimin ötesinde bilimsel sosyalizmin gelişiminin ürünüdür. Parti meselesi bugünkü içeriğini, ancak, işçi sınıfının niceliğinin ve hareketlerinin çok önemli boyutlara ulaşmasının yanısıra, işçi sınıfı ideolojisinin felsefesi, ekonomi politiği ve siyasi mücadele anlayışıyla bütünlüğe ulaşmasından ve kitleler arasında küçük burjuva sosyalizminin sahip olduğu etkinin kırılmasından sonra, kazanabilmiştir.

Bu yüzden, 1848 öncesinin sol partileri ve işçiler tarafından ya da "işçi sınıfı adına" kurulan çeşitli "siyasi" kuruluşlar üzerinde uzun boylu durmanın bugüne dönük pratik bir anlamı yoktur. Çeşitli adlar altında örgütlenen bu birlikler, dernekler; ya dar entellektüel guruplardan, ve suikastçı topluluklarından, ya yarı dinsel "kaba komünizm" ocaklarından, ya da (sekiz saatlik işgünü ve genel oy hakkı gibi) kısa dönem ekonomik ve politik hedeflere yönelmiş taraftar kalabalıklarından ibaretti. Üyeleri çoğunlukla zenaatkarlardan oluşan bu örgütler, içinde bulundukları şartlarda, faaliyetlerini genellikle gizli olarak yürütmek zorunda kalıyorlardı. Programsızlık, etkili bir lider kadrosundan ve disiplinden yoksun oluş, birbiri ardısıra doğup kaybolan bu yüzlerce örgütün temel nitelikleriydi.

MARX VE ENGELS'İN YENMEK ZORUNDA OLDUKLARI GÜÇLÜKLER

Marx ve Engels, bilimsel sosyalizmin temellerini, kapitalizmin daha yeni yeni belli bir olgunluk seviyesine eriştiği, işçi hareketlerinin ortaçağ loncası kalıntılarından kurtulma süreci içinde olduğu, bir örgütsel kesmekes içinde attılar.

"Uzun bir zamandan beri her Alman edebiyat gurubunun, özellikle kendilerini "en ileri" sayan gurupların ideologları arasında kendi kliklerinin sadece "en önemli parti" olduğunu iddia etmekle kalmayıp, gerçekte "çağın en önemli partisi" olduklarını ileri sürmek bir moda haline geldi.. Bu moda sayesinde, Almanya, varlığı, sadece Almanya içinde ve hatta sadece dar bir aydın çevresi içinde bilinen sürüyle "en önemli partiye" sahip olmakla öğünebilir."[1]

Bilimsel sosyalizmin kurucularının Almanya'dan bahsederken kullandıkları bu ifadeler, Avrupa'nın öteki gelişmiş ülkeleri için de aynı derecede geçerliydi. Saint-Simon, Fourier, Owen, Cabet, Leroux, Blanc, Proudhon, Bakunin, Botkin'in fikirleri etrafında toplanmış guruplar, Çartistler, sendikacılar... v.s. Avrupa'da sol hareketi yüzlerce parçaya bölmüştü. İşçi sınıfının dinamik unsurları, bu grupların ardında hayaller peşinde sağa sola sürüklenmekte, ya da reformist, uzlaşıcı bir tutuma alet edilmekteydi.

MARX VE ENGELS'İN TEMEL KATKILARI

Marx ve Engels 1940'lardan hayatlarının sonuna kadar *"işçi sınıfının durumunun ve görevlerinin bilincine varması"* için, küçük burjuva sosyalizminin bütün türlerine karşı amansız bir mücadele verdiler. Elli yıla yakın bir dönem boyunca bilimsel sosyalizmin hakimiyeti, ve bilimsel sosyalist temeller üzerine kurulu, iktidara yönelmiş gerçek proleter partilerinin oluşturulması için çalıştılar. Bu yolda ilk denemeleri yaptılar ve sürekli olarak Avrupa ve Amerika'daki bütün önemli işçi hareket ve örgütleriyle ilişkiler kurdular.

Örgütün bağımsızlığından, köylülerle ve öteki emekçi kitlelerle ilişkilere; parti içi demokrasinin öneminden, iktidar yolundaki devrimci taktiklere kadar hemen hemen her konuda *sosyalist parti teorisinin* ilk prensiplerini ortaya atanlar Marx ve Engels'dir. Bu prensiplerin ilk uygulamalarını yaparak bugünkü anlamda bir "sosyalist parti"nin ilk nüvesi sayabileceğimiz Komünist Birlik'in (1847) ve Uluslararası Emekçiler Birliği'nin (1864), Almanya'da 'Sosyal Demokrat Parti'nin (1869), Fransa'da Sosyalist İşçi Kongresi'nin (1872), İngiltere'de Sosyalist Birlik'in (1884) ve daha sonra Bağımsız İşçi Partisi'nin (1892) ve başka birçok işçi örgütünün oluşturulmasına büyük katkılarda bulundular. Büyük baskılar ve mali güçlükler altında militan gazeteciliğinin başarılı örneklerini verdiler. Ayrıca çeşitli demokratik kuruluşlarda aktif roller oynıyarak mut-

[1] Marx, Engels : The German İdeology, s. 525.

lakiyete ve zorba baskılara karşı, demokrasi için en geniş saflarda kavga imkânlarını geliştirmeye çalıştılar. Kısaca *elde silâh karşı-devrimci-kuvvetlerle savaşmaktan (1848), küçük burjuva sosyalizminin felsefe, ve iktisatla ilgili kaynaklarını çürütmeye kadar her alanda bilimsel sosyalizmin zaferi için mücadele ettiler. Sosyalist parti yolundaki ilk denemeleri yönettiler yahut etkilediler.*

Fakat Marx ve Engels'in, ve yönettikleri, ilişki kurdukları örgütlerin işçi hareketleri içindeki etkinliğinin her geçen yıl hızla artmasına rağmen, marksizm, Avrupa ülkeleri işçi hareketleri içinde sürekli ve kesin bir hakimiyet kuramadı. İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da, Rusya'da v.s. daha uzun bir dönem küçük burjuva sosyalizminin çeşitli biçimleri hakim kalmakta devam etti.

İşçi sınıfının çoğu ülkelerde halâ yeterince gelişmemiş olması (bir bölümünün küçük birimlerde çalışması ve köyle bağlarının devam etmesi), işçi örgütlerinin çoğunun sömürgeci ve emperyalist kârdan pay alan ve daha önce örgütlenen dar işçi aristokrasisi kliklerinin eline geçmesi ve etkili lider kadrolardan yoksunluk Marksist hareketleri ve örgütlenmeleri güçsüz kıldı. Dönemin en demokratik ülkesi sayılan İngiltere'den, Bismark Almanyasına, Çarlık Rusyasına kadar her yerde oligarşi ve burjuvazi her zaman olduğu gibi, işçi hareketlerini saptırmak ve ezmek, gerçek örgütleri yoketmek için elinden geleni yaptı. Bütün bu sebeplerden, kurulan marksist siyasi örgütlerin çoğu kısa ömürlü oldu. Diğer bir bölümü revizyonist bir çizgiye sürüklendi, kapitalizmle uzlaştı. Parti teori ve pratiğinin gelişimi büyük bir hıza kavuşamadı; ilk prensipler, nüveler ve ilk adımlar halinde kaldı.

Parti teorisinin ve pratiğinin daha ileri gelişkinlik seviyesine ulaşması, ancak yirminci yüzyılın başından itibaren ve "sosyalist hareketin merkezinin doğuya kayması" ile mümkün olabilmiş, bilimsel sosyalist örgütlenme anlayışı ve tecrübeleri her geçen gün ülkeden ülkeye yayılarak, yeni yeni problemlerin üstesinden gelerek hızla zenginleşmiştir.

MARX, ENGELS'DE PARTİ TEORİSİNİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR

Marx ve Engels'in sosyalist partinin yapısı, görevleri ve eylem biçimleri ile ilgili görüşleri, zaman içinde ve işçi sınıfı hareket ve örgütlerinin gelişimine paralel olarak olgunlaşıp, netleşmiştir.[2] *Manifesto*'da temel çizgileri belirlenen bu görüşler, 1848-49 devrimlerinin ve bu arada Komünist Birlik'in faaliyetlerinin değerlendirilmesiyle daha da şekillenmiş, Paris Komünü ve I. Enternasyonal deneyleri sonunda belli bir olgunluğa

[2] Saliba Khamis; "Engels Contribution to the Teaching on the Party of the Working Class". World Marxist Rewiew, September 1970. s. 19.

erişmiş ve nihayet çeşitli ülkelerde kurulan sosyal demokrat partiler üzerine yazılanlarla bu dönemdeki en üst somutlanma derecesine ulaşmıştır.

Böylece, Marx ve Engels'de önceleri, en genel bir ideolojik çizgi etrafında bütün bilimsel sosyalizm taraftarlarının oluşturdukları bir birlik olarak belirlenen parti kavramı, giderek "örgütsel birlikle çelikleşmiş, ideolojik birliğe sahip kişilerin militan kuruluşu" anlamını kazanmaya başlamıştır.

Bununla birlikte, bir kere daha tekrar etmek gerekir ki, sosyalist parti kavramının bugünkü anlamını kazanması, iç işleyişinin ve özellikle öteki işçi örgütleriyle ilişkilerinin büyük bir netlikle ortaya konulması Lenin tarafından gerçekleştirilmiştir.

SOL GURUPLARLA İLK TEMASLAR VE KOMÜNİST BİRLİK

Marx ve Engels, daha 1843'den itibaren Almanya'da, Fransa'da Belçika'da ve nihayet İngiltere'de sol gurup ve örgütlerle, işçi sendikaları ile sürekli ve yoğun bir ilişki kurdular; Louis Blanc, Pierre Proudhon, Bakunin, Weitling gibi dönemin önde gelen solcularıyla tanıştılar. Çartist hareketin en radikal kanadının önde gelen kişileriyle temas ederek, bu gurubun gazetelerinde çeşitli yazılar yazdılar. Ülkelerinden sınırdışı edilmiş solcuların kurdukları 'Kardeş Demokratlar Derneği'nin çalışmalarına katıldılar.

Bu arada 1846'da bir gurup sosyalistle birlikte Brüksel Haberleşme Komitesi'ni kurarak Avrupanın çeşitli ülkelerindeki sol kuruluşlarla ilişkilere başladılar. Böylece 1845'de 'Kutsal Aile' ve 1846'da 'Alman İdeolojisi' ile ilkeleri belirlenmeye başlıyan bilimsel sosyalist düşünceyi daha geniş çevrelere yaymaya çalıştılar.

Marx ve Engels'in ilişki kurdukları guruplardan biri de 'Doğrular Birliği' idi. Bu birliğin kökleri 1834'e kadar uzanıyordu; bu tarihte 'Sürgünler Birliği' adı ile, o dönemin devrimci merkezi olan Paris'te Alman sürgünleri tarafından kurulan birliğin 1836'da ikiye ayrılması üzerine oluşmuştu.[3] Sürgünler Birliğinin çoğu işçilerden oluşan en dinamik üyeleri bu yeni birliği kısa zamanda Almanya'nın ve daha sonra Avrupanın belli başlı şehirlerine yaymayı başardılar. Blanqui ve Barbés'nin "kaba (eşitçi) komünizmi"nin etkisinde, yarı propagandist, yarı suikastçı örgütü yapısındaki gizli Birlik'in başında Weitling isimli, asıl mesleği terzilik olan bir filozof ve şair bulunuyordu. Üyelerin büyük bir çoğunluğu da yine zenaatkârlardan ve özellikle terzilerden oluşuyordu. Kendine yeni üyeler edinmek ve etki alanını genişletmek için yönetimi altında tuttuğu

[3] F. Engels; "On the History of the Communist League", **Marx-Engels Selected Works**, II, s. 338-357.

Alman İşçileri Eğitim Derneği gibi kuruluşların çalışmalarından faydalanan ve örgüt birimleri arasındaki ilişkileri özel ajanlarla sağlıyan Birlik polis takibinden kurtulmayı kolayca başarıyordu.

Marx ve Engels 1843'den itibaren Doğrular Birliği'nin varlığını biliyorlardı. Fakat birliğin katılma çağrılarına olumlu cevap vermek bir yana, Marx savunulan görüşleri şiddetle eleştirerek, kaba komünizmi "değil özel mülkiyetin ötesine geçmek, henüz ona bile ulaşamamış" insana, (bireyciliğe) doğru gerileyişin savunucusu olarak tanımlıyorlardı.[4] Bununla birlikte burjuvaziye karşı çıkışlarıyla bilimsel sosyalizmin kurucularının dikkatini çeken Weitling ve örgütü ile ilişkiyi kaybetmediler.

Mart 1846'da, Birliğin Brüksel komitesinin yaptığı toplantıya çağrılan Marx, o sırada orada bulunan Weitling'e şiddetle çatarak Brükselli üyeler önünde ütopik-zenaatkar sosyalizmini bir kere daha çürüttü.[5]

Bu toplantının etkileri, Marx ve Engels'in sol guruplar içinde gittikçe kendilerini kabul ettirmeleri ve yolladıkları broşür ve yazıların geniş yankılar yapmasıyla birleşince, Birliğin çoğu üyeleri arasında, örgütün yeniden düzenlenmesi için Marx ve Engels'le ilişki kurulması düşüncesi yaygınlaştı. Nihayet 1847 senesi başında Birlik yöneticilerinden bir gurup görüşlerini benimsediklerini belirterek, Marx ve Engels'i Birliğe katılmaya davet ettiler. Marx ve Engels'in ileri sürdükleri bütün şartları kabul ettiler.

Birliğin 1847 yılı sonunda toplanan birinci kongresinde suikastçı dönemden geriye kalmış ne varsa değiştirme kararı alındı. Örgütün ismi 'Komünist Birlik' olarak değiştirildi. Organlar, yönetici kurullar, merkez komitesi ve kongreden oluşan bir iç işleyiş kabul edildi. Böylece suikastçı bir örgüt yapısının gerektirdiği diktatörce bir işleyiş yerine, yetkili kurulların seçimle işbaşına gelip, seçimle görevden uzaklaştırıldıkları demokratik bir mekanizma kuruldu. Birlik — en azından normal barış dönemleri için — sadece propaganda yapmayı amaçlıyan bir örgüte dönüştürüldü. Birliğin eski sloganı olan "Bütün İnsanlar Kardeştir" sözleri, Marx ve Engels'in önerdiği "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz" sloganı ile değiştirildi. Örgüt birimlerinde tartışıldıktan sonra kısa bir süre içinde toplanan ikinci Kongre'de kesinleşen bu kararların uygulanmasıyla bir zamanların Doğrular Birliği kesin bir nitelik değişikliğine uğramış oldu.

Komünist Birlik'ten bahsederken, Engels, bu örgütün "bütün zamanların ilk uluslararası işçi kuruluşu" olduğunu söyler. Lenin ise bu örgütü "gerçek proleter partisi" olarak tanımlar.[6] Gerçekten de dönemin şartları gözönüne alındığında Birlik'in önemli bir rol oynamış olduğu, üyelerinin bir kısmının daha sonraki işçi örgütlerinde ve bu arada I. Enternasyonal'de çok önemli görevler üslendikleri ortaya çıkmaktadır.

[4] Henri Lefebvre, Karl Marx, Hayatı ve Eserleri I. (1968) s. 211-213.
[5] K. Marx, Economic and Philosophic Manuscripts of 1844, (1967) s. 92-107.
[6] Saliba Khamis, a.g.m.

Birlik'in ikinci kongresi, Marx ve Engels'e, örgütün amaçlarını belirten bir belge hazırlama görevini verdi. Marx ve Engels'in parti üzerine olan görüşlerini ilk defa netlikle ortaya koydukları belge olan *Manifesto,* böylece ortaya çıktı. (1848).

Bu belgede ustalar, proleterlerin bir sınıf ve dolayısıyla bir parti olarak örgütlenmelerinin, devamlı olarak yine proleterler arasındaki rekabet yüzüden engellendiğini belirterek, her şeye rağmen işçi hareketlerinin eskisine göre daha güçlü, sağlam ve yeterli olduğunu yazıyorlar. Daha sonra sosyalist partiyi diğerlerinden ayıran özellikleri şöylece sıralıyorlar :

"Çeşitli ülkelerin proleterlerinin ulusal kavgalarında, milliyetlerinden bağımsız olarak bütün (dünya) proleteryanın ortak çıkarlarını gösterip, bunları ön plâna çıkarmak."

"İşçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin geçmek zorunda olduğu çeşitli aşamalarında, daima ve her yerde, hareketin çıkarlarını bir bütün olarak temsil etmek"

Yukarıdaki nitelikleri sayesinde sosyalist partiler, "bir yandan, pratikte her ülkenin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve kararlı, bütün ötekilerin önünde yer alan kesimidir; öte yandan, teoride, proleter hareketinin izleyeceği yolu, şartları ve sonunda varacağı sonuçları açıkça anlamak açısından proletaryanın büyük çoğunluğu üzerinde bir üstünlüğe sahiptirler."

Bu nitelikteki partilerin ilk amacı "proletaryanın (kendisi için) sınıf haline getirilmesi, burjuvazinin hakimiyetine son verilmesi, politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi"dir.

Parti "hemen önde duran amaçlara ulaşmak için, proletaryanın kısa dönem çıkarları için mücadele eder; fakat, o, günün eylemini yaparken, hareketin yarınını da gözönüne alır ve temsil eder".

Parti, "her yerde, varolan sosyal ve politik düzene karşı olan her devrimci hareketi destekler.".

Parti "bütün bu hareketlerde, o zamanki gelişme seviyesine bağlı olmaksızın, mülkiyet meselesini ön plâna çıkarır".

Parti "heryerde bütün ülkelerin demokratik partilerinin birliği ve anlaşması için çaba sarfeder".

Parti, "görüşlerini ve amaçlarını saklamaya tenezzül etmez..."[7]

Eğer dikkatlice incelenirse görülür ki, *Manıfesto*'daki "parti" kavramı, hala 'bir taraftarlar gurubu' anlamına çok yakın bir kullanımdadır; işçi sınıfının büyük çoğunluğu ve öteki işçi kuruluşlarıyla ilişkileri epeyce bulanıktır. Parti sözü yalnız işçi sınıfının siyasi örgütü için değil aynı zamanda bütün öteki işçi kuruluşlarını tanımlamak için de kullanılmaktadır. Bununla birlikte, *Manifesto* sosyalist partinin "enternasyonalist",

[7] Karl Marx, F. Engels; Manifesto of the Communist Party.

"öncü" ve "sınıf partisi" olma niteliklerinin ilk defa kesin bir dille belirtildiği, "bağımsızlığın" şiddetle vurgulandığı, bildiğimiz ilk metindir.

1848-49 DEVRİMCİ SAVAŞLARI

Manifesto'nun yayınlandığı aylarda önce Fransa'da ve arkasından Avrupanın diğer birçok ülkesinde 1848-49 burjuva demokratik devrim yeni bir aşamaya ulaştı. Belçika Hükümeti, kısa bir süre sonra, devrimci çalışmaları yüzünden Marx'ı sınır dışı etti. Marx, gelişen hareket içinde yer almak üzere Paris'e gitti.

Komünist Birlik'in Brüksel ve Londra komitelerinin direktifleriyle yeniden seçilen merkez komitesinde Marx başkan, Engels ise komite üyesi olarak göreve başladılar.

İlk önce, uzunca bir dönem bir maceracının kışkırtmalarıyla uğraşmak zorunda kaldılar. Herwegh adlı bir Alman şairi, sadece sınır boyunda görünmesinin bile bütün Almanyaya ayaklandırmaya yeteceğine inandığı bir lejyon için Alman mültecileri arasından adam topluyordu.[8] Marx "devrimle oyun olmaz" diyerek bu "devrim ihraç etme" macerasının karşısına çıktı. Birlik taraftarları dışındakiler O'na uymadılar; kendisini hainlik ve korkaklıkla suçladılar.[9]

Büyük bir şatafatla Paris'den ayrılan Lejyon, Alman prenslerinin birlikleriyle daha ilk karşılaşmasında yokoldu gitti. Karşı-devrimci güçleri alarma geçirmekten, ülkede tam bir panik havası yaratarak, devrimcilere karşı yoğun ve etkili bir propagandaya araç olmaktan başka bir işe yaramadı. Böylece bir kere daha, sınıf kavgasının bir kumar değil bilim olduğunu görmekten kaçınan maceracılar, romantizmleriyle devrimci harekete zararlı oldular. Ve geriye hiç bir iz bırakmadan kayboldular.

Lejyon'un hareket ettiği gün Birlik üyeleri de Paris'ten ayrılarak halk içinde devrimci çalışmalarda bulunmak üzere Almanya'ya dağıldılar. Birlik Merkez Komitesi "Alman Komünist Partisinin İstekleri" adlı bir bildiri yayınlayarak bütün Almanya'ya yaydı. Bu bildiride Almanyada devrimin temel görevleri olarak irili ufaklı çok sayıda prensliğe bölünmüş olan Almanyanın politik ve ekonomik birliğinin sağlanması; feodalizmin bütün görüntülerinin ortadan kaldırılması; büyük ulaşım araçlarına devletin elkoyması; halkın silahlandırılması; genel ve bedava ilköğretim; miras hakkının sınırlandırılması; ve müterrakki vergi sistemi gibi maddeler yer alıyordu.[10]

[8] E. Stepanova; K. Marx, Short Biography (1968) s. 36.
[9] Henri Lefebvre; a.g.e. s. 30-33.
[10] F. Engels; "On the History of the Communist Leaque" Marx-Engels, Selected Works II. s. 349-50.

Marx ve yakın arkadaşları, Komünist Birlik'in burjuva demokratik devrimin gerçekleştirilmesi ve sosyalist iktidar için mücadeleye en elverişli şartların hazırlanması amacıyla ileri sürdükleri bu istekler uğruna savaşmak için devrimin tam ortasında Almanya'ya geldiler. Bu dönemde ülkenin en ileri sanayi bölgesinin merkezi olan Kolonya'ya yerleştiler. İşçi örgütleri ve demokratik kuruluşlarla sıkı bağlar kurdular. Kolonya'da iki önemli örgüt vardı : 7,000 civarında üyeye sahip dinamik bir işçi örgütü olan Kolonya İşçi Birliği ve liberal burjuvazinin desteklediği Kolonya Demokratik Kuruluşlar Komitesi.

Bu tarihlerde Almanya'da kapitalizm henüz oldukça ilkel bir gelişim seviyesindeydi. Bu yüzden Alman işçi sınıfının zayıf ve geri oluşu ve "bir işçi partisi kurmak için gerekli şartların bulunmayışı" politik bakımdan güç bir duruma yolaçıyordu. Marx ve Engels, Almanyanın içinde bulunduğu özel şartlarda, siyasal mücadele içinde işçi sınıfının izole olmamasını sağlamayı ön plana almaya karar verdiler. Sosyalistleri, yalpalama ve tutarsızlıkları eleştirmeyi bir yana bırakmamak şartıyla, küçük burjuva ve burjuva liberalleriyle aynı örgüt altında çalışmaya davet ettiler. Kolonya İşçi Birliği yöneticilerinin sekter tutumuna şiddetlee karşı çıktılar. Ve bütün ağırlıklarıyla Demokratik Komite içinde çalışmaya başladılar.

Öte yandan Almanyanın dört bir yanına dağılmış olan Birlik üyeleriyle ilişki kurmak çözümü çok güç bir sorun olarak belirmekteydi. Marx ve Engels Birlik üyeleriyle yeniden bağlar kurmaya ve onlar aracılığıyla proletaryayı tek bir merkez etrafında toplamaya çalıştılar. Özellikle bu amacı gerçekleştirmek için bir gazetenin yayın hazırlıklarına giriştiler. Fakat çok geniş bir alana yayılmış olan ve birbirlerinden tamamen farklı şartlar içinde çalışmak zorunda kalan Birlik üyelerini tek bir merkez etrafında toplamak mümkün olmadı. Sadece, Birlik üyelerine ve bunlar tarafından yönetilen işçi örgütlerine genel taktiğe uygun olarak gelişen demokratik kuruluşlara katılma direktifi verilmekle yetinme zorunda kalındı. Yeni Renan gazetesi de kendini "Demokrasinin Organı" olarak ilan ederek çıktı.[11]

1848'in devrimci rüzgarı baştan başa Avrupanın bütün büyük merkezlerinde şiddetle esti. Genellikle burjuvazi, öğrenciler, şehir küçük burjuvazisinin diğer kesimleri, köylüler ve işçi sınıfından oluşan devrimci güçler birçok yerde önemli başarılar elde ettiler. Barikatlardaki kahramanca mücadeleler sonunda Avrupanın başta gelen merkezlerinden büyük bir kısmı devrimcilerin eline geçti. Fakat hemen hemen her yerde işçi sınıfı giderek yalnız kaldı. Engels'in: "her devrimde bir dereceye kadar mutlaka gerekli olan çeşitli sınıflar arasındaki birlik, uzun sürmez. Devrim zafere ulaşır ulaşmaz bu zaferi bağlıyan güçler kendi aralarında değişik

[11] J. Lewis, Life and Teaching of Karl Marx, (1967) s. 114-115.

kamplara bölünürler" sözleriyle belirttiği genel gözlem 1848 devrimi için de gerçekleşti.

İşçi sınıfının dinamizmi ve kullandığı yöntemler burjuvaziyi telaşa sürükledi. Özellikle, Fransada Louis Blanc gibi sosyalist unsurların da içinde bulunduğu bir geçici hükümetin kurulması, öteki ülke burjuvalarını iyice ürküttü. Devrimin kendi kontrollerinden çıkabileceğini gören liberaller aristokrasiyle uzlaştılar. Köylülerle işçi sınıfı arasında yeterince sağlam bağlar kurulamamış olması ise proletaryayı büsbütün yalnız bıraktı. Örgütlü çalışmalar yaparak mücadelesini köylere yayıp, köylülerin desteğini kazanamıyan işçi sınıfı sonuna kadar direnen bir avuç demokratla birlikte izole oldu. Devrimci merkezler birbiri ardından düşmeye başladı. Karşı-devrim kısa bir süre sonra bütün Avrupaya hakim duruma geçti.

Olaylar Almanya'da da benzer bir gelişim çizgisi izlediler. Bütün Almanya çapında demokratik güçlerin aktif birliğini sağlama gayretleri bir sonuç vermedi. Burjuvazinin kaypaklığı, uzlaşıcılığı iyice belgelenince, Marx, Engels ve arkadaşları Demokratik Komite'den istifa ettiler ve Kolonya İşçi Birliği aracılığıyla 1849 Haziranında, bir kongre düzenlemeye çalıştılar. Komünist Birlik'in üyeleriyle bağ kurma çabalarını arttırdılar. Bu arada Avrupanın öteki merkezlerinde sol demokratlar ve işçi birlikleriyle olan ilişkilerini şürdürdüler.

Fakat Almanyada devrim son günlerini yaşamaktaydı. Halktan, gerici yönetimin çıkardığı vergi kanunlarına karşı direnmelerini isteyen Marx tutuklandı ve sınırdışı edildi. Engels ise devrimci birliklerde savaşa savaşa prens orduları tarafından İsviçre sınırlarına sürüldü.

Lenin'in deyimiyle "(Avrupa'da) burjuva demokratların devrimci karakterlerinin artık sona erdiği, buna karşılık sosyalist proletaryanın devrimci karakterinin henüz olgunlaşmamış olduğu"[12] bir tarihsel döneme rastlayan 1848 Devrimi de kısa bir süre sonra sona erdi.

1848-49'UN DEĞERLENDİRİLMESİ

Marx ve Engels'in Londra'da biraraya gelmesinden bir süre sonra Komünist Birlik Merkez Komitesi 1848-49 olaylarının değerlendirmesini yaptı. Marx ve Engels tarafından "Merkez Komitesinin Komünist Birliğe Duyurusu" adıyla yayınlanan bu bildiri yazarlarının parti meselesi üzerine görüşlerinin iyi bir özeti niteliğindedir.

"Duyuru"da Birlik üyelerinin devrimci atılım sırasındaki başarılı yanları kısaca özetlendikten sonra, örgütün içinde bulunduğu durumun olumsuz yanları sıralanır; Birlik'in adeta dağıldığı, üyeler arasında gizli ör-

[12] Lenin; Collected Works, 18, s. 26.

gütlenmenin gereksiz olduğu düşüncesinin yayıldığı, bunun sonucu olarak küçük burjuvazinin hızla örgütlenen partisinin (Demokratik Parti) peşine takıldığı belirtilir. İşçilerin bağımsızlığının önemi üstünde durulur.

Daha sonra küçük burjuva partisinin Almanyada çok güçlü olduğu belirtilerek, proletaryanın ve Komünist Birlik'in bu partiye karşı tavrı sorununa gelinir. Bu tavrın farklı dönemlerdeki biçimlerinin örgütlenme ile ilgili yanları şöylece ifade edilir:

> "1. Küçük burjuva demokratlarının da aynı biçimde ezildikleri şimdiki şartların devammı boyunca;
>
> ... Bir kere daha, burjuva demokratlarını, önlerinde eğilerek alkışlayan bir koro olmak yerine resmi/bilinen/ demokratların yanısıra, işçiler ve herşeyden önce Birlik bağımsız, gizli ve açık olarak örgütlenmiş bir işçi partisi kurmalı, ve bu örgütün her parçası, proletaryanın /alması gereken/ tutumun ve çıkarlarının burjuva etkilerinden bağımsız bir şekilde tartışıldığı işçi derneklerinin merkez noktası ve çekirdeği durumuna getirilmelidir... Ortak düşmana karşı mücadelede özel bir birlik gerekmez. Böyle bir düşmanla doğrudan doğruya savaşıldığında, her iki tarafın çıkarları, o an için birleşir ve daha önce olduğu gibi gelecekte de, sadece o an için süreceği hesaplanmış, bir bağ ortaya çıkar..."[13]

Marx ve Engels, küçük burjuvaziyle birliğin işçi sınıfının amaçlarına ters bir biçime dönüşmesini önlemek için küçük burjuvazinin proletarya üstünde silahlı bir üstünlük kurmasının önlenmesi gerektiğini belirtir ve

> "yeni resmi hükümetin yanısıra /işçiler/ ya belediye komiteleri ve belediye meclisleri yoluyla, ya da işçi kulüpleri veya işçi komiteleri şeklinde kendi devrimci hükümetlerini kurmalıdırlar. Böylece, burjuva-demokratik hükümetler, sadece işçi desteğini kaybetmekle kalmamalı, fakat daha başından itibaren büyük işçi kitleleri tarafından desteklenen otoriteler tarafından kontrol ve tehdit edildiklerini görmelidirler." der.

Devrimci mücadelenin küçük burjuvaziye üstünlük sağlıyacak ikinci aşamasında ise:

> "İşçilere karşı zaferin ilk saatinden itibaren ihanete başlıyacak olan bu /küçük burjuva/ partiye karşı enerjik

[13] K. Marx, F. Engels; Adress of Central Committee to Communist League Selected Works I. s. III.

ve tehditkar bir biçimde karşı koyabilmek için işçiler silahlandırılmalı ve örgütlenmelidir... Burjuva demokratlarının işçiler üzerindeki etkilerinin yıkılması, işçilerin bağımsız ve silâhlı olarak derhal örgütlenmesi ve kaçınılmaz olarak geçici olan burjuva demokrasisi şartlarının mümkün olduğu kadar zorlu ve bu tavize mecbur edici bir biçimde zorlanması; proleteryanın ve bu yüzden de Birlik'in yaklaşmakta olan ayaklanma boyunca ve daha sonra gözönünde tutması gereken başlıca noktalar bunlardır."[14]

Küçük burjuva iktidarının kurulduğu ve devrilen sınıflara ve proletaryaya karşı baskıya başladığı dönem için ise Marx ve Engels şunları düşünmektedirler:

"Yeni hükümetler durumlarını bir dereceye kadar güçlendirir güçlendirmez, işçilere karşı mücadeleye başlıyacaktır. Burada, demokratik küçük burjuvalara karşı enerjik bir muhalefet oluşturabilmek için herşeyden önce işçilerin kulüplerde bağımsız olarak örgütlenmeleri ve merkezileşmeleri şarttır. Varolan hükümetin devrilmesinden sonra, Merkez Komitesi, mümkün olduğu kadar hızla Almanyaya girecek, hemen bir kongre toplıyacak ve kongreye işçi kulüpleri hareketin başlıca merkezinde oluşturulacak bir liderlik için gereken önerileri getirecektir. İşçi kulüplerinin en azından bölge seviyesinde hızla örgütlenmesi, işçi partisinin güçlendirilmesinin ve geliştirilmesinin temel şartıdır..."[15]

"Duyuru'nun sonunda, partinin önemi bir kere daha vurgulanarak işçiler devrimin sürekliliği için mücadeleye çağrılır :

"/İşçiler/ sınıf çıkarlarının hangi yönde olduğu konusunda kafalarını aydınlığa kavuşturmak ve mümkün olduğu kadar kısa zamanda bağımsız bir parti halinde tutum alarak ve bir an olsun demokratik küçük burjuvazinin iki yüzlü propagandasıyla proletarya partisinin bağımsız örgütünden sapmaya düşmeden kendi nihai zaferleri için ellerinden gelen her şeyi sonuna kadar yapmalıdırlar. Savaş çığlıkları : Sürekli Devrim olmalıdır."[16]

Yukardaki metinden de anlaşılacağı gibi 1849'un sonunda Marx ve Engels'in "parti" kavramı, halâ bugün kullandığımız anlamdan farklılı-

[14] a.g.e. s. 113.
[15] a.g.e. s. 113.
[16] a.g.e. s. 117.

ğını muhafaza etmektedir. Parti (çok açık olmamakla birlikte) işçi birlik ve kulüplerinden oluşan, federasyona benzer bir yapıda düşünülmekte, işleyiş ve ilişkilerindeki bulanıklık devam etmektedir. Bununla birlikte işçi sınıfının politik mücadelesini kendi BAĞIMSIZ, SINIF PARTİSİ ile yürütmesi meselesi artık kesin çizgilerini kazanmıştır. Oportünizmin her fırsatta saldırıp çarpıtacağı bu iki ilke büyük bir netlikle ifade edilmektedir. İşçi sınıfı partisini karar verme gücünden yoksun kılarak burjuvazinin ya da küçük burjuvazinin kuyruğuna takmak istiyenler hep BAĞIMSIZLIK ilkesini inkâr edeceklerdir. Partiyi her isteyen küçük burjuvanın cirit attığı bir örgüt haline getirenler; teknokratların, beyaz yakalıların ya da köy küçük burjuvazisinin hegemonyasına yol açanlar ise SINIF PARTİSİ ilkesini hasıraltı etmeye çalışacaklardır.

KOMÜNİST BİRLİK'İN İKİYE BÖLÜNMESİ VE DAĞILMASI

1848-49'u beklenenin tersine yeni bir devrimci dalga izlemedi. Ekonomik durumu ve gelişen karşı-devrimi gözönüne alan Marx ve Engels Komünist Birlik'in toparlanma ve yeniden örgütlenme dönemine girmesini önerdiler. Bu yolda başarılı çalışmalara da başlandı. Fakat Birlik'in Merkez Komitesi üyelerinden dördünün yönetimindeki bir kanadı bu politikaya karşı çıkarak Almanyada biran önce silahlı ayaklanmaya gidilmesini savundular. Bu önerileri Merkez Komitesi çoğunluğu tarafından reddedilince de 1850 yılı sonunda Birlikten ayrıldılar. Birlik, yanlış eğilimlerden mümkün olduğunca korunmak için merkezî Avrupanın dört bir yanından gelmiş göçmenlerin politik merkezi durumunda olan Londradan Kolonya'ya nakledildi.[17]

Komünist Birlik içindeki bu bölünme Almanyada karşı-devrimci baskının en üst seviyelere ulaştığı bir döneme rastladı. Prusya dükümeti geniş çapta bir toparlanmaya girişerek Birlik yönetici ve üyelerinden önemli bir kısmını tutukladı. Marx proletaryanın bu yiğit unsurlarının hükümet, mahkeme ve polis karşısında savunusuz kalmasını önlemek için "Kolonya Komünist Duruşması Üzerine Düşünceler" adlı ünlü broşürünü yayınlayarak mahkemeye sunulan çoğu belgelerin sahteliğini ispatladı, gerici yönetimi bir kere daha mahkûm etti.

Bu iki gelişim — Birlik'in ikiye ayrılması ve karşı-devrimci terör — yöneticilerin üyelerle ve Londrayla ilişkilerini iyice kopardı. Ve 1852 yılı sonunda, Marx'ın önerisiyle Birlik'in dağıldığı ilan edildi.

Komünist Birlik o dönemde Almanya ve Avrupanın içinde bulunduğu şartlarda biçimlenmiş bir proletarya örgütüydü. Bilimsel sosyalist parti teori ve pratiğinin ilk gelişmeleri bu örgütle ilişkili olarak gerçekleşti-

[17] Fraz Mehring; Karl Marx (1962). s. 200-208.

rilmiş, bu tecrübeler daha sonraki ve üst düzeydeki uygulamalara büyük katkılarda bulunmuştur. Ayrıca Engels'in de belirttiği gibi "bütün zamanların ilk uluslararası hareketi niteliğiyle daha sonraki uluslararası örgütlenme ve dayanışmalar (özellikle 1. Enternasyonal) için bir temel teşkil etmiştir."

KOMÜNİST BİRLİK'TEN BİRİNCİ ENTERNASYONAL'E

1848-49 Devriminden 1860'ların başlarına kadar olan dönem nisbi bir ekonomik gelişme ve politik reaksiyon yılları oldu.

Marx ve Engels bu dönemi, Avrupa ülkelerindeki hatta Birleşik Amerika'daki devrimci örgüt ve gruplarla ilişkilerini geliştirmek için kullandılar. Böylece hem bir yandan sosyalist hareket üzerindeki etkinlikleri gittikçe arttı, hem de bütün gelişimleri izlemek ve değerlendirmek imkanını bulabildiler. Birinci Enternasyonal'deki etkinliklerinin temeli bu sürekli ve verimli ilişkilerde yatar.

Bilimsel sosyalizmin kurucuları bu ilişkileriyle içiçe olarak, bir yandan da teorik çalışmalarını sürdürdüler. Ütopik sosyalizmin, küçük burjuva sosyalizminin özellikle reformizm ve Lassale'cilik şekline bürünen görüntüleriyle mücadele ettiler. "Ortalıkta bir kıpırtı duydular mı, hepsi birden, "ihtilalci", hattâ "komünist" kesilen, "dalga geçti mi, derebeylerinin ayaklarına kapanıp, insaflarına sığınan" tiplerin, *realpolitikerlerin*[18] ihanetlerini açığa çıkarmağa çalıştılar. Öte yandan da başta Kapital olmak üzere bilimsel sosyalizmin teorik temellerini oluşturan birçok çalışmalar yaptılar. Bu arada köylülüğün sosyal dönüşümlerdeki rolünü daha iyi inceleme fırsatını bularak, ilerde parti ile ilgili görüşlerine de yansıyacak değerlendirmelerde bulundular.[19] Köylülüğün devrimdeki rolü üzerine ilk ayrıntılı değerlendirmeleri yaptılar.

Bütün bu çalışmalar filizlerini Birinci Enternasyonal'in kurulması ve Avrupa'da ilk sosyalist partilerin oluşmaya başlamasıyla verecektir. Birinci Enternasyonalin 1864'de kuruluşundan Engels'in ölümüne kadar olan dönemi, gelecek yazıda inceleyeceğiz.

ORHAN YILMAZ

[18] H. Kıvılcımlı, Karl Marx'ın Özel Dünyası, s. 102-105.

[19] Örneğin Marx 1856'da Engels'e yazdığı bir mektupta "Almanya'da herşey proleter devriminin Köylü Savaşlarının ikinci bir tekrarıyla desteklenmesine bağlı" demektedir. (Marx-Engels, Selected Correspondance, s. 31.

TÜRKİYE'DE İŞÇİ SINIFININ GELİŞMESİ

1969 yılında nicel gücünün yurt içinde 2 milyona ulaştığı[1] sendikalı işçi sayısının 1.175 bini bulduğu tahmin edilen ve 15-16 Haziran 1970 ve sonrasındaki hareketleriyle "kendisi için sınıf" olma yolunda bulunduğunu ortaya koyan *işçi sınıfımızın*, doğuş, gelişme, bilinçlenme ve örgütlenme çizgisine kısaca bakmakta yarar vardır. Gelişme çizgisinin ana uğraklarının bilinmesi, çeşitli dönemlerin özelliklerinin kavranması, son yılların işçi hareketlerine daha doğru bir yorum getirme olanağı sağlarken, bundan sonra işçi sınıfı sosyalistlerine ve işçi sınıfının öz örgütünün, "sosyalist parti"nin oluşturulması çabasına, bazı ipuçları da verebilir.

Türkiye'de işçi sınıfının günümüze kadarki gelişmesini başlıca dört dönemde gözden geçirebiliriz: 1. 19. yüzyıl ortalarından 1908'e; 2. 1908'den 1923'e; 3. Cumhuriyetin Kuruluşundan 1960'a; 4. 1960'dan günümüze...

Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuş Özellikleri ve 1908'e Kadarki Gelişme

Kapitalizmin girişi büyük ölçüde dış etkilerle olan, millî sanayi'ini kuramamış ve yerli sanayi burjuvazisini yaratamamış Osmanlı toplumu, daha 17. yüzyıldan başlayarak Batı kapitalizminin etkisi altına girecek, 19. yüzyılda da emperyalizmin sömürü alanlarından birini meydana getirecektir. Böylece Osmanlı Devletinde işçi sınıfının doğuşu da farklı koşullar içinde meydana gelecek, bu oluşum emperyalizm ve bağımlı kapitalistleşme olgusuna, sıkı sıkıya bağlı kalacaktır. 17. yüzyıla kadar Batı'dan çok geri olmayan küçük el endüstrisi, Batı rekabetiyle karşılaşınca yıkılmaya yüz tutmuş, Lonca teşkilâtı darbe yemiş ve ilk mülksüzleşmiş, üretim araçlarından kopmuş işçiler, devlete bağlı silâh ve diğer ordu ihtiyaçlarıyla ilgili kollarda ve tekstil endüstrisinde 18. yüzyılın 2. yarısına doğru meydana çıkmıştır. Bu dönemlerde bir işçi sınıfının varlığından söz etmemek, ancak proleterleşmenin belirtilerinin görüldüğünü söylemek gerekir.

19. yüzyılın ilk yarısı boyunca gözlenen gelişme şudur: Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli - Balkanlar kesiminde özellikle — yine devletten yardım gören — tekstile dönük bir endüstriel gelişme ve bu türden iş yerlerinde çalışan işçiler gözlenirken, Anadolu kesiminde de, devlet eliyle

[1] Söz konusu işçiler sadece sanayi işçileridir.

endüstri kurma teşebbüsü görülür. Bu teşebbüs çok kısa bir süre içinde iflâs etse de, işçi sınıfını nicel bakımdan geliştirmiştir. 19. yüzyıl ortalarına kadar giden bu dönemde, Ordu ihtiyaçlarına cevap veren endüstrinin yanında, en çok işçi barındıran kol "maden çıkarma" endüstrisi olmuştur. Madenlerde çok güç şartlar altında çalışan işçiler, objektif şartları yüzünden, bu ilk dönemlerde en çok hareket yapan ve bilinçlenen işçilerdir. Ancak bunların yarı köylü niteliği (15 gün madende 15 gün köyünde toprakta çalışma yükümlülüğü) bu kesime üretim araçlarından tam kopmamak, işçilik bilincine ulaşamamak gibi kendine özgü bir yapı kazandırmaktadır.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar madenlerde, şehirlerin inşaat işçileri arasında, Rumeli'de makinaları tahrip biçiminde bazı bağımsız hareketler dışında, toplu işçi hareketleri ve işçi örgütlenmesiyle ilgili verilere rastlanmıyor. Buna karşılık 1845 tarihli bir Polis Nizamnamesinin, işçilerin grev yapmasını, birlik kurmasını yasaklayan ve "ihtilâl"in önlenmesini öneren bir maddesi ilgi çekicidir. Böyle bir maddeye ihtiyaç duyulmasının nedeni, önemli bir işçi hareketi ve örgütlenmesinden çok, Avrupa'daki işçi hareketleri ve ihtilâl dalgası, madenlerdeki bazı karışıklıklar, ve direnişler büyük şehirleri, özellikle İstanbul'u kaplamış olan işsiz güçsüz kitleler karşısında duyulan korku olmalıdır.

19. yüzyılın ikinci yarısında, Türkiye işçi sınıfının doğuş özelliğini yansıtacak gelişme meydana gelir. Batı Sermayesi, demiryolları ulaşımı başta olmak üzere, ülkedeki çeşitli işkollarına yatırım yapar ve ülke sanayi'ine hakim olur. 1850'lerden sonraki gelişme, Batı Kapıtalizminin, giderek emperyalizmin sanayinin kendine bağımlı gelişmesine önayak olduğu, böylece işçi sınıfının da doğmasına ve güçlenmesine doğrudan katkıda bulunduğu bir gelişmedir.

1870'lerden sonra, İmparatorluk toprakları üzerinde pek çok fabrika ve çeşitli endüstri kurulmuştur. Demiryolları, kara yolları yapımı, emperyalizmin güdümünde ve onun politikasına bağımlı olarak hız kazanmıştır. Ulaşımla, çeşitli hizmetlerle ilgili şirketler ortaya çıkmıştır. *Bütün bu gelişme emperyalizmin güdümünde, yabancı sermayenin yönetimindedir.* Bir daha ulusal sanayinin kurulmasına imkân tanımayan, çarpık, bağımlı, yetersiz bir gelişmedir.

Türkiye İşçi Sınıfının doğuş özelliği de bu olguda yatmaktadır. *İşçi Sınıfımızın nicel gelişmesi, giderek bilinçlenmesi Cumhuriyet'e kadar ki dönemde geniş çapta emperyalizmin, batı kapitalizminin ürünü olmuştur.* 19. yüzyıl başından 20. yüzyıla doğru gidikdikçe, devlet endüstrisi kesimi ve bu kesimde çalışan işçiler azalırken, yabancı işyerleri ve buralarda çalışan işçiler artmıştır.

İşçilerin işyerlerinde yoğunlaşmaları sayıca çoğalmaları Osmanlı Devletinin 19. yüzyılın hele ikinci yarısında içine düştüğü ekonomik bu-

nalım, yetersiz de olsa bir bilinçlenmenin objektif şartlarını yaratmıştır. 1870-1908 döneminde gazetelere yansıyacak kadar yankı yapan işçi hareketlerinin ve o zamanki deyimiyle "tatil-i eşgal" (grev)'lerin patlak verdiğini görürüz. Daha çok 1872-1880 arasında yığılan ve eldeki verilere göre, bir örgütlenmeye, belli bir örgütlü ajitasyon ve propagandaya bağlı olmayıp, "kendiliğinden" ve ekonomik öz taşıyan bu olaylar, Osmanlı işçi sınıfı hareketlerinin ilk belirtileridir. 1870-1908 döneminde tespit edilen 23 işçi olayından 21'inin nedeni ya ödenmemiş ücret ya da düşük ücrettir. Dönemin büyük bir ekonomik ve malî buhran dönemi olması ve çoğunlukla devletin işçi ücretlerini ödeyememesi yüzünden, devlete ait işyerlerinde daha çok harekete rastlanmakta; yabancı işyerlerindeki işçi hareketleriyse daha çatışmalı geçmektedir.

1880 sonrasının "Abdülhamit istibdadı" döneminde hareket — kendi ölçüleri içinde — yer altına inmiş görünüyor. Çeşitli kaynaklarda ilk işçi örgütü olarak geçen 1871 tarihli "Ameleperver Cemiyeti" nin aslında Levanten Burjuvazinin ve Batı hayranı birtakım bürokrat aydınların kurduğu bir çeşit "yardım severler" derneği niteliğinde olduğunu bildiğimize göre, Osmanlı işçi sınıfının ilk gerçek örgütlenme denemesi bu döneme rastlar. 1894'de Tophane fabrikalarındaki işçiler tarafından kurulan gizli "Osmanlı Amele Cemiyeti" çok dar kalmasına rağmen "sınıf bilinci" temeli üzerinde kurulmuş ilk Osmanlı işçi sınıfı örgütüdür. 1895'te Abdülhamit'in polisi tarafından haber alınmış ve dağıtılmıştır... Bu baskı dönemi, emperyalizmin güdümünden de olsa işçi sınıfının nicel güç kazanmasıyla birleşince, bir sonraki dönemin hemen başında, beklenmeyen bir patlamaya yol açacaktır.

1908'lere kadarki bu ilk dönemde Türkiye İşçi sınıfının gelişmesini — hiç değilse 1923'lere kadar — belirleyecek olan birkaç temel özellik görülmeğe başlamıştır:

— İşçi sınıfının — bir yerli sermaye yokluğunda - yabancı sermaye yokluğunda — yabancı sermayeli işyerlerinde ve kısmen devlet işyerlerinde yoğunlaşmış olması.

— Müslüman Türk unsurlar yanında, Sırp'ları, Hırvat'ları, Ermeni ve Rum'ları, ayrıca da kalifiye işçi olarak İngiliz, Alman, Belçika'lı, Fransız v.b. işçileri barındıran Osmanlı işçi sınıfının bu kozmopolit niteliğinin emperyalist güçler, işbirlikçi güçler, işbirlikçi yerli burjuvazi tarafından istismar edilmesi ve hareketin bölünme imkânının varlığı...

— Hareketin genel çizgiler içinde "kendiliğinden", "ekonomik" ve "örgütsüz" olmasının yol açtığı "sınıf bilinci" zayıflığı.

1908-1923 Arası Gelişme

II. Meşrutiyetin ilânı Cumhuriyet öncesi dönemin işçi hareketleri ve

işçi sınıfı gelişmesi açısından önem taşır. Bu önem önce işçi hareketinin 30 yıllık bir baskı döneminden sonra yeni bir hız kazanmasından, sonra sol düşünceye açık bir siyasal ve meslekî örgütlenmenin ortaya çıkmasından ve sınıf bilincinin gelişmesinden doğmaktadır.

1908 hareketi, siyasal bir hareket olarak, örgütlenme bilinci olarak ve işçi hareketlerinin yoğunlaşması bakımından, Rumeli kesiminden Anadolu'nun İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerine yayılan bir hareketir.

II. Meşrutiyelin ilânından hemen sonra 1908'in Ağustos ve Eylül aylarında, Selânik başta olmak üzere bütün önemli şehir ve bölgelerde binlerce işçinin katıldığı grevler ve işçi hareketleri başlamıştır.

Bu iki ay içinde — olayların sadece bir kısmı olduğunu sandığımız — 40'ı aşkın grev tesbit edilmiştir. İstanbul tramvay işçileri grevi, Anadolu Demiryolları işçi ve müstahdemleri grevi, Rumeli Şimendifer işçileri grevi, İzmir Tramvay işçileri grevi, Aydın Demiryolu işçileri grevi, Selânik Demiryolu işçileri grevi, Balya-Karaaydın Şimendifer işçileri grevi, Selânik Tramvay işçileri grevi, Bağdat Demiryolu grevi, Şark Demiryolları grevi,, İstanbul Deniz işçileri grevi gibi hem çok sayıda işçinin katıldığı, hem de ülkedeki ulaşımın bütün kilit noktalarını ele geçiren grevler hep bu bir buçuk, iki aylık süre içinde yer almıştır. Ulaşım işkolu dışında, tütün-sigara (reji) grevleri, Ereğli Kömür havzası grevleri, diğer maden, gıda endüstrisi, matbaa grevleri aynı dönemin olaylarındandır.

İşçiler, içinde bulundukları çok güç çalışma koşullarına, düşük ücretlere, örgütlenme kısıtlılıklarına karşı İttihat ve Terakki'cilerin vaad ettikleri "hürriyet"ten yararlanarak başkaldırmakta ve "ekonomik" haklarını istemektedirler.

Yer yer işçilerin ölümüne kadar varan bir sertlikle geçmesi; hükümet güçleri tarafından (zaptiye-asker) şiddetle bastırılmaya çalışılması, Türk işçilerle azınlık işçiler arasında yabancı ve işbirlikçi burjuvazi tarafından körüklenen çatışmaların su yüzüne yansıması; yabancıya, giderek emperyalizme karşı bilinçlenmenin bu hareketler içinde gelişmesi, çoğunlukla kendiliğinden olmakla birlikte Balkanlar'da gelişen sosyalist hareketin de etkisinin varlığı bu birkaç aylık kısa dönemin "patlama" olarak özetlenebilecek hareketlerinin ortak nitelikleridir.

1908'in Ağustos-Eylül aylarının bu yoğun işçi hareketi önce işbirlikçi burjuva basında tepkilere yol açacak; bu hareketlerin yabancı sermayeyi baltaladığı, dolayısıyle yabancı sermayeye dayanan sanayii ve bütün iktisadi durumu sarstığı yazılacak; "yerli amelenin ecnebi amele seviyesinde olamıyacağı" bu yüzden yabancı işçilerle aynı hakları talep etmemeleri gerektiği iddia edilecektir.

Gerçekten de 1908 hareketleri — bu tarihlerde bütün önemli iş yerleri yabancı sermaye'nin olduğundan — doğrudan doğruya yabancı sermayeye karşı hareketlerdi ve emperyalist güçler kadar işbirlikçi burjuva-

ziyi de huzursuz ediyordu. Nitekim emperyalist güçlerin, özellikle de o dönemde, en etkin olan Alman sermayesinin hareketlerin bastırılmasını Hükümetten ve asıl etken güç olan İttihat ve Terakki'den istemesi doğaldır.

15 Ekim 1908'de Alman'ların da baskısıyla "Tatil-i Eşgal Kanun-u Muvakkat'i" acele çıkarılarak Vekiller heyeti kararıyla yürürlüğe girmiştir. Dahiliye nazırı Ferit Paşa Vekiller heyetinde bu kanun teklifini savunurken, *Sosyalizmin* Osmanlı İmparatorluğu için taşıdığı tehlikeye işaret etmiştir. Türkiye İşçi Sınıfı tarihinde ilk ciddi "Örgütlenme yasağı" ve "grev kanunu' sayılabilecek bu kanun, işçi hareketini kısıtlayıcı maddeleri içermektedir.

Bu kanuna rağmen; 1908 Ağustos-Eylül aylarının hızında olmamakla birlikte, 1909'dan I. Dünya Savaşının (1914) başlangıcına kadar grevler ve hareketler İstanbul-İzmir-Selânik'de sürmüştür. Kanuna rağmen süren bu hareketler sert, kararlı ve 1908 grev dalgasından farklı olarak da, Balkan'lardaki sol hareketin etkisinin sezildiği olaylardır. İşyeri grevlerinden çok işkolu seviyesinde grevler olduklarından, zaman zaman 5-10 bin işçinin katıldığı hareketler biçiminde geliştikleri görülür. Selânik bu dönemde işçi hareketinin ideolojik merkezi sayılabilir. Sol örgütler, sınıf esasına dayalı birliklerin merkezi, sosyalist bilinç aşılayan yayın organları bu dönemde hep Rumeli'de bulunmaktadır. Ancak Rumeli'deki hareket bu kesimdeki milliyetçilik ve uluslaşma akımlarıyla da birlikte yürüdüğünden, kozmopolit yapıdaki Türk işçi sınıfıyla bağ kurması, dar milliyetçi eğilimleri yenmesi zor olmakta, bu durum örgütlenmeyi geriletmektedir.

I. Dünya Savaşı şartları içinde işçi hareketi bir kesinti dönemine girmiş, öte yandan Osmanlı işçi sınıfının doğuş özellikleri emperyalizmle çelişki ve sosyalist bilinç geriliği yüzünden savaş içinde ve sonrasında "gâvur" düşmanlığına, dar milliyetçiliğe dönüşmeğe başlamıştır. Ayrıca işçi hareketinin en aktif kesimi ve yönetici merkezi olan Rumeli'nin elden çıkması, hareketi zayıflatmıştır.

Savaşın yükünün büyük kısmını çeken işçi sınıfı, 1919'da I. Dünya Savaşı Osmanlı Devleti ve müttefiklerinin yenilgisiyle biterken, 1908'de olduğu gibi, bir patlamanın eşiğindedir. Bir yandan içinde bulunduğu objektif şartların kötülüğü ve dayanılmazlığı, öte yandan savaş yenilgisi, özellikle yabancı iş yerlerinde işçi hareketini yoğunlaştırmış, şiddetlendirmiştir. Düşman işgalini protesto eden büyük mitinglere İstanbul'da binlerce işçi katılmıştır. 1919-1920 yıllarında İstanbul hareketlerinde, Rusya'dan dönen, işçi sınıfı ideolojisini benimsemiş savaş esirlerinin aktif rol oynadıkları ve kitleleri yönettikleri görülmektedir. Yine aynı dönemde örgütlenme bölümünde sözünü edeceğimiz iki siyasal örgüt, "Türkiye Sosyalist Fırkası" ve "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası" kısa bir

süre de olsa harekete hakim olmuşlardır.

Bu dönem hareketlerinin ortak niteliği "kendiliğinden" olmaktan çıkıp "örgütlü" hareketler olmaya doğru gitmeleri; yabancı sermayeye, emperyalizme karşı yürütülmeleri, sosyalist fikirlere ve örgütlere açık olmalarıdır.

1919 yılında 24 Ekimde Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosunda düzenlediği işçi temsilcileri toplantısı, gazetelerde ve kamu oyunda etkili biçimde yansımış, işçi hareketinin "tek cephe"de toplanması, çağrısı, diğer etkili güç olan, Hüseyin Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası tarafından kabul edilmemişse bile, yankı doğurmuştur. Bu toplantının, işçi hareketi, işçi örgütlenmesi, savaş karşısındaki tutum gibi konulardaki kararları gelişmiş bir sosyalist bilinç seviyesini dile getirmektedir. 1919-1920 yılının çok önemli bazı grevlerini, o sıralarda İstanbul'u işgal etmiş bulunan İngiliz ve Fransız emperyalizminin kendi aralarındaki çelişkilerinden de yararlanarak başarıya ulaştırılabilen Hüseyin Hilmi ve TSF, TİÇFS ile aynı bilinç seviyesinde olmamakla birlikte kitleleri somut eylem içinde toplamayı başarmıştır. 1921'e gelindiğinde özellikle İstanbul'da işçi hareketinin gelişmesi bir "Genel Grev" korkusu yaratacak güçtedir. Aynı yılın 1 Mayıs bayramının parlak biçimde kutlanması, işçi hareketinin ve harekete hakim görünen Hüseyin Hilmi'nin gücünü göstermiştir. Kendi aralarındaki çelişkiler yüzünden bir süre işçi eylemine göz yummuş ve kullanmaya çalışmış olan işgalci güçler, İstanbul hükümettindeki işbirlikçilerle birlikte, etkili ve hızlı şekilde gelişen işçi hareketi karşısında yer almakta, özellikle Hüseyin Hilmi'yi tecrit etmekte gecikmeyeceklerdir. 1922'de işçi hareketi TSF'in elinden bütünüyle çıkar... İşçiyle bu anlamda bağ kuramamış ve işçi arasından militan kazanamamış, yaygınlaşamamış olan TİÇSF'in bu bağlantısızlığı devam edecektir...

1923 yılı hareketleri hemen hemen tümüyle, kazanılmakta olan bir anti-emperyalist savaşın sonucu olarak; yabancı sermayeye, yabancıya, emperyalizme karşı hareketler biçiminde gelişir. Kurtuluş Savaşı yılları boyunca Türkiye işçi sınıfı, Kurtuluş Savaşının içinde bilinçli bir şekilde yer aldığını göstermiştir.

1908 - 1923 Dönemi Örgütlenmesi

1909'dan, hele 1919'dan sonra Türkiye işçi hareketi önceki dönemin örgütsüzlüğünden, bir ölçüde de olsa kurtulmuştur. Örgütlenmenin hızını Tatil-i Eşgal Kanununun bazı işyerlerinde sendika kurulmasını yasaklayan maddeleri bile durduramamıştır. Rumeli kesiminde işçi örgütlenmesi sosyalistlerin denetimindedir. Anadolu kesimindeyse örgütlenme yine Selânik ve benzeri merkezlerden gelen sosyalist işçiler tarafından kanunlara

da uydurulmaya çalışılarak yürütülmüştür. Sosyalist yayın organları, Osmanlı işçi sınıfının kozmopolit niteliği de hesaba katılarak birkaç dilden yayınlanmış ve işçilere "sınıf bilinci" verilmeye çalışılmıştır. 1910'da İstanbul'da sosyalist kulüpler açılmıştır. Özellikle Selânik'te işçi örgütlenmesinin Sosyalistlerin elinde bulunması hükümetin dikkatini çekmiş ve Selânik'deki örgütlere baskı yapılmaya başlanmıştır.

Bu arada II. Meşrutiyet sonrasının "sözde" siyasal özgürlük ortamından yararlanarak kurulan sol görünümlü partiler meselâ Osmanlı Sosyalist Fırkası işçiyle ve işçi örgütlenmesiyle bağlantı kuramamıştır. Partinin yapısı kadar işçi hareketinin gelişme boyutları da hareketin bir parti çevresinde toplanmasına engeldir.

İşçi örgütlenmesi 1919'da değişik boyutlarda yeniden hız kazanmıştır. Bu dönemde yukarıda sözü edilen iki siyasal örgüt : OSF'nin devamı olan Türkiye Sosyalist Fırkası ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası, işçi hareketini — özellikle TSF — önceki dönemlerden çok daha iyi kontrol etmektedir. Her iki siyasal örgüt de mahalli kalmakla birlikte İstanbul - İzmir - Eskişehir gibi illerde şubeleri vardır. İşçi hareketini 1919-1921 arasında kendi çevresinde sürükleyebilen TSF'in yapısı, tek bir kişiye dayanması, ideolojik bilinç ve bilinçlendirme eksikliği bu partiyi gerçek bir sosyalist parti'den çok, bir dönem fırsatları iyi kullanmış bir hareket haline sokmaktadır.

Bu siyasal örgütler dışında, 1920-23 arasında çeşitli işçi birlikleri kurulmuştur. 1920'de İstanbul İşçileri Milletlerarası Birliği kurularak 1921'de Profintern'e (Uluslararası Devrimci Sendika Kongre) üye olmuştur... 1920 yılında T.İ.Ç.S.F.'in girişimleriyle bir ortak veya tek cephe oluşturulması işi, işçi dernekleri çerçevesinde gerçekleştirilmeğe çalışılır. "Umum Türkiye İşçileri Derneği", T.İ.Ç.S.F.'in ilişki kurmaya çalıştığı marksist bir dernektir. Yine aynı dönemde Profintern'e bağlı ve birkaç örgütü barındıran "Beynelmilel İşçiler İttihadı" da aynı türden bir dernektir. 1922 yılında, İşçi Derneği'nin işçi örgütlerini birleştirmek üzere yeni bir girişimde bulunduğunu ve İstanbul'daki bütün sol siyasal parti ve işçi derneklerini yazılı olarak birleşmeğe davet ettiğini biliyoruz. Bir "sarı" örgüt olan Amele Siyanet Cemiyeti ve bu tarihte çözülmeğe yüz tutmuş TSF çağrıya uymamışlar, Beynelmilel İşçiler İttihadı başka kuruluşlar yanında üç büyük sendikasıyla toplantıya katılmış, ortak bir marksist program hazırlanmış, üzerinde Lenin, Troçki, Zinovyef'in resimleri ve "bütün dünya işçileri birleşiniz" yazısı bulunan bildiriler dağıtılmıştır. Örgütlenme daha sonraki gelişmelerle rayından çıkmadan önce, 1920'de Bakû'da kurulan Türkiye Komünist Partisi (TKP)'nin de desteğiyle marksist-leninist bir temel kazanmaya doğru gider görünmektedir. İşçi sayısı az, bilinç düzeyi düşük olmakla birlikte işçilerde sol örgütlere karşı belli şartlanmalar henüz güçlü biçimde yaratılamamış, zaten yenilgiye giden emperyalist güç-

ler ve işbirlikçi burjuvazi; 1917 Ekim Devrimi, Proleter enternasyonalizminin etkisi, anti-emperyalist savaş sonrası ortamı içinde gafil avlanmış ve işçi sınıfını sol düşünceye, sınıf bilincine karşı şartlandırmakta geç kalmıştır.

Bu olumlu ve ileri örgütlenme 1923'den itibaren yeni şartlar ve küçük burjuva ideolojisi'nin baskısıyla bir süre kesintiye uğrayacaktır. Öte yandan, Kurtuluş Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğundan kopan parçalardan, meselâ Rumeli kesiminde, yoğun bir işçi hareketiyle birlikte, çok sayıda da işçinin bulunması, 1923 Türkiye'sinde işçi sınıfının nitel gücü kadar, nicel gücünü de zayıflatmıştır. 1923'lerde Türkiye sınırları içinde, sanayi'nin bütün kesimlerinde işçi sayısının 80-100 bini geçmediği; madenler ve ulaştırma sektörü hariç, işçi yoğunlaşmasının da çok düşük olduğu sanılmaktadır.

1923'den 1960'a

İşçi sınıfı hareketi, işçi örgütlenmesi ve işçi sınıfının nicel gelişmesi yönünden bu dönemi kendi içinde bölümlere ayırmak mümkünse de, dönemin ana çizgisi, işçi sınıfı üzerinde baskı ve demokratik hakların kısıtlanması olarak nitelenebilir. Atatürk döneminde, CHP'nin tek parti döneminde, DP döneminde bazı hareket ve dalgalanmalara rağmen, işçi sınıfı hareketini engelleme, egemen sınıfların peşine takma, sınıf özünün inkârı olguları hep aynı kalmıştır.

Cumhuriyet'in ilânını izleyen dönemdeki ilk hareketler "kendiliğinden" nitelik taşıdıkları ve yabancı sermayeye karşı yöneltildikleri ölçüde, Cumhuriyet hükümetinden ve Kemalist küçük burjuvaziden tepki görmemiştir. Ancak, Kurtuluş Savaşının öncüsü küçük burjuvazinin, iktidarı paylaşan toprak sahiplerinin ve ticaret burjuvazisinin, işçi sınıfının gelişmesinden korkacakları, yapısı gereği işçi sınıfı hareket, ideoloji ve örgütlerinin karşısında yer alacakları doğaldır.

Kemalist ideolojinin "sınıf" mücadelesini hattâ sınıfların varlığını reddeden özü, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nde gerçekleşmiş olan Devrim ve Kurtuluş savaşı sıralarında ve sonrasında, bağımlı, bağımsız örgütlerce Türkiye'de geliştirilmek istenen sol hareket ve örgütlenme, küçük burjuvaziyi ve iktidar ortaklarını korkutmuştur. 1921'de TKP Merkez Komitesi Başkanı Mustafa Suphi, Karadeniz'de öldürtülmüş, 1923'de, 1 Mayıs'da bildiri dağıttıkları için Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası yöneticileri vatan hainliği suçlamasıyla mahkemeye sevkedilmiş, İstanbul, Ankara, Eskişehir gibi şehirlerde komünist avı başlamış, önceki dönemlerde kurulmuş uluslararası nitelikteki, sol eğilimli, Marksist İşçi Birlikleri, Dernekler kapatılmış ve bunların yerine "sınıf bilinci"ne dayanmayan, Hükümetin dümen suyunda Birlikler geçirilmeğe başlanmıştır. Bu endişenin

temelinde, Kurtuluş Savaşı'nın sonlarına doğru işçi sınıfı örgüt ve hareketlerinde gözlenen bilinçlilik vardır.

Bu tutum, 1925'de Doğu bölgesindeki Şeyh Sait isyanı münasebetiyle çıkarılan ve bir olağanüstü durum kanunu niteliğini taşıyan Takrir-i Sükûn Kanunundan sonra kesinleşmiştir. Takrir-i Sükûn Kanununun asıl hedefi sol düşünce ve işçi sınıfı olmuştur. Bundan sonra işçi sınıfının örgütlenmesi, hele sınıf bilincine dayanan örgütler kurması çok güçleşmiş, adeta imkânsızlaşmışsa da, 1925'de, 1926'da hareketler yer yer devam etmiştir. Ama hareketin yediği darbe asla ihmâl edilmemelidir. 1924'de hükümetin, mevcut durumu gözönünde bulundurarak ve iş hayatını düzenlemek üzere getirdiği "İş ile ilgili kanun lâyihası" 1926'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki toprak sahibi ve eşraf tarafından reddedilmiştir. Bunu izleyen ve Takrir-i Sükûn Kanununa rağmen gerçekleştirilen işçi hareketleri arasında, Soma - Bandırma Demiryolu grevi, 1927 yılında İstanbul Liman İşçilerinin 15 ölü ve yaralı ile sonuçlanan ve "Akşam" gazetesinin haberine göre 320 kişinin tutuklanmasıyla sona eren grevi, aynı yılın Mayıs ayında 3 bin tütün işçisinin İstanbul'da başlattıkları grev, haziran 1927'de Adana demiryolu işçileri grevi sayılabilir. Bütün bu hareketler son derece güç şartlar ve tehditler altında geçmiştir.

1928 yılının çeşitli işçi hareketleri arasında en önemlisi ünlü İstanbul tramvay işçileri grevidir. Bu grev boyunca diğer işkollarından grevcilere yardım ve destek gelmiştir... 1926-27-28 yılları grevlerinin ekonomik istekler ve iş güvenliği çerçevesinde geliştiği gözlenmektedir. Yine ortak bir çizgi olarak, grevleri kırmanın bir önceki dönemin yöntemleriyle, yani hâlâ içinde çeşitli milliyet ve din gruplarından kişileri barındıran işçi sınıfının bu yapısından yararlanma yoluyla mümkün olduğunu; ancak, iktidarın kuşkusunu çeken Amele Teali Cemiyeti gibi sınıf bilincini geliştirmeğe yönelmiş kuruluşlarca yönetilen grevlerde böyle bölünmelerin daha az görüldüğünü söyleyebiliriz.

Bu dönemin, mevcut şartlar içinde en ileri ve "sarı" niteliği olmayan işçi derneği Amele Teali Cemiyeti'nin, yapı ve gelişmesinden kısaca söz etmek yararlı olabilir. 1924'de sosyalist işçi önderlerinin önayak olmasıyla kurulan Cemiyet 1925'de baskılara maruz bırakılarak sindirilmek istenmiş, bununla da yetinilmeyerek, işçinin güvenini sağlamış bu kuruluş Polis tarafından ele geçirilerek yeniden örgütlenmiş ve bir sarı kuruluş niteliğine büründürülmüştür. "Türk işçisinin politik sorunlarla ilgilenmediği" yeni başkanı tarafından açıklanmıştır. Ancak sosyalistlerin bilinçli mücadeleleriyle ve tabanının sağlam oluşuyla, yeniden devrimci nitelik kazanmayı başarabilmiştir. Cemiyet 1927 sonunda kapatılmaktan kurtulamamış, örgütün dağıtılması ve olayla ilgili olarak 150 kişinin tevkif edilmesi üzerine Profintern yönetim kurulu Dünya ülkeleri işçilerine "Türkiye'nin sınıfsal sendikalarını koruyalım" bildirisini yayınlamıştır.

Aynı dönemler, küçük burjuva ideologlarının Türkiye'de sınıfların varlığını ve sınıf mücadelelerini kesinlikle reddettikleri dönemlerdir.

Liberal kalkınma yöntemini seçmiş ve baskı tedbirleriyle rejimi tutturmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, 1929 dünya buhranının eşiğine böyle bir işçi politikası ve sınıfıyla gelmiştir. Bu dönem Türkiye'de işçi sınıfının buhranın yükünü bütün diğer sınıf ve tabakalardan daha fazla çektiği, işsizliğin düzeni tehdit eder hale geldiği ve en önemlisi işçi ücretlerinin mutlak olarak düştüğü bir dönemdir. Artan işçi sefaleti 1930'da toplumun sağlığıyla ilgili özel bir kanun çıkarılmasını gerektirmişse de, iktidarın sınıfsal yapısı mevcut sosyo-ekonomik düzenle birleşince duruma hiçbir değişiklik gelmemiştir.

Dünya ekonomik buhranının ve başarısız "liberal iktisat politikası" döneminin ortaya çıkardığı zorunluluklar ve diğer nedenler, 1932'den sonra devletçiliğe geçişi gerekli kılmıştır. Bu iktisadî politika değişikliğinin de Türkiye işçi sınıfına — bırakalım örgütlenme seviyesinde, — en basit haklar seviyesinde bile fazla bir şey getirdiğini söyleyemeyiz. 1932-1939 döneminde işçi ücretlerinde, işçinin sosyal haklarında bir düzelme olmamıştır. 1936'da çıkarılan İş Kanunu, dönemin CHP Genel Sekreteri Recep Peker tarafından, "Yeni İş Kanunu, sınıfçılık şuurunun doğmasına ve yaşamasına imkân verici hava bulutlarını silip süpürecektir. Bu kanunla iş hayatında muvazene kurulacaktır" şeklinde tanıtılmıştır. Kanunu çıkaranların işverenden yana olduklarını çok iyi belirten bu kanun, işçi kuruluşları tarafından sürekli olarak eleştirilmiştir. Aynı dönem, CHP'nin kendine bağlı ve kendi dümen suyunda işçi örgütleri oluşturmaya çalıştığı bir dönemdir. Yine de bütün bu gayretlere rağmen CHP iktidarı, sınıflaşmayı, işçi sınıfının nicel nitel gelişmesini ve hoşnutsuzlukları engelleyemediğinden, Türk Ceza Kanunun'nun bazı maddelerinin ağırlaştırılması, kendi ifadeleriyle "Cemiyetler Kanununun tek partili, otoriter, merkeziyetçi bir hükümetle bağdaşmayan fevkalâde liberal hükümlerinin" değiştirilmesi gibi tedbirlere gidilmiştir. 1938'de Sınıf esasına dayanan tüm örgütleri yasaklayan Cemiyetler Kanununun neşrinden sonra işçi sınıfının örgütlenme olanakları büsbütün elinden alınmış olduğu gibi, her türlü toplantı gizli örgütlenme sayılarak takibatlar, tevkifler artmıştır.

II. Dünya Savaşının getirdiği yeni düzen ve savaş ekonomisi işçi sınıfını diğer bütün sınıflardan daha fazla sarsmıştır.

1945 yılında kurulan Çalışma Bakanlığı ve ona bağlı İşçi Sigortaları Kurumu yanında, savaş sonrasında iç ve dış zorunluluklarla çok partili rejime geçilirken, Cemiyet kurma yasağı da 1946'da kaldırılmış ve işçi sınıfı hareketi yeni bir döneme girmiştir.

İşçi sınıfının kendi siyasal örgütünün bulunmadığı ve sınıf bilincine dayalı bir işçi örgütlenmesinin mevcut olmadığı bir ortamda, özellikle iktidar partisi (CHP) ve muhalefet partisi (DP) işçi sınıfını politik çıkar kaygı-

larıyla kendi saflarına çekmek üzere eylemde bulunmuşlar ve işçi örgütlenmesi bir süre, iktidarı kaybetme yolunda olan küçük burjuvaziyle (CHP) iktidarı almaya namzet emperyalizmin ortağı tarım ve sanayi burjuvazisi arasında (DP) paylaşılmıştır. Çok partili rejime geçilmesiyle birlikte kurulan sol siyasal örgütler arasında Türkiye Sosyalist Partisi, (kuruluşu Mayıs 1946) programında "her türlü iktisadî ve içtimaî adaletsizliği ortadan kaldırarak emek ve kabiliyetleri değerlendirmek" amacında olduğunu bildirirken, 1920'lerin T.İ.Ç.F.'sinin devamı sayılabilecek ve aynı liderin, Şefik Hüsnü'nün yönetiminde "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" kurulmuştur. Parti halk kitlelerinin sendikalar, sosyal ve kültürel dernekler etrafında örgütlenmesini ve demokratik haklar uğruna mücadele verilmesini öneriyordu.

Bu iki sol siyasal örgüt, birbirleriyle rekabet içinde, işçi örgütlenmesini ele almışlar, kendilerine bağlı sendikalar kurdurma teşebbüsüne girişmişlerdir. Birkaç ay içindeki eylemleri, uzun ömürlü olabilseydi işçi örgütlenmesini etkileyebileceklerini gösterebilirlerdi. Fakat Aralık 1946'da İstanbul Sıkı Yönetim Komutanlığınca, kendilerine bağlı kuruluşlarla beraber kapatılmışlardır. Kapatılan sendikalar arasında Ağustos ayında kurulmuş "İşçi Sendikaları Birliği" 'TSEKP' ile yakından ilişkili ve sınıf bilinci temeli üzerine kurulmuş bir örgüttür.

Bu örgütlerin kapatılmasından sonra, 1950-60 döneminde kurulabilecek tek sosyalist parti 1954'de kurulan ve 1958'de kapatılan, H. Kıvılcımlı'nın liderliğindeki Vatan Partisidir. Vatan Partisi, liderinin kişiliği, programı ve amaçlarıyla, uzun vadeli mücadeleye yönelmiş, işçiyle bağlantı kurmak ve sağlam "proleter" bir çekirdek yaratmak hedefini güden bir örgüttür. Faaliyetini daha çok eğitim, yayın, bilimsel sosyalizmin yayılması konularında yoğunlaştırmıştır. 1957 seçimlerine kalabalık bir işçi aday listesiyle katılmıştır. 1958'de "komünizm" suçlamasıyla kapatıldığı zaman tevkif edilen 25 kişiden, 19'u işçiydi.

1946 yılında, Cemiyetler Kanunun'nun "sınıf esasına dayanan dernek kurma yasağı" maddesinin (9. madde) kaldırılması, görüldüğü gibi, işçi örgütlenmesini, örgütlenme tartışmalarını ve uzun bir dönemin tüm baskılarına rağmen, sosyalistlerin işçi sınıfı içinde çalışmalarını hızlandırmıştır.

O dönem, İstanbul'da "sıkı yönetim" uygulamasından yararlanan iktidar, sıkı yönetim komutanının ağzından İstanbul işçi hareketini ve örgütlenmesini komünistlikle suçlayarak, mevcut sendika ve sol partileri kapatmış, bir kısım yayın organlarını yasaklamış ve 1947 Şubatında grev ve toplu sözleşme hakkı vermeyen ve sendikaların ülke siyasetine karışmalarını engelleyen 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'nu yürürlüğe sokmuştur.

İlgi çekici nokta, 1946 olayları dahil bütün geçmiş dönemin ve baskıların yarattığı korku yüzünden; ayrıca da, sürekli bir örgütü sağlamış bir

işçi sınıfı mücadelesinin, ideolojik eğitimi ve sınıf bilincinin gelişmesini sağlayabilecek bir çalışmanın, yokluğundan; işçi sınıfının sendika kurmak ve sendikalara girmekten çekinmiş olmasıdır. O kadar ki CHP işçi sınıfı hareketini içerden ele geçirebilmek için sendikalaşmayı teşvike, kendi eliyle sendika büroları kurmaya yönelmiştir. Böylece kısa bir süre için de olsa işçi örgütlenmesini kendi denetimi altında bulundurabileceğini sanmıştır. Gerçekten de 1948 yılı içinde 73 sendika, 1 işçi sendikaları birliği kurulmuş ve 52.000 işçi (tüm işçilerin % 8'i) bu örgüte üye olmuştur.

DP'nin ve DP muhalefetinin gelişme süreci içinde ve bu partinin grev hakkını savunmasının da etkisiyle, 1950'lere doğru gelindiğinde CHP'nin sendikalardaki etkinliğini kaybettiği görülmektedir. 1950 yılı başında, CHP'nin etkisindeki Sendikalar Birliğine dahil ve Birlikten kopan mensucat sendikasının önderliğinde "Hür Mensucat İş" Sendikasının kurulması ve hemen arkasından da siyasete âlet olduğu gerekçesiyle kapatılması bu durumun ilk somut belirtisidir. 1950 Mayısında iktidara gelen DP, Türkiye işçi sınıfına, vaadettiği grev hakkını vermemiştir. DP'nin sınıfsal yapısı ve nasıl bir ekonomik ve sınıfsal gelişmenin sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülürse, bu durum doğaldır. Artık iktidara, emperyalizmin ortağı toprak, ticaret ve sanayi burjuvazisi hakimdir. D.P.'nin çeşitli gerekçelerle işçilerin ekonomik ve demokratik haklarını kısıtlayacağı, grev hakkı vaadlerinin seçim kandırmacaları olduğu açıktır.

Bununla birlikte, halk kitlelerinin, bu arada işçilerin küçük burjuva bürokratları ve onların temsilcisi olarak gördükleri CHP'yle olan çelişkileri, DP'nin işçi sınıfı tarafından da bir süre desteklenmesine yol açmıştır. DP'nin ilk dönemindeki nisbî ekonomik rahatlama, işçi sınıfının siyasal örgütünün, hiçbir zaman yaşama ve işçileri bilinçlendirme imkân ve ortamı bulamamış olmasıyla birleşince, işçilerin sınıf bilinci ve kendisi için sınıf olma süreci gecikmiştir. 1954 ve 57 seçimlerinin sonuçları, işçilerin yoğun olduğu semt ve bölgelerde DP oylarının ağırlığını göstermektedir.

İlk işçi konfederasyonu Türk-İş'in, işçi örgütlenme ve mücadelesini, tümüyle "iktidarla uzlaşma içinde bir ekonomik mücadele" doğrultusuna sokması, 1950 sonrası sosyo-ekonomik ortamında işçi hareketinin ve işçi sınıfı bilinçlenmesinin, işçi sınıfının objektif gelişmesinin de gerisinde bir çizgiye düşmesine yardımcı olmuştur.

1952'de resmen kurulan Türk-İş, "işçi sınıfının ekonomik ve demokratik haklarını savunmak; siyasî partiler ve hükümetler karşısında bağımsızlığını korumak" amacıyla kurulduğunu bildiriyordu... Oysa gerek benimsediği sendikacılık anlayışı, gerekse burjuva partilerine bağlanması, kuruluş amaçlarını gerçekleştirmesine engeldi. Yine de ülkedeki tek konfederasyon olarak kendi tipinde bir sendikalaşmayı yaygınlaştırmaya, geliştirmeye çalışmış; 1948'de çeşitli sendikalara kayıtlı 52.000 üye varken,

1955'de Türk-İş'in üye sayısı 190.000'e ulaşmıştır.

Sendikal eylemler 1950'den 1960'a doğru hız kazanarak devam ederken, 1950 sonrasının hızlı yapı değişikliğine, yabancı sermayenin güdümünde dışa bağımlı kapitalistleşmeye paralel olarak, işçi sınıfı sayıca da artmakta, büyük işyerlerinde yoğunlaşmaktaydı. 1923'lerde 80-100 bin tahmin edilen işyerlerindeki bütün işçi sayısının 1927'de 200.000'e, 1950'lerde 500,000'e, 1960'da 1,5 milyona yaklaştığı, hesap ediliyordu.[2]

İşçi yoğunlaşması yönünden ele alınırsa 1927'de 100'den fazla işçi çalıştıran işyerlerinin oranı tüm işyerlerinin % 0.24 iken 1968'de bu oran yalnız imalât sanayiinde % 16'ya çıkmıştır. Madenlerin işçi yoğunlaşmasının en yüksek bulunduğu işletmeler olduğu düşünülürse bu oran sanayinin tümü için çok daha yüksektir.

İşçi sınıfının objektif gelişmesi, 1956'lardan sonra kendini duyuran ekonomik bunalımla birleşince, 1960 sonrasının nisbî özgürlük ortamı içinde, işçi hareket ve örgütlenmesinin hızla gelişmesi, sınıf özü kazanması doğaldır.

1960 Sonrası : Yeni Dönem

1960 sonrası'nı Türkiye işçi sınıfı açısından "yeni dönem" olarak nitelememizin nedeni, bir yandan 1960 sonrasında işçi sınıfının kaydettiği nicel gelişme, öte yandan işçi sınıfının ekonomik bilinçten siyasal bilince doğru gitmesini sağlayabilecek bir örgütlenme ortamıdır. Gerçekten de 1960'dan 1970'e doğru gelindiğinde gözlenen olgu, hareket nedenlerinde, direnme yöntemlerinde, egemen sınıfların tutumunda, işçi sınıfının sloganlarında, siyasal bilince doğru gidildiğinin belirtilerinin görüldüğü, Türkiye işçi sınıfının "kendisi için sınıf" olmaya doğru yöneldiğidir.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında, radikal küçük burjuvazinin hazırlattığı 1961 Anayasa'sı, diğer demokratik haklar yanında işçinin grev hakkını, sendika kurma hakkını da getirmektedir.

42. maddeye göre "Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için; sosyal, iktisadî ve malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirler alır", 44-45-46-47. maddeler de grev, toplu sözleşme, hür sendika kurma, ücretli tatil haklarını tanımaktadır.

1960 sonrasının nisbî özgürlük ortamında, ilerici aydınların "kalkınma" sorununu ön plana çıkararak gelişmesine yardımcı oldukları "sol" düşünceyle birlikte, "sınıf", bu arada da "işçi sınıfı" sorunu önem kazanmaya ve tartışılmaya başlamıştır.

[2] Kaynaklar çok farklı rakkamlar vermektedir. Burada istatistik yayınlardan ve çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ortalama ve yaklaşık bu toplam verilmiştir.

1961'de, önce 12 sendikacı tarafından kurulan TİP bütün yetersizliğine rağmen, işçi sınıfının siyasal bilinçlenmesine doğru götüren bir adımdır. Emekçi halka, işçiye siyasal iktidar hedefi göstermektedir. Kitlelerle, özellikle de işçilerle bağ kurmayı başaramamış dahi olsa "işçi sınıfının siyasal iktidarı" fikri TİP'in kuruluşundan sonra gelişen sol düşünceyle birlikte tabu bir kavram olmaktan çıkmış, meşruiyet kazanmıştır.

Sendikal örgütlenmeye gelince 1960'da 283.000, 1969'daysa 1.100.000'e yakın üyeye ulaşan Türk-İş 1960'ın hemen sonrasında "zinde kuvvetleri" yani radikal küçük burjuvaziyi destekler görünmüşse de, 1961 sonrasında "patron"dan yana, Amerikancı bir tutumu açıkça benimsemiştir. Amerikan işyerlerindeki grev ve işçi hareketlerini desteklememiş, komünizme karşı mitingler tertip ettirmiş ve "işçinin haklarını veren özel teşebbüsle birlikte olduğunu" açıklamıştır. Büyük çapta Amerikan yardımından yararlanan bu işçi kuruluşunun 1960 sonrası gelişme içinde tek işçi örgütü olmaktan çıkacağı doğaldı. Nitekim 1961'de TİP'i kuran 12 sendikacı Türk-İş'in bu durumu karşısında yeni ve siyasal bir örgütlenmeye gitmek isteyen bağımsız sendikacılardır.

Grev ve sendika haklarının Anayasa'ya girmesinden sonra 31 Aralık 1961'de İstanbul'da yapılan Saraçhane mitingine 29 il'den sendika delegeleri ve 200.000 işçi katılmıştır. Anayasa'daki hakların kanunlaştırılması istenmiştir.

1962 yılında, henüz bu haklar kanunlaştırılmamışken Türkiye Yapı İşçileri Sendikası tarafından örgütlenen yapı işçileri, 5.000 kişinin katıldığı ve işsizliği protesto eden "Açların Yürüyüşü" adı verilen bir gösteri yapmışlardır. Ankara'da T.B.M.M. binası önünde polisle çatışan bu kitleden 300 kişi tutuklanmıştır. 1961-1963 arasında 40'dan fazla işçi hareketi yer almıştır. 1963 Ocak ayında ünlü "Kavel" grevi, bilinçli, dirençli ve ülkenin her yerinden işçilerce ve aydınlarca desteklenen bir hareket olmuştur.

24 Temmuz 1963'de, 274 sayılı "İşçi Sendikaları" ve 275 sayılı "Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunları" yürürlüğe girmiştir. Daha önceki "iş" kanunlarına oranla ileri bir adım olan bu kanunlar yine de lokavt'ı kabul etmek, işçi hareketine kısıtlamalar getirmek gibi yönleriyle, daha sonraki dönemlerde bazı işçi kuruluşları tarafından eleştirilecektir.

1963 Temmuzundan sonra, işçi hareketlerinin çoğaldığı görülür. Bu hareketler daha çok özel sektöre ait işyerlerinde, işçilerin yoğunlaşmış bulunduğu büyük işyerlerinde çıkmaktadır.

Kanunların verdiği yeni haklar işçi sendikalarına, TÜRK-İŞ'e, yeni görevler yüklemekte, bu yüzden de Türk-İş tipi bir sendikacılığın dönemin gittikçe gelişen koşullarına ayak uyduramadığı gözlenmektedir.

1960, hele 1965 sonrasında sanayide üretim güçlerinin gelişmesi; imalât sanayii kesiminde, dışa bağımlı ve montaj sanayii biçiminde de olsa

yeni işyerlerinin açılması, işçi sayısının artması, işçilerin 100 kişiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde yoğunlaşması; "yeni dönemin" işçi sınıfının hareket ve örgütlenme biçimlerinde değişiklikler yaratırken, gelişen "sol" düşünce ve işçi sınıfı ideolojisinin de etkisiyle siyasal bilinci de geliştirecektir.

1967 yılında; Türk-İş'in sermayeden yana tavrının gittikçe açığa çıkması ve bu örgütün gelişen işçi sınıfı hareketinin gerisinde kalması Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'nun kuruluşunu kolaylaştırmıştır. DİSK, TİP'e bağlı sendikacılar tarafından, TİP paralelinde bir işçi örgütü olarak ortaya çıkmıştır. 1963 Grev ve Sendikalar Kanunu, işçi sendikalarının siyasal eylem yapabileceği ilkesini getirdiği halde, hep "siyaset dışı örgütlenmeyi, siyasetin üzerinde kalmayı" savunmuş olan Türk-İş'in karşısında DİSK, ortaya çıkar.

Türk-İş gözönüne alındığında, sınıf mücadelesi fikrini geliştirmeye daha dönük olan ve işçi sorunlarına sınıfsal açıdan bakan DİSK'in yine de "sendikal örgüt" ve "ekonomik bilinç" düzeyini aşabildiği iddia edilemez.

Bütün bu dönem boyunca, egemen sınıfların, ordudan da yararlanarak işçi hareketlerini şiddet yoluyla bastırma denemeleri işçilerin siyasal bilinç kazanmalarına yardım etmiştir. Mart 1965'deki Zonguldak Kömür İşletmeleri grevleri sonucunda Zonguldak "askerî harekât bölgesi" ilân edilmiş, orduya "ateş aç" emri verilmiş, jetler bile seferber edilmiştir. İşçilerin kararlı direnişleri karşısında çıkan "vur" emri sonucu, 2 işçi ölmüş, 10 işçi yaralanmış, yüzlerce kişi tevkif edilmiştir. Türkiye işçi sınıfı için bu olay önemli bir deneyim niteliği taşır.

1966 İzmir Tekstil İşçilerinin iki ay süren grevinde de iki işçi polis kurşunuyla ölmüş, polisle işçi arasında kanlı çarpışmalar olmuştur.

Türk-İş bu hareketleri desteklememiş, işçileri yalnız bırakmıştır.

DİSK'in kuruluşu, sosyo-ekonomik ortamın bir bunalıma girmiş olması, işçi sınıfının objektif gelişmesi ve yukarda sadece örnekler verdiğimiz türden sınavlardan geçerek bilenmesi, bilinçlenmesi, 1968'de hızlanan kitle hareketleri; 1968 ve sonrasındaki işçi hareketlerine de yeni bir hız ve yeni yöntemler kazandırır.

İlk fabrika işgali, Derby Fabrikasında Haziran 1968'de gerçekleşmiştir. İşyerinin 1600 işçisi, haklarını başka türlü alamayacaklarını anlayınca, ve hukuk yolunun tıkandığını görünce, fabrikayı işgal etmişler ve direnişleri sonucunda haklarını elde etmişlerdir. Direniş boyunca öğrenciler işçileri aktif biçimde desteklemişler ve öğrenci gençliğin işçi sınıfı arasında çalışması bu olaydan sonra gelişmiştir.

İşçi hareketi geliştikçe, egemen sınıfların baskısının artacağı, bu baskı karşısında da işçi hareketlerinin ve bilinçlenmesinin tek tek patronlara karşı hareket olmaktan çıkarak egemen sınıflara karşı hareket, siyasal bilinçle yüklü hareket olmaya yöneleceği doğaldır.

1970'in 15-16 İHaziran olayları bunun bir belirtisidir. Olaylar, gelişen işçi hareketini ve işçilerin ekonomik bilinç seviyesinden siyasal bilince doğru gittiklerini gören egemen sınıfların, bu oluşumu engellemek üzere 274-275 sayılı kanunları değiştirmek istemelerinden doğmuştur. Bu değişiklikler sonucunda grev kanunu, daraltılarak hakların bir kısmı geri alınacak ve sendika kurma hakkı da kısıtlanacaktır. İşçi hareketi Türk-İş çerçevesine hapsedilerek, DİSK tecrit edilmek ve zayıf düşürülmek istenmektedir.

15-16 Haziranda bu kanun tasarılarına karşı başlatılan ve Türk-İş'e bağlı işyerlerinden de işçilerin katıldığı 100.000 kişilik büyük direniş, önce sendikal haklar konusuna yoğunlaşmış da olsa, gelişmesi içinde, gerek emperyalizme ve sömürücülere karşı atılan sloganlar, gerek işçi dayanışması, gerekse egemen sınıfların organı olan kuvvetlere karşı direnmenin gücü, Türkiye işçi sınıfının yılların birikimini yansıttığını göstermiştir. Bu olaylar karşısında 17 Haziranda İstanbul - Kocaeli bölgesinde sıkı yönetim ilân edilmiş, yüzlerce işçi tutuklanmıştır. Cumhuriyet tarihinde ilk defa sıkı yönetimin işçi olaylarına karşı ilân edilmiş olması ilgi çekicidir.

Artık işçilerle egemen güçlerin mücadelesi, sınıfsal, siyasal öz taşıyan bir mücadele olma dönemine girmektedir.

Türkiye'de işçi sınıfının gelişmesini, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet sonrası olarak ayırmamız mümkündür.

Osmanlı döneminde işçi sınıfının karşı karşıya bulunduğu sorunları özetlemek sonraki dönemlere ışık tutabilir.

Önce, sınıfsal bilince ulaşabilmek ve ekonomik bilinçten siyasal bilince geçebilmek için, bir yandan belli bir niceliğe, belli bir yoğunlaşmaya varmak, öte yandan da kapitalizm ve burjuvaziyle çelişkinin somut olarak hissedilmesi gerekir. Bu etmenlerle birlikte, iş şartlarının ağırlığı, sömürünün yüksekliği işçi sınıfını bilinçlendirecektir. Ancak bu bilinçlenmeyi siyasal bilinçlenme haline getirebilmek için işçi sınıfı ideolojisini kendisine amaç edinmiş bir siyasal örgütün varlığı şarttır.

Bu açılardan bakıldığında Osmanlı döneminde iş şartlarının ağır, sömürünün yüksek olduğu açıksa da, işçi sınıfı gerekli niceliğe, özellikle de belli işyerlerinde yoğunlaşmaya ulaşamamıştır. Sanayi merkezlerinin birkaç ilde sınırlanması, işçi hareketinin ve bilinçlenmesinin karşılaştığı güçlüklerden biri olmuştur. En önemlisi de, Osmanlı işçi sınıfı bir yerli burjuvaziyi hiçbir zaman somut olarak karşısında görmemiş, yabancı sermayeye (ve sağlam bir bilinçlendirme eksikliğinde 'gâvur'a) karşı bilinçlenmiştir. İşçilerin yoğun olarak bulundukları az sayıda devlet işyerlerindeyse, işçinin karşısında doğrudan doğruya devlet'in kendisi vardır. Bu durum, işçi sınıfının bilinçlenmesini geciktirmiştir. Öte yandan Osmanlı işçi sınıfının kozmopolit yapısı sınıf dayanışmasını, bilinçlenmeyi engellemiştir.

Bu engelin aşılabileceği durumlarda emperyalist güçler ve işbirlikçi burjuvazi bu iç çelişkiden çeşitli yollarla yararlanarak Osmanlı işçi sınıfını bölmüşlerdir.

Bütün bu olumsuz yönde etkilere, işçilere bilinç götürecek, işçileri örgütleyebilecek sağlam çekirdekli bir örgütün yokluğu eklenince, Osmanlı işçi sınıfının bulunduğu yer daha iyi anlaşılabilir. Türkiye Sosyalist Fırkası ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası deneyleri bu açıdan iyi incelenmeğe değer.

Her iki örgüt de yetersizlikleri içinde taşımaktadır. Balkanlar'da gelişen sol hareketin etkisi, bu bölgedeki bağımsızlık ve uluslaşma hareketlerinden sonra azalınca, Osmanlı işçi sınıfının ideolojik merkezi İstanbul'a kaymış ve bu hareket üzerinde üç etki görülmüştür : Yukarda sözünü ettiğimiz TSF'nin, TİÇSF'nin ve Bakû'da kurulmuş Türkiye Komünist Partisi'nin etkileri. Ancak sözünü ettiğimiz ilk kuruluş sağlam bir ideolojik temele oturmayan, yetersiz liderlerin elinde bulunan ve sosyalist çekirdeği olmayan bir kuruluş olduğundan bir süre harekete hakim olsa da köklü bir gelenek yaratamamış, fırsatları değerlendirmekten öteye gidememiş, kısa zamanda da çökmüştür. TSF'nin bir süre işçi arasında elde ettiği somut başarılar, gerçekte ideolojik temeli çok daha sağlam olan, sosyalistlerin hakim bulunduğu TİÇSF'nin işçilerle bağ kurabilmesini de olumsuz yönde etkilemiştir. TKP ise daha başlangıçta Mustafa Suphi'nin öldürülmesiyle sert baskılar altında kalmış, işçi arasında yeterli ölçüde gelişme imkânı bulamamıştır.

Böyle bir sağlam ve merkezî örgütün yokluğunda, biraz da kişisel çabalarla oluşturulan işçi birlikleri, işçi kulüpleri bölük pörçük çabalar olarak kalmış, güçlü "tek cephe" oluşturulamamış, kısaca özetlersek 1923 öncesinde sol hareket işçi sınıfı arasında bir gelenek, sağlam bir çekirdek yaratamamıştır.

Cumhuriyet döneminde işçi sınıfının önüne çıkan en önemli engelin, her türlü işçi örgütüne karşı, Cumhuriyet döneminden önce dahi görülmeyen bir baskının uygulanması olduğunu söyleyebiliriz. Bu baskı, Kurtuluş Savaşı havasından da yararlanılarak yaratılan "millî işçi sınıfı", "topyekûn millî kalkınma", "sınıfsız toplum" fikir ve propagandasıyla birleşince, Türkiye işçi sınıfının bilinçlenmesi 1960'lara kadar nicel gelişmesinin altında bir seviyede kalmıştır.

1960 sonrasında, işçi sınıfının, nicel gelişmesinde, sağladığı haklarda, hareketlerinde görülen ilerlemeye rağmen hâlâ siyasal bilinç aşamasına tam anlamıyla gelememesinin temelinde bulunan nedenlere gelince; ana eksik hâlâ işçi sınıfı ideolojisini benimsemiş, gerçek bir "Sosyalist Parti"-nin yokluğu olarak beliriyor.

Hareketin objektif şartların oluştuğu bu döneminde, merkezî örgütten yoksunluk, işçi sınıfı arasında yapılan çalışmaların bölük pörçük, bi-

reysel kalması, Türkiye işçi sınıfının, "kendisi için sınıf" olma yolunda önemli adımlar atmış bulunmakla birlikte, bu yolu tamamlamasını ağırlaştırmaktadır.

Öte yandan, işçi sınıfı ideolojisinin uzun dönemler yasaklanmış olduğu bir ortamda, burjuvaların, işbirlikçilerin propagandalarını yürütebilme imkânı bulmuş olmaları ve Türkiye'nin kendine özgü siyasal yapı gelişmesi düşünülecek olursa bu imkânı çok iyi kullanmaları, halkın gözünde sosyalizmi bir tabu haline getirmeleri işçi sınıfının bilinçlenmesini, kendi ideolojisine sahip çıkmasını geciktirmiştir.

İçinde bulunduğumuz dönemin, işçi sınıfının nicel-nitel gelişmesine çok elverişli şartlarını iyi kullanmak; egemen sınıfların şartlandırmalarıyla mücadele edebilecek, işçiye kendi ideolojisini benimsetebilecek ve onu siyasal bilinç çerçevesinde örgütleyebilecek merkezî siyasal örgütü oluşturmak zorundayız. Somut verilerden, Türkiye işçi sınıfının tarihinden çıkan derslerden, gereğinde tek tek olgulardan yararlanarak, son dönemlerin işçi hareketlerini iyi tahlil ederek işçi arasında çalışma biçimlerimizi, Sosyalist Parti'nin Türkiye işçi sınıfı içinde çalışma alanlarını ve yöntemlerini, işçi sınıfına götürülecek yayınları, propagandayı, en yaygın, en etkili biçimde sürdürülebileceği alanları belirlemeli, somutlamalıyız. Bu konuda doğru bir çözüme varmanın ancak Türkiye işçi sınıfının tarihini ve özellikle son 10 yıllık gelişmesini iyi bilmek ve iyi deeğrlendirmekle mümkün olabileceğine inanıyoruz.

1960-1970 DÖNEMİNDE TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI HAREKETLERİ

İşçi hareketleri, son on yıldır, Türkiye tarihinde eşi görülmemiş bir yükselme dönemine ulaştı. İşçi sınıfının *tek tek kapitalistlere* karşı mücadelesi, artık *kapitalizme* ve *emperyalizme* yönelmek yolunda ilk adımlarını attı. Bu dönemin çeşitli özellikleriyle ilgili bir çalışmanın anahatlarını aşağıda veriyoruz.[1]

İŞÇİ HAREKETLERİ YILDAN YILA HIZLANIYOR

27 Mayıs 1960'tan sonra, 1925 Takrir-i Sükûn kanunundan beri daha da şiddetlenerek 35 yıl süren anti-demokratik baskıların *biraz hafiflemesiyle* ve kapitalistleşmenin verdiği güçle yeni bir döneme giren işçi hareketleri yıldan yıla büyüyen bir hızla artmıştır.

[1] 1960-1970 dönemindeki başlıca işçi hareketlerini tesbıt edebilmek için geniş bir gazete ve dergi taraması yapıldı. Ankara ve İstanbul'da çıkan birer büyük günlük gazetenin (Ulus ve Cumhuriyet) bütün 1960-1970 sayıları tarandı. Bunun yanında yayınlanan belli başlı sol gazete ve dergi koleksiyonları (Yön, Sosyal Adalet, Eylem, Dönüşüm, Ant, Tüm, Aydınlık, Emek, İşçi-Köylü, Proleter, İşçi Birliği, Proleter Devrimci Aydınlık, Sosyalist) gözden geçirildi. Çeşitli işçi sendika ve konfederasyonlarının yayın organları (Gündem, Hız, Yol-İş, Petrol-İş, Genel-İş Emek, Maden-İş, Türk-İş Gücü, Devrimci İşçi kolleksiyonları ve Türkiye İl-İş, Petkim-İş, İlke, Şeker-İş, Tarım-İş, Çimse-İş, Lastik-İş, Kimya-İş, Disk'in bazı sayıları) incelendi. İşçi Postası isimli günlük haber gazetesinin 1961-1970 koleksiyonları tarandı. Ayrıca çeşitli sendika ve konfederasyonların dokümanlarından faydalanıldı.

Bütün çabalara rağmen işçi sınıfının bu dönemdeki bütün hareketlerini, çeşitli özellikleriyle tam olarak tesbit etmek, şüphesiz ki, mümkün olamadı. Türkiye İşçi sınıfı hareketinin geçmişini ve bugünkü gelişimini boyuna daha büyük bir aydınlığa kavuşturmak, ayrıntılarına kadar bütün özelliklerini tesbit etmek hepimizin; bilinçli işçilerin, militanların, örgüt yöneticilerinin, bütün sosyalistlerin görevidir. Bir yandan bundan sonraki hareketlerde ve örgütlenme çalışmalarımızda yararlanmak, öte yandan gelecek kuşaklara verilen mücadelenin mümkün olduğu kadar tam bir tarihini vermek için işçi hareketlerimizin dününü ve bugününü titizlikle öğrenmemiz gerektiğine inanıyoruz. SOSYALİST PARTİ İÇİN TEORİ-PRATİK BİRLİĞİ Dergisi aşağıdaki araştırmayı daha geliştirmek için, işçi hareketlerinde yeralan, yahut bu hareketler üzerine ayrıntılı bilgi sahibi olan arkadaşların her türlü katkılarını beklemektedir.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar	Sayı	Yüzde
1961	4	0.52
1962	15	1.97
1963	25	3.28
1964	97	12.73
1965	57	7.48
1966	74	9.71
1967	129	16.93
1968	88	11.55
1969	123	16.14
1970	150	19.69
Toplam	762	100.00

Taramaya göre, 1960 yılında hiçbir işçi hareketine rastlanmaz ve 1961'de sadece 4 işçi hareketi söz konusu iken, 1970 yılı içinde 150 işçi hareketi olmuştur. Dönemin ilk 5 yılında toplam işçi hareketlerinin % 26'sı, ikinci yarısında ise % 74'ü gerçekleştirilmiştir. Yıldan yıla artışlar genellikle düzenli bir yükselme göstermektedir. 1964'teki ani yükselişi, bu yılın 1963 Grev, Lokavt ve Toplu Sözleşme kanununun ilk uygulama yılı olmasına bağlıyabiliriz.

HAREKETLERİN ÜÇTE BİRİ İSTANBUL'DA

Son on yıldaki 762 hareketten 230'u İstanbul işçileri tarafından yapılmıştır; diğer bir deyişle toplam hareketlerin % 30'u İstanbul'da olmuştur. Ankara'daki hareketlerin toplam hareket sayısına oranı % 8, İzmir'dekilerin % 10, Adana'dakilerin ise yine % 8'dir. Demek ki, Türkiye'deki bütün işçi hareketlerinin % 57'si dört büyük şehir sınırları içinde olmaktadır. Bu orana dört diğer sanayi merkezine ait yüzdeler de eklenecek olursa, toplam işçi hareketlerinin % 76'sının sekiz büyük merkezde toplandığı anlaşılır.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İl	Sayı	Yüzde
İstanbul	230	30.18
Ankara	61	8.01
Adana	62	8.14
İzmir	81	10.63
Zonguldak	17	2.23

İzmit	25	3.28
Eskişehir	9	1.18
Bursa	22	2.89
Diğer	254	33.33
Toplam	762	100.00

Bütün kapitalist ülkelerde büyük sanayi merkezleri dışındaki işçilerin, büyük sanayi şehirlerindekilere göre, genellikle daha "genç", daha az bilinçli, daha az dinamik ve daha az örgütlü olduğu bilinen bir gerçektir. Bu gerçek Türkiye'de de gözlenmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de kapitalistleşmenin çarpıklığı, dolayısıyla büyük sanayinin ve büyük hizmet kuruluşlarının belli merkezlerde yoğunlaşması gözönüne alındığında, sekiz büyük şehir dışında 254 hareket yapılmış olmasının *olumlu* bir gelişmeyi gösterdiği anlaşılır. İşçi sınıfının güçlü bir sosyalist partiden yoksun olduğu, devrimci sendikaların etkilerinin henüz büyük şehirlerle sınırlı kaldığı bir dönemde böyle bir noktaya varmış olması bile sevindiricidir.

Sosyalistler ve devrimci örgütler çalışmalarını hızla büyük merkezler dışına da taşırmak durumundadırlar. Bu merkezler dışında da işçiler, daha güçlü bir ekonomik-demokratik ve politik mücadele için elverişli potansiyele sahip olduklarını ispat etmiş bulunuyorlar.

Öte yandan Türkiye'de sanayinin gittikçe İstanbul dışına doğru yayılmakta olduğu, birçok ilde oldukça büyük tesislerin kurulmakta bulunduğu gözlenmektedir. Büyük merkezlerin ağırlığı asla gözden uzak tutulmadan, bu yeni alanlara da "yetişmek" zorunludur. Sosyalist mücadeleyi bütün Anadolu'ya yaymanın, emekçilerin daha iyi bir hayat için, bağımsızlık ve demokrasi için mücadelelerine öncülük etmenin yolu bu tip çalışmalardan geçmektedir.

HAREKETLER EN ÇOK DOKUMA VE METAL - MAKİNE İŞKOLLARINDA OLUYOR

Hareketlerin iş kollarına dağılımı bir yandan bu işkollarının ekonomi içindeki ağırlıklarının, bir yandan işkollarındaki sendikalaşma oranlarının ve sendika tiplerinin, bir yandan da devlet sektörü - özel sektör ayırımının etkilerini yansıtmaktadır. Bütün hareketlerin % 17.32'si ile gıda maddeleri imalat sanayi, % 10.89 ile — genellikle her ülkede en ileri işçi gurubunu oluşturduğu bilinen — metal ve makina imalat sanayi en önde gelen işkollarıdır. Dokuma sanayi, belediye ve il özel idarelerine bağlı kuruluşlar ile lastik, kauçuk, plastik sanayi ise bu iki işkolundan hemen sonra gelmektedir. Buna karşılık bir milyona yakın tarım proleterini barındıran (tarım ve hayvan yetiştirme, ormancılık, tomrukçuluk) işkolunda on yıl boyunca sadece 15 hareket tesbit edilebilmiştir. Hemen hemen bütünüyle

büyük devlet işletmelerinin yeraldığı gemi onarımı ve yapımı, kâğıt ve selüloz yapımı, şeker sanayi, çimento sanayi, cam ve camdan yapılmış eşya sanayi, demiryolları, havayolları, haberleşme,.... işkollarında, ya basına yansıyan hiçbir işçi olayı olmamış, ya da bu oran ihmal edilebilecek bir seviyede kalmıştır. Öte yandan, çoğunlukla küçük teşebbüslerin hakim olduğu ve işçileri hemen bütünüyle sendikasız olan kara taşıtmacılığı ve inşaat gibi alanlarda da hareket oranı düşüktür.

Devlet kuruluşları meselesi bir sonraki bölüme bırakılırsa, işçi hareketlerinin işkollarına dağılımı ile ilgili en genel bilgilerin iki önemli meseleyi tekrar ortaya koyduğunu söyliyebiliriz : (1) Tarım işçilerinin örgütlenmesi ve bilinçlendirilmesi, (2) Devrimci sendika çalışmalarının bütün işkollarına ve bu arada ufak birimlerden oluşan alanlara yaygınlaştırılması.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN İŞKOLLARINA GÖRE DAĞILIMI

İşkolları	Sayı	Yüzde
Tarım, hayvancılık, ormancılık	15	1.97
Maden ve metal istihracı	26	3.41
Petrol, akaryakıt, tabii gaz tasfiyehane, depo	24	3.15
Gıda maddeleri imalâtı	132	17.32
Dokuma sanayii, iplik, çırçır, boya	68	8.92
Kundura, dericilik, kürkçülük, tutkal	11	1.44
Ağaç ve mantar mamulleri, kereste, mobilya	18	2.36
Matbaacılık ve neşriyatçılık	14	1.84
Lastik, kauçuk, plastik, bakalit sanayi	44	5.77
Ecza ve kimya sanayi, pil, batarya, akümülatör	29	3.81
Metalden başka maden sanayi, tuğla, seramik	30	3.94
Metal, makina imalatı, makina onarımı	83	10.89
İnşaat	34	4.46
Karayolları yapım ve onarımı	10	1.31
Enerji	13	1.71
Ticaret (toptan ve perakende)	8	1.05
Kara nakliyatı	8	1.05
Deniz yolları nakliyatı	14	1.84
Ardiye ve antrepoculuk	13	1.71
Belediye, özel idare hizmetleri	56	7.35
Dinlenme ve eğlence yerleri	23	3.02
Büro ve teknik bürolar	21	2.76
Milli savunma ve askeri işyerleri, yab. as, işy.	18	2.36
Diğer	29	3.79
Bilinmiyen	8	1.05
Birden fazla işkolundaki işçilerin katıldığı hareketler	10	1.31

BÜYÜK DEVLET KURULUŞLARINI ÇEVRELEYEN GERİCİ ZİNCİRLERİ PARÇALAYALIM

İşçi hareketlerinin işyerlerinin sermaye durumuna göre, dağılımı, yukarda, devlet kuruluşlarının hakim olduğu işkollarını incelerken söylenenleri doğrular niteliktedir. İşçi hareketlerinin % 57'si sermayesi özel kişi ya da şirketlere ait olan işyerlerinde yapılırken, devlet işletmelerindeki işçilerin giriştikleri hareketler, toplam hareket sayısının ancak % 22'sine ulaşmaktadır. Yabancı sermayenin herhangi bir oranda ortak olduğu ya da yabancı askeri kuruluşlara ait işyerlerindeki hareketler ise 76 tanedir.

Elimizde Türkiye'deki araştırma kapsamına girebilecek bütün kuruluşların sermaye durumuna göre ayırımı üzerine bilgi yok. Bu yüzden, bütün kuruluşlar içinde, işçi hareketi olan kuruluşların yeri, ve birbirleriyle karşılaştırmalarını yapamıyoruz. Bununla birlikte, genel gözlemleri, hareketlerin ikili özellikleriyle ilgili daha sonra verilecek çapraz tabloları bir yana bırakıp, sadece yukardaki bilgilerle şu sonucu tekrarlamak mümkündür : Devlet fabrikalarındaki işçiler, özel fabrikalardaki işçilere göre daha az bilinçli, daha az hareketlidirler. Devlet fabrikalarında işçilerin önemli bir bölümü sistemli şartlandırmalar ve çok eskiden beri tezgâhlanmış faşist baskılarla çıkarlarına ve ideolojilerine yabancılaştırılmıştır. Bu etkenler, devlet fabrikalarında iş şartlarının ve ücretlerin nisbeten daha iyi olması, fabrikalara çoğu kere "torpil"le işçi alınması ve işçinin buralarda patronu ve sömürüyü somut olarak karşısında görememesi olguları eklenince, devlet kuruluşlarındaki işçilerin içinde bulundukları durum daha iyi anlaşılmaktadır. Bu durumun hem bir sonucu, hem de özel bir anlamda "nedeni" olarak, devrimci sendikaların genellikle henüz devlet kuruluşlarına girememiş olmalarını da hatırlatmak yerinde olur.

Devlet fabrikalarında devrimci çalışmalar sorunu, şimdiye kadar üzerinde durulan ve ilerde belirtilecek olan birçok sorunla bir bütündür. Örneğin, büyük merkezler dışında güçlenme meselesi, büyük ölçüde, devlet kuruluşlarında çalışma ile ilgilidir. Çünkü buralardaki önemli fabrikalardan hemen hepsi devlete aittir. Vurgun peşindeki burjuvazi, faaliyetleri için en gelişmiş bölgeleri tercih ettiğinden, öteki alanlara yatırım yapmak — yapıldığı kadarıyla — devlet sektörüne kalmaktadır. Devrimci sendikaların bütün işkollarına yayılması meselesi de, yine devlet kuruluşlarında çalışan işçilerin örgütlenmesi ve bilinçlendirilmesi ile yanyana gidecek bir sorundur.

Türkiye'de en kalabalık işçi gruplarını içinde toplayan, modern teknoloji kullanan kuruluşlar devlet kuruluşlarıdır. İşçilerin köyle bağlantıları ve babadan - oğula işçilik açısından da bu fabrikalar özel sektör işyerlerine göre daha büyük potansiyele sahip görünmektedirler. Sadece burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak işleyen devlet kapitalizminin içyüzünü

en açık bir şekilde anlatmayı başararak şartlandırmaları yıkmalıyız. Mücadelemize büyük devlet fabrikalarının işçilerini de yanımıza alarak daha güçlü bir şekilde devam etmenin yollarını bulmalıyız.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN % 52'Sİ 50 KİŞİDEN ÇOK İŞÇİ ÇALIŞTIRAN İŞYERLERİNDE OLUYOR.

Türkiye onbinlerce küçük işyerinin yanında birkaçyüz büyük işyerinin bütün ekonomiye hakim olduğu bir ülkedir. Örneğin, imalât sanayinde (1963 sanayi sayımına göre) varolan 160.771 işyerinden sadece 853'ü 50'li kişiden çok işçi çalıştırmaktadır. İşçi hareketlerinin ileri teknoloji kullanan, bilinçlenme imkânları daha çok olan, büyük işyerlerinde meydana geldiği, genellikle bilinmektedir. 1960-1970 işçi hareketleri ile ilgili taramalar da bu gerçeği doğrulamaktadır.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN, AİT OLDUKLARI İŞYERLERİNDE ÇALIŞAN İŞÇİ SAYILARINA GÖRE DAĞILIMI

Çalışan İşçi Sayısı	Sayı	Yüzde
0 - 10	100	13.12
11 - 50	100	13.12
51 - 100	69	9.06
101 - 250	114	14.96
251 - 500	83	10.89
501 - 1000	63	8.27
1001 - 5000	61	8.01
5001+	10	1.31
Bilinmiyen	162	21.26
Toplam	762	100.00

İşçi hareketlerinin % 52'si 50 kişiden çok, % 17'si ise 500 kişiden çok işçi çalıştıran işyerlerinde yapılmıştır. 10 kişiden az işçi çalıştıran işyerlerinde yapılan hareketlerin, toplam hareket miktarına oranı, sadece % 13'dür.

Hareketlerin işyeri büyüklüklerine göre dağılımı ile ilgili rakkamlar, Türkiye işçi hareketlerinin, büyük işyerlerinin önemli bir kısmına dayanan sağlam bir temele oturmaya başladığını göstermektedir. Bir yandan bu temeli — gittikçe artan tekelleşmeye de paralel olarak — daha da geliştirirken, öte yandan küçük işyerlerindeki çoğu sendikasız işçilerin örgütlenme ve bilinç düzeylerini arttırmak, önümüzdeki görevlerden ikisi olarak görünmektedir.

İŞGAL, YÜRÜYÜŞ VE PASİF DİRENME ÖNEMLİ BİR ORANA ULAŞTI

İşçi sınıfımızın son 10 yıllık dönemdeki hareketlerinin çok büyük bir bölümü (% 71) grevlerdir. Bu klasik eylem biçiminin yanında 45 fabrikada işgale başvurulmuş olması, miting ve yürüyüşlerin sayısının 68'e ulaşmış bulunması, iktidarların faşist baskılarına ve ağır sömürüye karşılık işçi hareketlerinin de daha sert ve kapsamlı yöntemlere kaydığını göstermektedir.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN HAREKET BİÇİMLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Hareketin biçimi	Sayı	Yüzde
Grev	539	70.73
İşyeri işgali	45	5.90
Pasif direnme	82	10.76
Miting, yürüyüş	69	9.05
Diğer	14	1.84
Bilinmiyen	13	1.70
Toplam	762	100.00

İş kanunlarının kesinlikle işverenlerden yana olması, işçi hareketlerinin karşısına polis ve asker çıkarmanın — daha sonraki tablolarda görüleceği gibi — bir "alışılmış davranış" haline gelmesi, işçi kitlelerini haklarını aramak için ortaklaşa hareketler yapmaya ve burjuva kanunlarını daha ileri haklar için zorlamaya itmektedir. İşçi sınıfımız ve devrimci örgütler, bu hareketleri boyuna artan bir bilinçle ve her türlü provokasyonu engelleyerek yürütmeyi bilecektir.

PATRONDAN YANA KANUNLAR DAHA İLERİ HAKLAR İÇİN ZORLANDI

Büyük bir kısmı 1961 Anayasasının getirdiği genel hükümlere aykırı olan iş kanunları karşısında işçi arkadaşlar sık sık daha ileri haklar için etkili yollara başvurmaktadırlar. Vurgun mertebesinde kâr peşinde koşan burjuvazi işçi haklarını vermemek için sonuna kadar direnmektedir. Burjuva kanunlarını zorlayan hareket sayısının 149'u (bütün hareketlerin % 20'si) bulmuş olması; demokrasiyi daha da boğmak, işçi hareketlerini zorbal(kla önlemek isteyen iktidara karşı, işçilerimizin, bir an bile direnmekten vazgeçmeyeceklerini gösteren ihtarıdır.

HAREKETLER GİTTİKÇE DAHA FAZLA DEMOKRATİK-SİYASÎ ÖZ KAZANIYOR, İŞÇİ DAYANIŞMASI ARTIYOR

İşçi hareketlerinin sebepleri olarak gazetelere ve arşivlere geçen bilgiler, bize bu hareketlerin büyük bir kısmının kaynağının ücret ve sosyal hakların yetersizliği, toplu sözleşme anlaşmazlığı gibi ekonomik istekler olduğunu göstermektedir. Gerçekten hareketlerin % 43'ü bu sebeplerden doğmuş görünmektedir. Büyük bir ihtimalle hakkında bilgi bulunamadığı için bilinmeyenler grubuna sokulan 231 hareketin (% 30) büyük bir kısmı da bu türden olaylardır.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN SEBEPLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Hareket sebepleri	Sayı	Yüzde
Ücret ve sosyal hak yetersizliği	322	42.26
Başka fabrika işçilerinin desteklenmesi	5	0.66
Lokavt ilânı	11	1.44
Bazı işçilerin işten çıkarılması	41	5.38
Sendikalara üyelikle ilgili konular	32	4.20
Siyasî	4	0.52
İş kanunu ve diğer kanunlarla ilgili	4	0.52
Diğer	92	12.08
Birden çok sebepli hareketler	16	2.10
Bilinmiyor	234	30 70
Toplam	762	100.00

Doğrudan doğruya ekonomik isteklerden doğan hareketlerin yanısıra, demokratik-siyasi hareketler ve işçiler arası dayanışmadan doğan hareketler de önem kazanmaya başlamıştır. Başka fabrika işçilerinin desteklenmesi için 5, aynı fabrikada işden çıkarılan arkadaşlarla dayanışma için 41, sendika seçme özgürlüğünü savunmak için 32, iktidarı, kanunları ve işsizliği protesto için 9 hareket yapılmıştır. Bu hareketlerin toplamı, bütün içinde % 11 gibi küçük bir oran teşkil etmektedir. Bununla birlikte, geleceğin iktidara yönelik hareketlerinin asıl özü bu olaylar içinde gelişmektedir. Daha yolun başında da olsa, Türkiye işçi sınıfı "kendisi için sınıf" olmaya yönelmiştir. Bu yöneliş çizgisini kesinleştirmek ve hızlandırmak sosyalistlere düşen görev olup, bir an önce dinamik ve güçlü bir sosyalist parti hedefine ulaşmakla gerçekleştirilebilir.

DİSK VE BAĞLI SENDİKALAR, HAREKETLERDE ÜYE SAYILARIYLA ORANTILI OLMAYAN BİR ETKİNLİĞE SAHİPLER

İşçi sınıfı hareketlerinin hızlı bir gelişme göstermesinde devrimci sendikaların önemli payı olmuştur. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve bu Konfederasyona bağlı sendikalar, bütün önemli eksikliklerine rağmen, işçilere sendikal mücadelelerinde öncülük eden etkili kuruluşlar haline gelmişlerdir. Bütün işçi hareketlerinin % 17'sinin DİSK'e bağlı sendikalara (ya da DİSK kurulmadan önce, kurucu sendikalara) üye işçiler tarafından gerçekleştirilmiş olması, bunun bir kanıtıdır. Türk-İş'le ilgili oranın % 51 olduğuna dikkat edilirse, Konfederasyonların üye sayıları hakkında verdikleri bilgilerdeki abartma derecesine bakılmaksızın, DİSK'in üye sayısına oranla Türk-İş'den çok daha büyük bir etkinliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Sırf niceliksel açıdan varılan bu sonuç, hareketin özellikleriyle ilgili bölümlere gelindiğinde bir kere daha doğrulanacaktır.

HAREKETE KATILAN İŞÇİLERİN BAĞLI OLDUKLARI KONFEDERASYONA GÖRE HAREKETLERİN DAĞILIMI

Konfederasyon	Sayı	Yüzde
Türk-İş	391	51.31
DİSK	130	17.06
Bağımsız	40	5.25
Sendikasız veya bilinmeyen	201	26.37
Toplam	762	100.00

Türk-İş, işçi hareketlerinin gelişmesine karşı bir ayak bağıdır. Ama artık bu görevini bile göremez olmuş, ihaneti iyiden iyiye ortaya çıkmıştır. Tarama sırasında tesbit edilen 14 olayda, Türk-İş'in işçiyi sadece yalnız bırakmakla kalmayıp, açıkça işçilerin haklı isteklerine karşı çıktığını ilân etmesi, gittikçe keskinleşen bu ihanetin bir örneğidir. Türkiye işçi sınıfı kesin olarak, bu işbirlikçi örgütü aşmaktadır.

HAREKETLERİN 98'İNDE İKTİDARLAR İŞÇİLERİN KARŞISINA ÇIKTI; 47 HAREKETTE POLİS, 14 HAREKETTE ASKER, 29 HAREKETTE HEM ASKER HEM DE POLİS KULLANILDI

İşçi hareketlerinin hızla gelişmesi, devrimci sendikaların güçlenmesi, bunların zamanla önüne geçilmez bir güç kazanacağını çok iyi bilen em-

peryalizmi ve işbirlikçilerini şiddet kullanmaya, sert tedbirlere başvurmaya yöneltmektedir. İşçi hareketlerini önlemek ve saptırmak için başvurulan metodların çoğu, gazetelere, dergilere geçmeyen, sinsice, kalleşçe yöntemlerdir. Bunun dışında, taramada hareketler sırasında iktidarın tutumuyla ilgili bilgiler önemli ölçüde eksik kalmıştır. Bu yüzden, olayların sadece % 30'u (222 hareket) ile ilgili bilgimiz var. Ama, bu bilgiyle bile, hareketlerin % 13'ünde ya polis, ya asker, ya da ikisinin birlikte, işçilerin karşısına çıkarıldığı görülmektedir.

Hem polis baskısı, hem de işçilere karşı asker kullanılması bütün egemen sınıfların sık sık başvurdukları bir yoldur. Fakat, işçinin karşısına asker çıkarılması; işçilerin köyle bağları ve işçi sınıfının gittikçe diğer emekçi sınıflara öncülük etme yoluna girdiği düşünülürse, ergeç geri tepecek bir silâhtır. İşçiyle köylüyü karşı karşıya getirip birbirine kırdırma çabaları sonuçsuz kalacaktır. İşçi-köylü dayanışmasının boyuna gelişmesini ve her alana yansımasını engellemeye kimsenin gücü yetmeyecektir.

Sosyalistlerin ve devrimci işçi örgütlerinin bu konuda en büyük dikkati göstermeleri gereklidir.

- HÜKÜMETİN İŞÇİ HAREKETLERİNE TEPKİ BİÇİMLERİNİN DAĞILIMI

Tepki biçimi	Sayı	Yüzde
İlgisiz	110	14.44
Sözle olumsuz tepki	8	1.05
Polis kullanıldı	47	6.17
Asker kullanıldı	14	1.84
Polis ve asker kullanıldı	29	3.81
Diğer	18	2.36
Bilinmeyen	536	70.34
Toplam	762	100.00

144 HAREKET 1 AYDAN FAZLA SÜRDÜ

1960-1970 işçi hareketlerinin sürelerine göre dağılımı, hareketlerin % 11'inin bir gün ya da daha az (mitingler vb. bu gruba dahildir), % 14'ünün 2-7 gün, % 23'ünün bir haftayla bir ay arasında sürdüğünü göstermektedir. Hareketlerin % 18'i ise, bir aydan daha uzun bir süre devam etmiştir.

Uzun süreli hareketlerin büyük bir bölümünü grevler oluşturmaktadır. Grevlerin çoğunun böylesine uzun süre devam etmesi, işçilerin patronlar karşısında ne kadar zorlu bir ekonomik mücadele verdiklerinin bir

göstergesidir. Sonucu ne olursa olsun, böyle zorlu mücadeleler içinde işçiler eğitilmekte, daha üst bilinç düzeylerine hazır hale gelmektedir.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN SÜRELERİNE GÖRE DAĞILIMI

Süre	Sayı	Yüzde
1 ve 1 günden az	84	11.02
2 - 7 gün	109	14.30
8 - 14	75	9.84
15 - 20	50	6.56
21 - 30	54	7.09
31 - 90	113	14.83
91 - 180	13	1.71
181+	18	2.36
Bilinmeyen	246	32.28
Toplam	762	100.00

Önümüzdeki yıllar, bir yandan ekonomik bunalımın, öte yandan antidemokratik baskıların — eğer açık faşizme kadar gelişmezse — hızlanacağı bir dönemdir. Bu yüzden, egemen sınıfların işçi hareketleri karşısında baskılarını her bakımdan daha da arttıracakları muhakkaktır. Bu baskıyı yenebilmek örgütlenme, dayanışma ve sistemli hazırlıklarla mümkündür. Daha da zorlu olması çok muhtemel olan mücadelelerinde, hareket içindeki işçileri yalnız bırakmamak ve her saptırılmamış işçi hareketinin, sınıf kavgasının en somut bir görüntüsü, sosyalist topluma giden yolun birer adımı olduğunu unutmamak zorundayız.

HAREKETLERİN SONUÇLARI

Hareketlerin sonuçları üzerine de elimizde yeterli bilgi yok. 762 hareketin 530'unun (+ 70) sonuçlarını yaptığımız taramadan öğrenemedik. Geri kalan hareketlerin dağılımı ise, 126 harekette işçi isteklerinin tamamen kabul ettirildiğini gösteriyor.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN SONUÇLARINA GÖRE DAĞILIMI

Sonuç	Sayı	Yüzde
İşçi isteklerinin kabulü	126	16.54
İşçi isteklerinin kısmen kabulü	29	3.81
İşçi isteklerinin reddi	18	2.36
İşden çıkartma ve kanunî soruşturma açılması	32	4.20

Diğer	22	2.89
Bilinmeyen	535	70.21
Toplam	762	100.00

Bilindiği gibi, işçilerin ekonomik hareketlerinin olumlu şekilde sonuçlanması, güçlü devrimci sendikaların varlığıyla, demokratik-siyasi amaçlara ulaşılması ise sağlam ve bilimsel sosyalizm çizgisinde bir siyasî örgütlenme ile mümkündür. Türkiye işçi sınıfı bu araçlara sahip olma yoluna girdikçe, tek tek kapitalistler karşısındaki ve dünya kapitalist sistemi karşısındaki mücadelesi yeni başarılara ulaşacaktır.

İŞYERİNDE HAREKETE KATILMA ORANI VE KATILAN TOPLAM İŞÇİ SAYISI

Hem işyerinde katılma oranı, hem de katılan toplam işçi sayısı üzerine bilgilerin tam olmamasına rağmen, eldeki rakkamlara göre, ortalama katılma oranının % 90 civarında olduğunu söylemek mümkündür.

10 yıl boyunca, tesbit edebildiğimiz 762 işçi hareketine katılan toplam işçi sayısına gelince; bu 762 hareketten 137'sine katılan işçi sayısının ne kadar olduğunu tarama sonuçlarından öğrenmek mümkün olmamıştır. Geriye kalan 625 harekete katılan toplam işçi sayısı 978.761'dir.

Harekete katılan toplam işçi sayısının hareket biçimlerine göre dağılımı, 704 bin kişi ile miting-yürüyüş-gösterinin bu açıdan en önde gelen hareket biçimi olduğunu; onu 157 bin kişi ile grevin, 79 bin kişi ile pasif direnmenin ve 33 bin kişi ile işgalin izlediğini göstermektedir. 6 bin kişinin katıldığı çeşitli hareketlerin biçimleri bilinmemektedir.

Katılan işçi sayısının bilinmediği 137 hareket hakkında yapılabilecek tahminlerle (ve 50 civarında hareketin aynı işyeri işçilerinin katıldığı ikinci, üçüncü hareketler olduğunu gözönüne alıp, bunları hesaptan düşerek) 1960-1970 işçi hareketlerine yaklaşık olarak 1 milyon (ayrı) ışçinin katıldığını söyleyebiliriz.

Demek ki en geniş tanımı ile, Türkiye işçi sınıfının üçte birine, sadece şehir proletaryası gözönüne alındığında, yarısına yakın bir kısmı, işçi hareketlerinden birine katılmıştır.

1960-1970 İŞÇİ HAREKETLERİNİN ZAMAN İÇİNDEKİ GELİŞİM ÇİZELGESİ

1960-1970 işçi hareketlerinin, yıllar ilerledikçe hızla arttığını gösteren rakkamlar daha önce verilmişti. Şimdi bu artışın niteliksel yönleriyle ilgili belli başlı noktalar üzerinde duralım.

İşçi hareketlerinin zaman içindeki dağılımlarında göze çarpan eğilimlerden birincisi, hareketlerin *oransal olarak* büyük merkezlerde başlaması, bir dönem sonra dış merkezlere taşması, daha sonra yeniden büyük şehirlerde toplanmasıdır. Gerçekten, 1964'e kadar, daha çok İstanbul, İzmir ve Ankara'da toplanan hareketlerin *ağırlığı* 1964'den sonra hızla, bu şehirler dışına, ve özellikle 8 büyük şehir dışına kaymıştır. Bu eğilim 1965'de tersine dönmüş, küçük merkezlerin hareketler içindeki *payı* azalırken, hareketler 1967-1968 yıllarında İstanbul, Ankara ve İzmir'de, 1969-1970 yıllarında ise büyük bir hızla İstanbul ve İzmit'te yoğunlaşmaya başlamıştır. 1970'e gelindiğinde, İstanbul-İzmit bölgesi Türkiye'deki bütün hareketlerin % 50'sinin meydana geldiği bir işçi hareketleri merkezi niteliğini kazanmıştır.

İŞÇİ HAREKETLERİNİN YERALDIĞI YILLARIN İLLERE GÖRE DAĞILIMI (%)

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
İstanbul	75	47	52	14	33	39	22	22	28	41
Ankara	0	20	8	10	5	4	5	13	11	6
Adana	0	0	0	2	2	7	25	3	5	9
İzmir	25	13	8	8	7	14	5	14	17	10
Zonguldak	0	7	4	0	4	1	1	6	3	1
İzmit	0	0	0	1	5	1	3	2	2	8
Eskişehir	0	0	8	0	0	0	1	6	0	1
Bursa	0	7	4	0	4	3	3	2	6	2
Diğer	0	7	16	64	40	31	35	33	28	21
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bu eğilimin birinci sebebi, İstanbul-İzmit çevresinin, gelişen sanayinin artan bir hızla yoğunlaştığı bölge niteliğini kazanmasıdır. İkinci sebep ise, işçi hareketlerinin zaman içinde biçim değiştirmesi ve ulaşılan farklı aşamalarda öncülüğün büyük şehir işçileri tarafından yapılmasıdır. 1961, 1962 ve 1963'ün ilk yarısı Türkiye işçi sınıfının uzun bir duraksamadan kurtuluk ve en ilkel demokratik hakları (toplu sözleşme, grev, yeni iş kanunu vb.) için mücadele yıllarıdır. Büyük şehirlerdeki az sayıda işçi hareketi, miting-yürüyüş, "kanunsuz" grev ve pasif direnme yöntemlerine başvurarak, bir an önce bu isteklerinin gerçekleşmesi için baskı yapmıştır. 1963 ortalarında bu haklar önemli sınırlamalarla da olsa, yeni kanunlarla sağlanınca, bir yandan mutlak hareket sayısı hızla artmış, öte yandan büyük şehirler proletaryasının verdiği mücadelelerin de etkisiyle sağlanan bu

haklar, daha küçük merkezlerdeki işçiler tarafından büyük ölçüde kullanılır olmuştur. (8 şehrin dışındaki merkezlerdeki hareketlerin toplam hareket sayısına oranı 1962'de % 7 iken, 1963'de % 16'ya, 1964'deyse % 64'e çıkmıştır.)

Bu yıllar, en küçük illerdeki birkaç işçi çalıştıran atölyelerin, fırınların, otellerin kapılarında bile "grev" ilânlarının görüldüğü bir dönemdir.

Fakat ilk atılımın başlaması ve yaygınlaşması sadece şekilde kalmıştır. Türkiye'de işçi sınıfı, grev ve toplu sözleşme haklarını alarak ve bunları yaygın bir biçimde uygulayarak önemli bir adım atmasına rağmen, toplu sözleşmelerle sağlanan zamların fiyat artışlarıyla geri alınması, daha ileri atılımları hazırlayan bir birikime önemli katkılarda bulunmuştur. (Bu arada devrimci bir çizgiye doğru ilerleyen ve daha sonra DİSK'i kuracak olan bazı sendikaların çalışmalarını da gözden kaçırmamak gerekir.) 1965'deki ilk patlamalarla ortaya çıkmaya başlayan bu birikimi, 1968 yılı ile birlikte hareketlere kesin damgasını vurmaya başladı. İşçi sınıfı yine büyük merkezlerdeki orta ve büyük işyerlerinin öncülüğünde daha ileri bir adım için mücadeleye girişti. Grevlerin toplam hareketler içindeki payı hızla azalırken, işgal ve pasif direnme daha da etkili yöntemler olarak, bu silâhın yerini almaya başladı. Küçük merkezlerde bir önceki dönemin kavgasına devam edilirken, hareketin ağırlığı, farklı yöntemleri de birlikte geliştirerek İstanbul-İzmit, ve Güney'de ikinci bir alan olarak Adana'ya kaydı. İstanbul'un toplam hareketler içindeki payı 1968'de % 22'den, 1969'da % 28'e ve 1970'de % 41'e; İzmit'in, 1969'da % 2'den, 1970'de % 8'e; Adana'nın 1968'de % 3'den 1970'de % 9'a çıktı. Yeni atılıma öncülük eden orta ve büyük, çoğu özel işyerlerinin hareket içindeki rolleri gittikçe artarken, bir dönem büyük ağırlık taşıyan küçük işyerleri önemlerini yitirmeye başladılar. (Burada mutlak sayıca gelişme, oransal gelişme ile karıştırılmamalı, ancak ikincinin gelişimini daha iyi kavrayabilmek için birlikte kullanılmalıdır.)

YILLARA GÖRE İŞYERİ BÜYÜKLÜKLERİ (%)

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
0 - 50	0	00	20	52	42	35	37	23	16	8
51 - 250	50	34	40	20	24	19	34	19	23	22
251 - 1000	25	33	16	15	12	20	14	19	20	29
1001+	0	7	8	5	9	18	4	11	12	11
Bilinmeyen	25	26	14	8	13	8	12	28	29	30
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE HAREKET BİÇİMİ (%)

	İşgâl	Miting Yürüyüş	Pasif Direnme	Grev	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
0 - 10	0	0	1	92	0	7	100
11 - 50	2	0	2	93	1	2	100
51 - 100	4	8	6	81	0	1	100
101 - 250	7	3	13	70	4	3	100
251 - 500	7	9	8	69	1	6	100
501 - 1000	17	12	24	46	1	0	100
1001 - 5000	12	18	15	49	3	3	100
5001'den fazla	10	10	40	30	0	10	100
Bilinmeyen	5	12	16	61	2	5	100

YILLARA GÖRE HAREKET BİÇİMLERİ (%)

	İşgâl	Miting Yürüyüş	Pasif Direnme	Grev	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
1961	0	25	25	25	25	0	100
1962	0	34	60	6	0	0	100
1963	0	12	20	64	4	0	100
1964	0	5	0	94	0	1	100
1965	0	12	0	88	0	0	100
1966	0	9	5	78	1	7	100
1967	1	6	2	91	0	0	100
1968	11	7	9	65	8	0	100
1969	11	4	7	69	5	4	100
1970	14	7	29	41	7	1	100

1969 ve 1970 yıllarında, dayanışma hareketleri, demokratik ve siyasî amaçlı hareketler ağırlıklarını artık iyice hissettirmeye başladılar. Başka fabrika işçileriyle dayanışma, işden atılan arkadaşların desteklenmesi, sendika seçme özgürlüğü ve çeşitli kanunlarla ilgili hareketlerin o yıllardaki toplam işçi hareketlerine oranı, 1967'de % 5 iken, 1970'de % 31'e yükseldi; ücretler, sosyal haklar ve toplu sözleşmeyle ilgili hareketler ise % 40'a düştü.

İşçi hareketlerinin böyle büyük bir hız ve gelişen bir anlam kazanması, iktidarın tepkisini de birlikte getirdi. Hareketlerin gittikçe artan bir bölümü "kanunsuz" ilân edilerek (1967'de % 4, 1968'de % 18, 1969'da % 20, 1970'de % 43), işçinin üstüne polis ve asker yollandı. 1965'de Kozlu'da yeniden başlatılan reaksiyoner tutum sürdürülerek işçiler kurşunlatıldı. Ve yıllar geçtikçe ölen işçilerin; işçi sınıfının, devrimci kavgamızın bu yiğit

evlatlarının sayısı çoğalmaya başladı.

Son yıllarda işçilere yöneltilen şiddet hareketleri hakkında bir fikir vermek için, 1970 yılında bütün Türkiye'deki her 5 işçi hareketinden 1'inde işçi-polis ya da işçi-asker çatışması çıktığını söylemek yeter.

İşçi hareketlerinin, İstanbul-İzmit ve Adana'da yoğunlaşması; hareket sebeplerinin ve biçimlerinin bir önceki dönemden farklılaşması; orta ve büyük (genellikle özel))işyerlerinde çalışan işçilerin yeni aşamanın öncülüğünü yapması; hareketlerin hızla artan bir bölümünün "kanunsuz" sayılan eylemler grubuna girmesi ve genel olarak, işçilerin karşısına polis ve asker çıkararak şiddet kullanılması şeklinde özetlediğimiz ana eğilimlere bir ilâve daha yapmak gerekir. Bu eğilim, metal eşya ve makina imalâtı işkolunun boyuna artan bir ağırlık kazanmasıdır. Gerçekten, diğer işkollarında dikkate değer düzenlilikte bir gelişim görülmezken, metal eşya ve makina imalâtı işkolu, toplam hareketler içindeki payını, 1967'de % 4'den, 1968'de % 7'ye, 1969'da % 16'ya ve 1970'de % 22'ye çıkararak başka ülkelerin devrimci pratiklerinde de raslanan bir kuralı doğruladı. Daha ileri teknolojiyle, daha büyük gruplar halinde ve güç şartlar altında çalışan bu yarı-kalifiye ve kalifiye işçiler, sendikal mücadelenin de demokratik-siyasî mücadelenin de en ön saflarında yer aldılar. Otosan, Elektrometal, Demir Döküm, Rabak, Auer, Singer, Gamak, Sungurlar, Profilo... işçileri, Türkiye işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm yolundaki yeni mücadele aşamasının hazırlayıcıları oldular. DİSK'in en güçlü sendikası Maden-İş'in İstanbul-İzmit çalışmaları bu atılımın gelişiminde, bütün eksikliklerine rağmen, çok önemli bir rol oynadı.

Türk-İş bütünüyle işçi hareketlerinin dışında kalıp, her yerde burjuvaziden yana olduğunu ispatlarken, DİSK işçi sınıfının gelişimine ayak uydurabildi, hattâ çoğu kere işçilerin dinamik sendikal mücadelesine öncülük etti.

Böylece DİSK, yeni ve hadiseli "iltihak"larla hızla gelişmeye başladı. Türk-İş'e göre işyerleri içindeki ağırlığı, her işyeri grubunda daha küçük kalmaya devam etti. Fakat özellikle orta ve büyük özel işyerlerinde hakim rol oynamaya başlar oldu. Bütün Türkiye'deki, 251-500 kişi çalıştıran işyerlerindeki hareketlerin % 19'u, 501-1000 kişi çalıştıran işyerlerindeki hareketlerin ise % 27'si DİSK üyesi işçiler tarafından gerçekleştirildi.

İŞYERİ BÜYÜKLÜKLERİ VE KONFEDERASYONLAR (%)

	Türk-İş	Disk	Bağımsız	Sendikasız veya Bilinmeyen	Toplam
0 - 10	51	1	0	48	100
11 - 50	55	11	0	34	100
51 - 100	49	13	9	29	100

101 - 250	50	19	8	23	100
251 - 500	58	19	10	13	100
501 - 1000	49	27	5	19	100
1001 - 5000	66	18	7	9	100
5001	50	10	0	40	100
Bilinmeyen	44	26	6	24	100

DİSK'in işçi hareketlerinin gelişimine ayak uydurabildiğini, hattâ yer yer öncülük edebildiğini, hareket biçimlerini, işçilerin üye oldukları konfederasyonlara dağılımı ile ilgili bilgilere bakarak da anlıyabiliriz. Gerçekten Türk-İş'e bağlı işçilerin eylemleri içinde işgalin yeri sadece % 3 ken, DİSK'e bağlı işçilerde bu oran % 16; Türk-İş'e bağlı işçilerin eylemleri içinde pasif direnmenin yeri % 7 iken, DİSK'e bağlı işçilerde % 24'dür. Böylece, daha sert tecrübeler içinde hızla eğitilen ve dayanışmalarını sağlamlaştırarak, patronun karşısına haklarını arama gücünü koyup, ondan önemli tavizler koparabilen DİSK üyesi işçiler, diğer fabrikalara da örnek oldular. Bu da işçilerin, yeni eylem biçimlerini kullanarak DİSK'e akışlarına büyük bir hız kazandırdı.

HAREKET BİÇİMLERİNİN İŞÇİLERİN ÜYE OLDUKLARI KONFEDERASYONLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

	İşgal	Miting Yürüyüş	Pasif Direnme	Grev	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
Türk-İş	3	6	7	77	2	5	100
DİSK	16	9	24	44	6	1	100
Bağımsız	3	8	15	73	1	0	100
Sendikasız Bilinmeyen	7	4	9	76	3	1	100

274 ve 275 sayılı Sendikalar, Grev ve Lokavt Kanunlarını değiştirme çabaları, bu gelişmeler karşısında paniğe kapılan iktidar - Türk-İş ortaklığının bir sosyal akışı kanun maddeleriyle dondurma, değiştirme isteğinden ibarettir.

Türkiye işçi sınıfı hareketinin, gelişim yolunu anti-demokratik tedbirlerle kapatma ve bu gelişimin temsilcisi olmuş örgütü, DİSK'i, yoketme isteğine, yeni dönemin en dinamik unsurları olan İstanbul-İzmit bölgesinin orta ve büyük fabrika işçileri, Türk-İş'e bağlı birçok kuruluştaki "hazır" işçileri de yanlarına alarak karşı çıktılar. İstanbul ve İzmit'in 113, İstanbul'dan sonra en büyük işçi merkezi durumundaki İzmir'in 20 fabrikasında çalışan işçiler, sosyal gelişimi, sinsice hazırlanmış kanun maddeleriyle durdurma isteklerine direnerek eyleme geçtiler.

Ve böylece, baştan beri anlatıldığı gibi, yoğunlaşma bölgeleri, sektö-

rü, işkolu ile; sloganları ile; kullandığı yöntemler, (değil haklarını geri vermek) daha geniş demokratik haklar için mücadelesiyle hareket içinde gelişen öncü işçi grubu ve liderleri ile ve varlığına kasteden antidemokratik kanunlarla mücadeleye kararlı sendikaları ile, 1967'den beri şekillenen bir çizgi, zirvesine ulaştı. 15-16 Haziran Büyük İşçi Atılımı onbinlerce işçiyi omuz omuza direnmeğe yöneltti. İşçi sınıfı, gücüyle, bütün gerici unsurların yüreklerine korku saldı. Henüz örgütlenmesinin bu çok yetersiz seviyesinde bile ne büyük bir kuvvet olduğunu gösterdi.

İktidar korku içinde yine şiddete başvurdu. Asker ve polis kullandı. Elini işçi kanına buladı, daha da sıkışınca sıkı yönetim ilân etti. İstanbul-İzmit bölgesinde üç ay süren bir terör başladı. İşbirlikçi patronlarla, bu işbirlikçi patronların elindeki bütün mekanizma bir mengene gibi işçileri pençesine almak, Türkiye işçi sınıfının ve sosyalist mücadelenin bunca birikimini etkisiz kılmak istedi. İşçi liderleri ve en militan unsurlar işten atıldı. Böyle önemli bir dönemde işçilerle bağlarını devam ettirmek, yeni bağlar kurmak isteyen sosyalistler tutuklandı.

Birçok işyerinde direnişler, sıkı yönetime rağmen, günlerce devam etti. İstanbul-İzmit bölgesi işçileri baskılardan yılmayacaklarını gösterdiler. İşçi hareketlerini engelleme, DİSK'i yoketme gayretleri sonuçsuz kaldı. Türk-İş'in patronlarla işbirliği bu olaylarla bir kere daha belgelenince, DİSK'e yönelme daha da hızlandı.

Verilen bütün kayıplara rağmen, iktidarın planları amacına ulaşamadı. Örgütsüzlüğün getirdiği çok önemli eksikliklere rağmen bir dönemin zirvesi olan 15-16 Haziran, daha ileri bir aşamanın da başlangıç noktası olabileceğini gösterdi.

Sol grupların, kendi dar planları içindeki yöneticileri tarafından, ancak 15-16 Haziran ertesinde tam olarak *farkına varılan* bu gelişim, sosyalist harekete yeni değerlendirmeler yapma imkânını sağladı.

Gerçi, pasifistler işçi hareketlerini yeni yeni bildiriler yazmak, işçi gevezeliğini daha da arttırıp ittifakları — her şeye rağmen, partiyi, bütün emekçilerin ortak örgütü olarak düşünmeye devam etmeleri dışında(!) — hasır altı etmek ve işçi dalkavukluğunu koyulaştırmak için kullandılar. Gerçi, yıllardır açık-kapalı kuyrukçuluk çizgisinde yürüyenler, keskin havalar içinde geçen birkaç aydan sonra tekrar "yuvaya döndüler"; romantizm içinde kendinden geçmişler, kısa bir duraksamadan sonra, Türkiye'yi ve işçi sınıfını bir yana bırakma tutumunu sürdürdüler. Bununla birlikte, 15-16 Haziran Büyük İşçi Atılımı ile somutlanan, işçi sınıfının devrimci gelişim doğrultusu, bütün grupların ve örgütlerin tabanlarını etkiledi. Bölünme ve dağılmalar hız kazandı. Öte yandan, öncül görevler ve mücadele yöntemleri üzerinde daha ileri bir "asgarî birliğin" tohumları gelişmeye başladı. Ustaların, "sosyalist düşünce ile işçi sınıfı mücadelesinin kaynaşması", ya da "sosyalizmin işçileştirilmesi, işçilerin sosyalistleştiril-

mesi" olarak özetledikleri yolda, yeni ve kesin adımlar atma imkânları çoğaldı.

Gelişen işçi sınıfı mücadelesi sol hareketi böylece etkiler ve nitelikçe farklı bir döneme *yöneltirken,* kendi bir üst seviyedeki gelişimi de devam etti. 1964'dekine benzer bir yaygınlaşma görüldü. İzmir, Adana... işçileri İstanbul ve İzmit'li arkadaşlarının açtığı yolda, yeni yeni şehitler vererek *yürüdüler.* Ereğli'de binlerce işçi sarı sendikayı bir yana itip tekrar devrimci saflara geldiler. Türkiye'nin her yanında, işçi sınıfı mücadelesi daha büyük bir hızla gelişmesine devam etti. Yeni yeni tecrübeler kazanıldı. Birçok liderler yetişti.

İşçiler kendi hareketlerinin tecrübelerine, sosyalist yayınlardan, kendileriyle bağ kuran militanlardan ve devrimci işçi örgütlerinin eğitim çalışmalarından öğrendiklerini de katmaya başladılar. Artık yavaş yavaş da olsa işçi militanlar yetişmeye ve politik mücadeledeki gerçek yerlerini *aramaya* koyuldular. İşçi sınıfı arasından yarının güçlü sosyalist partisinin kadrolarının çekirdeğini oluşturacak kişiler *belirmeye* başladı.

Türkiye işçi sınıfı bir sonraki dönemde, 1960-1970'in temel eksiğini kapatmayı bilecek ve mutlaka gerçek partisine sahip olarak yoluna devam edecektir. İşçilerin çığ gibi büyüyen bir hızla devrimci saflara kazanılması, devlet fabrikalarını saran gerici zincirin parçalanması gündemdedir. Varolan hakları cesaretle savunmak ve bunları daha ilerletmek, genel grev hakkını elde etmek gündemdedir. Köy proletaryasının sendikal örgütlenmesini sağlamak ve en ileri unsurlarını partiye kazanmak gündemdedir. Köylülüğün öteki kesimleriyle, özellikle yoksul ve küçük köylülerle devrimci bağlar kurarak, yıkılmaz işçi-köylü ittifakını sağlamak gündemdedir.

İŞÇİ SINIFININ VE ONUN ÖNDERLİĞİNDEKİ TÜM DEVRİM GÜÇLERİNİN ZAFERİ İÇİN İLERİ!

16 ARALIK 1970 - 16 OCAK 1971 ARASINDA İŞÇİ HAREKETLERİ

Sümerbank Gemlik Viskoz Fabrikası 555 işçinin grevi	19 Ekim 1970 de başladı	Devam ediyor	Ücret ve sosyal hak yetersizliği
Öz Sümbül Kumaş, Şişli Yün ve Öğretmen çorapları fabrikaları işçilerinin grevi, İstanbul		Devam ediyor	Ücret ve sosyal hak yetersizliği
İstanbul Doğan Lastik Fabrikasında, DİSK'e bağlı 167 işçinin grevi	9 Aralık 1970 de başladı	Devam ediyor	Ücretlerin ödenmemesi, bir kısım işçinin fabrikadan atılması
İzmit Yarımca Seramik Fabrikasının Türk - İş'e bağlı 1200 işçisinin grevi	18 Ocak 1970 de başladı	Devam ediyor	Sendikanın yaptığı toplu iş sözleşmesinin yetersiz bulunması
Grundig ve Pertrix fabrikalarında DİSK'e bağlı 600 işçinin grevi	31 Aralık 1970 de başladı	Devam ediyor	Toplu iş sözleşmesi anlaşmazlığı
Tarsus Basma Fabrikası işçilerinin grevi	15 Ekim 1970 de başladı	9 Ocakta, işçi isteklerinin kabul edilmesi ile sona erdi	Ücret yetersizliği
Ereğli Kömür İşletmelerinde 6 bin maden işçisinin ocaklara inmeme direnişi	31 Aralık 1970 de başladı	Bir gün devam etti	1970'e ait ikramiyelerin verilmemesi
Adana Belediye işçilerinin grevi	5 Ocakta başladı	Devam ediyor	Belediyenin toplu iş sözleşmesi görüşmelerini kabul etmemesi
Manisa Bölgesinde Y.S.E. ye bağlı 700 işçinin "işi aksatma boykotu"	12 Ocakta başladı	Devam ediyor	280 işçinin işine son verilmesi, maaşların alınamaması
İstanbul'da Gen-Oto fabrikasının 400 işçisinin pasif direnişi	20 Aralık 1970 de başladı	3 gün devam etti	Toplu iş sözleşmesi anlaşmazlığı ve lokavt
İstanbul ve İzmit'te 8 bin işçinin, Gen-Oto işçilerini destek boykotu	25 Aralıkta yapıldı	1 gün devam etti	Gen-Oto'da kanunsuz lokavt ilân eden patrona karşı
İstanbul ve İzmit'te boykota katılan otomontaj işçilerinin Gebze - Kadıköy arasındaki yürüyüşü	12 Ocakta yapıldı		İşçilerin, patronlar tarafından gruplar halinde fabrikalardan atılmasına karşı

DÜZELTME

Dergimizin 1. sayısının çeşitli yazılarında, özellikle "Bildiri"de, yanlış anlaşılmalara yolaçabilecek bazı teknik aksaklıklar olmuştur. Bu yanlışlardan en önemli gördüklerimizi düzeltiyoruz :

Sayfa	*Satır*	*Doğrusu*
7	16	... OAS ...
16	32	... hızlı kapitalist gelişme içinde . .
17	23	... üstyapıyı, köylülükte sınıflaşmayı ...
17	30	... bir gelişim gösterdikten sonra ...
19	6	... ve ortak olduğu kuruluşlar arasında ...
23	29	... Türkiye'de sınıf çelişkileri keskinleşmektedir.
25	24	... ile politik mücadelesine, bir örgüt disiplini altında birleştirdiği ölçüde ...
25	26	... ve onun aracı-destekleyici burjuva iktidarına ...
35	2	... ilkel kapitalist birikimin ürünü olduğu tefeci-tüccar ...
39	21	... daha sonra, TİP'de yöneticilerin ...
72	24	... proleter devrimcilerinin görevi ...
74	13	... olumlu bağımsızlıkları ...
85	21	... bir yöntemi kullanmışlardır.
96	27	Yani altyapı, toplumun temel çelişkisini ...
118	4	... halledemiyorsa partinin ciddî eksiklikleri ...

FİNANS KAPİTALİN 124. 000 LİRASI VE FAŞİST TERÖR PROVALARI

11 Ocak'da İş Bankası'nın bir şubesinden zorla 124.000 lira alınması üzerine bütün kamu oyu haftalarca bu olayla meşgul edilmiştir.

Öldürülen bunca devrimcinin katilleri serbestçe dolaşırken, hattâ mükâfatlandırılırken, Türkiye'nin her yanında binlerce polis ve jandarma banka olayı zanlısı devrimcileri vurmak üzere seferber edilmiştir.

Yüzden fazla devrimcinin evi basılmıştır. Yoğun bir terör havası her yerde estirilmektedir.

Böylece bir yandan Sosyalistleri toplumsal bunalımın sorumlusu olarak gösterip onları yıpratma, ve asıl soyguncuları, sömürücüleri gözlerden gizleme çabaları sürdürülürken, öte yandan ün yapmış devrimci gençleri katletme, ülkede toplu bir terör havası yaratarak faşizmin ortamını hazırlama planları yürütülmektedir.

Devrimciler olarak görevimiz karşı-devrim cephesine karşı uyanıklığımızı sürdürmek, tezgâhlanan bu alçakça imha planını bozmaktır.

Bazı "sol" çevreler bu konuda görüş belirtmekten kaçınmakta, hattâ çeşitli dedikoduların yayılmasına yardımcı olmaktadır.

Olayın, Sosyalistlerin bir iç meselesi olarak ele alınması ve eleştirilmesi ayrı bir şeydir, aranan ve katledilmek istenen devrimcileri egemen sınıflara karşı korumak ise bambaşka bir şeydir.

Gerçek devrimciler egemen sınıfların propagandalarına kanmazlar, onların bakış açılarına bir an olsun yaklaşmazlar.

Şu halde, bir yandan aranan gençlerin can güvenliği için gerekli dayanışmayı gösterirken, öte yandan, kimlerin asıl soyguncu ve halk düşmanı, kimlerinse emekçilerin kurtuluşu için mücadele eden, halkın fedakâr dostları olduğunu her zamanki gibi bir kez daha halkımıza anlatmak gerekmektedir.

DEVRİMCİ ARKADAŞLARIN DİKKATİNE

Dağıtım tröstlerinin engellemeleri yüzünden

dergimizin Anadolu dağıtımı tarafımızdan yapılmaktadır.

SOSYALİST PARTİ için Teori-Pratik Birliği'nin

Anadolu'daki devrimcilere ulaşmasını sağlamak amacıyla

tanıdığınız devrimci-ilerici kitabevi ve gazete bayi adreslerini

P.K. 43, Bakanlıklar, Ankara

adresine bildiriniz.

ABONE OL
ABONE BUL

6 AYLIK 30 Tl.
12 AYLIK 50 Tl.

HER TÜRLÜ YAZIŞMA
VE HABERLEŞME İÇİN

P.K. 43 BAKANLIKLAR
ANKARA

Basıldığı tarih : 4.2.1971